

Scientific Research Priorities – 2018: theoretical and practical value

---

Edited by

**Justyna Sokołowska-Woźniak
Oleksandr Kendiukhov**

Scientific Research Priorities – 2018: theoretical and practical value

***Proceedings of the
International Scientific and Practical Conference
26th-29th of June 2018***

***Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University
Nowy Sacz, Poland***

Volume 2

Edited by

Justyna Sokołowska-Woźniak, Oleksandr Kendiukhov

Nowy Sącz, Poland, 2018

Reviewers:

Dr Dariusz Woźniak (College of Social and Computer Science, Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University, Poland)

Dr Maria Sidor (College of Social and Computer Science, Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University, Poland)

**Proceedings of the II International Scientific and Practical Conference
“Scientific Research Priorities – 2018: theoretical and practical value”,
Nowy Sącz, Poland, 26th-29th of June 2018, Wyższa Szkoła Biznesu –
National-Louis University, Nowy Sącz**

Proceedings of II the International Scientific and Practical Conference “Scientific Research Priorities – 2018: theoretical and practical value” include theses of reports of the conference participants in the fields such as: actual problems of social sciences; perspective areas of research in the humanities; priorities of applied scientific researches.

The Proceedings of the conference are intended for scientists, entrepreneurs, professors, postgraduates and students.

© Copyright by Wyższa Szkoła Biznesu - National-Louis University in Nowy Sącz, 2018 (2018, Vol. 2)

eISBN 978-83-88421-96-9

Publisher:

Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University
ul. Zielona 27
33-300 Nowy Sącz
www.wsb-nlu.edu.pl

CONTENT

Section 1. Actual problems of social sciences	10
Беридзе Кетеван	10
БУЛИНГ В ШКОЛАХ И ПУТИ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ.....	10
Беридзе Русудан	12
ВОЗРАСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПОДРОСТКОВ ПРИ ВЫБОРЕ СТРАТЕГИЙ ПОВЕДЕНИЯ В КОНФЛИКТНЫХ СИТУАЦИЯХ	12
Алексеева Каріна Олексіївна	14
ФУНКЦІЇ І ВЛАСТИВОСТІ ІНТЕРТЕКСТУ: МЕХАНІЗМ СТВОРЕННЯ ПОНЯТТЯ <i>ПОХІДНОЇ</i> (НА МАТЕРІАЛІ ПОЛІТИЧНИХ ВИСТУПІВ А. МЕРКЕЛЬ, Ю. ТИМОШЕНКО, П. ПОРОШЕНКА І Г. КОЛЯ).....	14
Androshchuk Iryna Ivanivna	17
ASSURANCE ENGAGEMENTS, OTHER THAN AUDIT OR REVIEW OF HISTORICAL FINANCIAL INFORMATION, IN THE SYSTEM OF AUDIT SERVICES OF UKRAINE:.....	17
POTENTIAL AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT.....	17
Бляхарський Ярослав Станіславович.....	19
ПРОБЛЕМИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ОРГАНІЗАЦІЇ БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ	19
Васильчак Світлана Василівна	21
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ЗАКЛАДІВ	21
ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	21
Dmytryshyn Marta.....	23
FACTORS AND REASONS FOR PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS AND CONSTRUCTION COMPANIES IN UKRAINE.....	23
Kavelashvili Pavlika, Gureshidze Nikolozhi	25
THE BUCHAREST SUMMIT AND THE 2008 RUSSIAN GEORGIAN WAR	25
Кендюхов Олександр Володимирович.....	27
МІЖНАРОДНІ МАРКЕТИНГОВІ ПРІОРИТЕТИ.....	27
СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	27
Колісник Галина Миколаївна	30
ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ІНТЕГРАЦІЇ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИКЛАДАННЯ ОБЛІКОВИХ ДИСЦИПЛІН	30
Kostyuchenko Valentyna	32
Malinovskaya Alona.....	32
Mamonova Anastasiya	32
ACTUAL PROBLEMS OF VIRTUAL CURRENCIES ACCOUNTING AND WAYS TO SOLVE THEM	32

Кравченко Маргарита Анатоліївна	34
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ В США	34
Онищенко Оксана Володимирівна.....	36
АВТОМАТИЗОВАНА СИСТЕМА ОБЛІКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УПРАВЛІННЯ	36
Poznysz Viktoriia.....	38
OCENA STANU PSYCHOEMOCJONALNEGO DZIECI – PRZESIEDLEŃCÓW WEWNĘTRZNYCH ZE STREFY DZIAŁAŃ WOJENNYCH NA POŁUDNIOWYM WSCHODZIE UKRAINY	38
Prykhodko Tamara Mykolayivna	40
FORMATION OF ECOLOGICAL RESPONSIBILITY IN EDUCATIONAL PROCESS.....	40
Sikorska Lesia.....	42
UCZUCIE SAMOTNOŚCI JAKO AKTUALNY PROBLEM NAUK SOCJALNYCH	42
Соскин Олег Игоревич	44
КОНВЕРГЕНЦИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ И ХРИСТИАНСКОЙ ДОКТРИН В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ.....	44
Субота Микола Васильович	47
ІНВЕСТИВАННЯ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	47
Yaremchuk Viktoriia Olehivna	49
ENGAGE OF SPECIALIST-PSYCHOLOGIST AT INVESTIGATION OF CRIMES	49
Zbigniew Filip.....	51
ROLA SPOŁECZEŃSTWA POLSKIEGO W ZAPEWNIENIU PRAWIDŁOWEGO ROZWINIĘCIA MOBILIZACYJNEGO SIŁ ZBROJNYCH RP	51
Section 2. Perspective areas of research in the humanities.....	66
Bondarenko Kateryna	66
MOBILE LEARNING.....	66
Братко Костянтин Володимирович	68
ВИРАЗ ФЕНОМЕНОЛОГІЧНОЇ СУТНОСТІ ІНТЕНЦІОНАЛЬНОГО.....	68
У АБСТРАКТНОМУ ЖИВОПИСІ.....	68
Губарева Яна Вячеславівна	70
ТВОРЧИСТЬ МАРІЇ ПОНОМАРЕНКО ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	70
Гудована Наталія Юріївна	73
МУЛЬТИСЕНСОРНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	73
Derkach Tetiana.....	75
TRAINING OF FUTURE CHEMISTRY SPECIALISTS BY MEANS OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES.....	75
Дячук Людмила Сергіївна.....	77

СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЯХ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	77
Zavadska Maryna Mykolaivna	80
AGE PECULIARITIES OF THE WRITING SPEED OF CHILDREN WITH DIFFERENT FORMATION LEVEL OF GRAPHOMOTOR SKILLS	80
Ивелашвили Тина Владимировна	82
ГРУЗИНСКИЕ ЕВРЕЙСКИЕ КЛАДБИЩА В ГОРОДЕ АХАЛЦИХЕ	82
Іванова Галина Ігорівна	84
КОМПОНЕНТИ КУЛЬТУРИ РОЗУМОВОЇ ПРАЦІ СТУДЕНТІВ	84
Kozachenko Yuliia Sergiivna	86
FORMING MEDICAL STUDENT’S COMMUNICATIVE CULTURE	86
Корытина Anastasiia	88
“SPACE” AS AN INTERCULTURAL LINGUISTIC UNIT: COMMON AND DISTINCT FEATURES.....	88
Кьон Наталя Георгіївна	90
ПРОПЕДЕВТИКА ТИПОВИХ ПОМИЛОК ЯК МЕТОД НАВЧАННЯ СПІВУ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ.....	90
Lytvynenko Olha	92
VOCATIVE CASE AS THE METHOD OF FORMING THE GRAMMAR COMPETENCE AT THE INITIAL STAGE OF LEARNING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE	92
Павленко Жанна Олександрівна	94
ЛОГІКА НА ВСТУПНИХ ІСПИТАХ В МАГІСТРАТУРУ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 081 «ПРАВО»	94
Пудова Світлана Сергіївна	96
ПРИЧИНИ ЗНИЖЕННЯ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В АНГЛОМОВНИХ ГРУПАХ.....	96
Реброва Олена Євгенівна.....	98
МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ ЯК СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦТВА	98
Смоліна Ольга Олегівна.....	100
ПОЛЬСЬКИЙ СЛІД В КУЛЬТУРІ СХОДУ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ АРХІТЕКТУРНОГО КОМПЛЕКСУ СВЯТОГІРСЬКОГО МОНАСТІРЯ).....	100
Сукманюк Олена Миколаївна	102
Дерев’янюк Дмитро Аксентійович.....	102
ВНЕСОК БЕНАРДОСА М. М. У РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОДУГОВОГО ЗВАРЮВАННЯ.....	102
Тхір Маркіян Богданович	105
ТАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ПОЗИТИВНОЇ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ У ПРОМОВАХ БАРАКА ОБАМИ.....	105
Фроленкова Надія Олександрівна	107

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ УКРАЇНСЬКОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	107
Христюк Світлана Борисівна	109
ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА В КРАЇНАХ СВІТУ ТА УКРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ НУБІП УКРАЇНИ.....	109
Шанаєва-Цимбал Людмила Олексіївна	111
ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ЇХ У ВИЩІЙ ШКОЛІ	111
Юдко Людмила Віталіївна.....	113
ПЕРЕКЛАД ЗАПОЗИЧЕНЬ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ З НІМЕЦЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ.....	113
Яременко Богдан Вікторович.....	115
ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ТА АДАПТАЦІЯ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ МЕДИКІВ	115
Magdalena Kierzek	117
ZAWIŚĆ. ANALIZA PRZYPADKU KORPORACJI.....	117
Section 3. Priorities of applied scientific researches	127
Gomidze Nugzar	127
Khajishvili Miranda	127
STATISTICAL CHARACTERISTICS OF THE LASER BEAM BASED ON RANDOM PHASE SCREEN MODEL...	127
Адонкіна Вікторія Юріївна.....	130
ФАРМАКОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ АНТИАГРЕГАНТНОЇ ТЕРАПІЇ У ХВОРИХ З ГОСТРИМ КОРОНАРНИМ СИНДРОМОМ З ПІДЙОМОМ СЕГМЕНТА ST.....	130
Аксьонов Владислав Сергійович.....	132
ЗАСТОСУВАННЯ ОПТИМІЗАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ ПЛАНУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВНЗ	132
Артюх Тетяна Олександрівна	134
ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТОВНОСТІ КОРПОРАТИВНОЇ (ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ) ДЕПРИВАЦІЇ СПЕЦІАЛІСТІВ ФАРМАЦІЇ.....	134
Балаж Марія Степанівна.....	136
КАРДІОРЕАБІЛІТАЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	136
Беліков Едуард Анатолійович	138
АНАЛІЗ ПРОГРАМ ЕЛЕКТРОННОГО ПРОЕКТУВАННЯ ЗАЛІЗНИЦЬ	138
Белікова Наталія Віталіївна.....	139
МЕТОДИКА ПРОЕКТУВАННЯ З TRELLO	139
Blintsov Oleksandr.....	140
INFORMATION TECHNOLOGIES OF UNDERWATER REMOTELY OPERATED VEHICLE CONTROL.....	140
Богдан Наталія Михайлівна	142
КОМПЛЕКСНЕ ВІДНОВЛЮВАЛЬНЕ ЛІКУВАННЯ ЖІНОК В ПОСТМЕНОПАУЗАЛЬНОМУ ПЕРІОДІ, ХВОРИХ НА ОСТЕОАРТРОЗ КОЛІННИХ СУГЛОБІВ.....	142

Бондаренко Тетяна Миколаївна.....	144
ЗНАЧЕННЯ НАЯВНОСТІ СЕНСИБІЛІЗАЦІЇ ДО ТРОПОМІОЗИНУ	144
У ПАЦІЄНТІВ З ХРОНІЧНОЮ КРОПИВ'ЯНКОЮ	144
Borysova Inna	146
THE SURVIVAL FORECAST FOR PATIENTS WITH PNEUMONIA ASSOCIATED WITH IMMUNITY DISORDERS ON THE BACKGROUND OF ONCOGEMATOLOGICAL DISEASES	146
Burunina Zhanna	148
INFORMATION TECHNOLOGIES OF THE ROBOTIC MONITORING OF MARINE AREAS	148
Віноградов Максим Максимович.....	150
ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ У КОМПЛЕКСНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ ІЗ ХРЕБЕТНО-СПИННОМОЗКОВОЮ ТРАВМОЮ У ШИЙНОМУ ВІДДІЛІ	150
Vovchuk Ihor.....	152
SELECTION OF DIFFERENTIAL SURGICAL TACTICS AT THE STAGE OF PREOPERATIVE PREPARATION WITH PURULENT CHOLANGITIS.....	152
Hlukhoniuk Daria	154
MAIN PROBLEMS AND LAW ASPECTS OF CREATING NATIONAL PUBLIC HEALTH CENTRE IN UKRAINE	154
Дерев'яно Дмитро Аксентійович.....	156
Сукманюк Олена Миколаївна	156
ВПЛИВ МЕХАНІЧНИХ НАВАНТАЖЕНЬ НА ТРАВМУВАННЯ НАСІННЯ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР	156
Дудкіна Анна Андріївна.....	159
СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБМІНУ ТЕЛЕКЕРОВАНОВОГО ПІДВОДНОГО АПАРАТА	159
Dudnyk Alla.....	161
FEATURES OF INTELLIGENT CONTROL SYSTEMS OF BIOTECHNOLOGICAL OBJECTS.....	161
Зарічкова Марія Володимирівна	163
ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДМІННОСТЕЙ В ВАРТОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПАКЕТУ ДЛЯ ПОСАД СПЕЦІАЛІСТІВ ФАРМАЦІЇ РІЗНИХ РІВНІВ.....	163
Заяць Назар Любомирович	165
МОРФОФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СОМАТОТРОПІВ АДЕНОГІПОФІЗА НЕСТАТЕВОЗРІЛИХ ЩУРІВ ПРИ СТРЕПТОЗОЦИНОВОМУ ДІАБЕТІ	165
Зудова Євгенія Юріївна.....	167
РОЗРОБКА ОПТИМАЛЬНОГО СКЛАДУ ГІПОТЕНЗИВНОГО ЗБОРУ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЙОГО ОСНОВНИХ ЧИСЛОВИХ ПОКАЗНИКІВ.....	167
Kovtun Anatolii Ivanovych.....	169
RENAL FUNCTION EFFECT OF HYPERBARIC OXYGENATION IN COMPLEX TREATMENT OF POSTOPERATIVE ABDOMINAL PURULENT-SEPTIC COMPLICATIONS	169
Kushch Liudmyla Leonidivna	172
RHYTHMICITY OF HEN AND COCK DEATHS	172

Lenihevych Anna.....	174
CLASS PREPARATIONS «ERBISOL®» IN STOMATOLOGY. THEORY AND CLINICAL PRACTICE OF APPLICATION»	174
Леонтьєв Богдан Станіславович	176
ПЕРСПЕКТИВНІ ГРУПИ БАР, ЩО МІСТЯТЬСЯ У ПЛОДАХ КАЛИНИ ЗВИЧАЙНОЇ.....	176
Melnyk Oksana	177
MICROBIOLOGICAL MONITORING OF ANTIBIOTIC RESISTANCE	177
OF CLINICAL CULTURES	177
Mytrokhina Olga Sergeevna	179
THE USE OF COMPUTER TECHNOLOGY IN THE STUDY OF INTERNAL MEDICINE BY STUDENTS OF THE 5TH YEAR OF THE MEDICAL FACULTY.....	179
Монастирська Наталія Ярославівна	181
КІЛЬКІСНИЙ МОРФОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ ГЕПАТОЦИТІВ ПРИ РЕЗЕКЦІЯХ РІЗНИХ ОБ'ЄМІВ ПАРЕНХИМИ ПЕЧІНКИ.....	181
Музика Тамара Федорівна.....	183
ОСНОВНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ СПЕЦІАЛІСТІВ ФАРМАЦІЇ	183
Ольховик Аліна Віталіївна	185
АЛГОРИТМ ЗАСТОСУВАННЯ КІНЕЗІОТЕЙПУВАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ГЕМІПАРЕЗОМ ВІКОМ 5-7 РОКІВ	185
Псарєва Ольга Анатольєвна.....	187
МЕДИЦИНСКИЙ ТУРИЗМ.....	187
Reshetnyk Liudmyla.....	189
A STRUCTURE OF DISEASES IN GENERALIZED PERIODONTAL TISSUES IN PATIENS WITH ANOREXIA NERVOSA	189
Rudenko Hennadii	191
QUALITY OF LIFE OF CHILDREN WITH CHRONIC GASTRODUODENAL PATHOLOGY.....	191
Frolova Yevheniia Olexandrivna	193
EXPERIENCE OF ORGANIZATION OF THE “INTERNAL MEDICINE” COURSE TEACHING FOR THE 5 th YEAR FOREIGN STUDENTS WITH ENGLISH LANGUAGE STUDY MODE	193
Chub Daria	195
INDICATORS OF ENDOTHELIAL DYSFUNCTION AS THE EARLY FORECAST FACTORS OF THE DIABETIC KIDNEY DISEASE DEVELOPMENT	195

Section 1. Actual problems of social sciences

Беридзе Кетеван

д.п.н., проф. университета им. Ш. Руставели города Батуми, Грузия

БУЛИНГ В ШКОЛАХ И ПУТИ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ

Статья подготовлена при финансовой поддержке Евросоюза в рамках проекта "Безопасная школа, безопасное детство".

Из-за большого практического значения сегодня во всем мире изучают булинг и причины его возникновения. Булинг серьёзная проблема, об этом свидетельствуют международные исследования, соответственно, растёт интерес и внимание к этому феномену. В последние годы введение института мандатуров в школах уменьшила случаи насилия, хотя проблема булинга и поныне сохраняет актуальность. Булинг одна из форм насилия, которая встречается в школах и означает физический или психологический террор, который осуществляется против ребенка его одноклассниками или другой детской группой. Тот, кто обращается к булингу, хочет жертву напугать и подчинить. Жертвами булинга чаще становятся дети, чем-то отличающиеся от других, физическими или психологическими, этническими или религиозными и т.д. данными. Мотивация булинга разнообразна – месть, конкуренция, неприемлемость, подчинение лидеру, восстановление справедливости и др. Булинг является довольно серьёзной проблемой и может вызвать тяжёлые последствия. Ребенок, ставший жертвой насилия, довольно долго может не излечиться от психологических и физических повреждений. Исходя из этого нужно провести определенные школьные реформы и превенционные мероприятия. Цель нашего исследования – изучение обстановки в пилотных школах, изучение нужд школы и возможности защиты детей от насилия; насколько информированы в вопросах насилия и какие шаги реагирования предпринимают в случае насилия школьники 9-10 лет, родители, учителя и школьная администрация. Гипотеза исследования предполагала: школы мало информированы о проблемах насилия; не подготовлены соответственно реагировать на случаи насилия и на проведение превенционных мероприятий. Целевой группой исследования являлись вышеуказанная группа учащихся, школьная администрация, учителя и родители. Всего в исследовании приняли участие 173 лица. В исследовании использовались методы фокус-группы и метод опроса. Фокус-группы проводились с учащимися четвёртого класса, с их родителями и учителями, а также со школьной администрацией.

В процессе проведения исследования запланировали проведение опыта в четыре этапа. На первом этапе исследования провели опыт с фокус-группами, а на втором этапе заполняли опросник. Затем были обработаны и проанализированы ответы.

Подтвердилась наша гипотеза, в частности: в Грузии сегодня школы не подготовлены на должном уровне для превенции случаев насилия, в обществе наблюдается дефицит информации в вопросах насилия.

Дети имеют право высказать своё мнение о том, что нужно сделать для приостановления насилия. Соответственно, это должны принять во внимание их опекуны (United Nations Secretary-General's Study on Violence against Children). Дети должны быть уверены, что взрослые всё сделают для их безопасности.

Литература

1. Основные вопросы насилия детей (материал чтения для студентов). Тбилиси, 2011.
2. М. Балиашвили. Основы социальной психологии, Тбилиси, 2010.
3. World Health Organization. World Health Statistics 2010. Geneva: WHO Press; 2010

ВОЗРАСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПОДРОСТКОВ ПРИ ВЫБОРЕ СТРАТЕГИЙ ПОВЕДЕНИЯ В КОНФЛИКТНЫХ СИТУАЦИЯХ

Как известно, переходный возраст является одним из самых трудных этапов в жизни человека, когда формируются не только фундаментальные изменения психологических структур, но и моральные ценности и социальные установки. Для этой сложной стадии характерны негативные проявления, внутренняя дисгармония, протест против взрослых, стремление к независимости и пр.

В последние годы заметно увеличилось агрессивное поведение подростков, поскольку они пытаются решить свои проблемы, повысить самооценку и адаптироваться к окружающей среде агрессивным поведением. Этот факт настоятельно требует изучения проблем, связанных с поведением подростков.

Соответственно, цель проведенного исследования состояла в эмпирическом изучении влияния гендерных и возрастных факторов на выбор стратегий поведения в конфликтной ситуации среди подростков.

Для проведения исследования был использован тест К. Томаса. Для описания типов поведения людей в конфликтных ситуациях К. Томасом использована двухмерная модель регулирования конфликтов. В соответствии с этими двумя измерениями К. Томас выделяет следующие способы регулирования конфликтов: 1) соперничество (соревнование, конкуренция, борьба); 2) сотрудничество (интеграция, другие кооперативные стратегии); 3) компромисс; 4) избегание; 5) приспособление.

Соответственно, тест содержит пять шкал. Количество баллов, набранных испытуемым по каждой шкале, дает представление о выраженности тенденции проявления соответствующих форм поведения в конфликтных ситуациях.

Полученный в результате исследования материал был обработан соответствующими методами математической статистики, с использованием программы SPSS (пакета компьютерных программ по математической статистике).

Как свидетельствуют полученные результаты среди девочек и мальчиков 11-15 лет различия выявились по трём стратегиям поведения: сотрудничеству, избеганию и соперничеству. Итак, в конфликтной ситуации формы поведения мальчиков и девочек различны: среди девочек ведущей формой является сотрудничество, а среди мальчиков –

соперничество. Различия по компромиссу и приспособлению не отмечаются, а к стратегии избегания девочки обращаются чаще, чем мальчики.

С учетом того, что среди мальчиков стратегия соперничества выделилась в отдельный фактор, можно предположить, что среди мальчиков-подростков довольно много таких, ведущей стратегией поведения которых в конфликтной ситуации является соперничество, чем данная социальная группа резко отличается от всех остальных. В итоге, мальчиков-подростков следует отнести к риск-группе, которым нужна психологическая помощь. Учитывая, что успешная борьба с преступным поведением несовершеннолетних подразумевает не ужесточение наказания, а оказание профессиональной психологической и социальной помощи, ориентированной на актуализацию внутреннего потенциала личности и самореализацию, выработку навыков позитивного поведения.

Литература

1. Гришина Н. В. Психология межличностного конфликта. СПб., 1995.
2. Драгунова Т. В. Проблема конфликта в подростковом возрасте // Вопросы психологии, 1972.
3. Скотт Д. Г. Способы разрешения конфликтов. – Киев, 1991.

Алексєєва Каріна Олексіївна
*студентка III курсу філологічного факультету, спец. «Прикладна лінгвістика»,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна*

ФУНКЦІЇ І ВЛАСТИВОСТІ ІНТЕРТЕКСТУ: МЕХАНІЗМ СТВОРЕННЯ ПОНЯТТЯ ПОХІДНОЇ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЛІТИЧНИХ ВИСТУПІВ А. МЕРКЕЛЬ, Ю. ТИМОШЕНКО, П. ПОРОШЕНКА І Г. КОЛЯ)

В статті представлено систематизацію і класифікацію інтертексту за функціями та властивостями, проаналізовано зв'язки номіналізації та часток енергійності політичних промов А. Меркель, Ю. Тимошенко, П. Порошенка і Г. Коля на рівні міжнародних відносин у вигляді цілісної ієрархічної структури.

Ключові слова: *генерація, властивості, функції, інтерсуб'єктивність, гіперзв'язність, інтермедіальність.*

In the article there are afforded a systematization and classification of the intertext on the functions and attributes, there are analyzed a connections of the nominalization and particles of the energeticity of the political oratios of A. Merkel, J. Tymoschenko, P. Poroschenko and H. Kol on the level of an international relationships in the view of the holistic hierarchic structure.

Key words: *generation, attributes, functions, intersubjectivity, hyperconnectivity, intermedialism.*

Генерація та апперцепція закодованої інформації у вигляді текстів у перманентному відрізі дозволяє нам говорити про безкінечність породження нових смислів, стрижень яких представляється пересічною точкою пересічних констант одного вербалізованого поля, що представляється «широким культурним контекстом» [1, с. 9] на базі інтердискурсивності [2, с. 5], що спрямовує до вияву ланцюгової структури: інтердискурс – інтердискурсивність – дискурс – дискурсивність – інтертекст – інтертекстуальність – текст – текстуальність, де власне текст стає і виявляється інтертекстом на основі інтертекстуальності.

Метою написання статті виступає цілісний аналіз функцій і властивостей інтертексту, синтез потенцій яких дає існування поняттю смислепородження. **Об'єктом** дослідження виступає інтертекст у цілому, а **предметом** – функції і властивості інтертексту.

Основними функціями інтертексту виступають [на основі робіт Валгіної Н.С. [1,173 с.]; Лотман Ю.М. [3,С.430–441]]:

1. Гіпервербалізація – гіповербалізація (міра згорнення – розгорнення тексту відносно інтертексту);
2. Створення мікротем і макротем;

3. Ланцюгове моделювання тема-рематичної ієрархії;
4. Варіативна інтеракція (синтагматична і парадигматична);
5. Категоріалізація;
6. Врегулювання семантико-стилістичної напруженості;
7. Співвіднесеність і модифікація рематичних компонентів;
8. Уніфікація тема-рематичних ядер;
9. Контекстуалізація;
10. Співвіднесення екстра- та інтралінгвістичних показників;
11. Інформаційна компресія;
12. Переактуалізація смислів;
13. Висвітлення периферійних подій;
14. Семантично-синтаксична іронізація;
15. Підстановка нових компонентів у готову структуру;
16. Зближення далеко дистанційованих або взаємно неперевідних кодів;
17. Поєднання текстів різних епох.

Провідними властивостями інтертексту є: (на основі робіт Георгінової Н.Ю. [2, С.149–155]; Лотман Ю.М. [3, С.430–441]; Валгіної Н.С. [1, 173 с.]):

1. Об'єктивність-суб'єктивність (або інтерсуб'єктивність);
2. Темпоральність;
3. Просторовість;
4. Взаємообумовленість одиниць семантико-граматичного (синтаксичного) та композиційного рівнів;
5. Об'єктивізація прагматичних установок текстів і авторів;
6. Наявність диктуму (змістової інформації) та модусу (додаткової інформації);
7. Гіперзв'язність;
8. Прецедентність;
9. Інтердискурсивність;
10. Інтермедіальність (взаємозв'язок дискурсу з невербальними знаковими системами).

Практичною частиною вирішено поставити завдання встановити зв'язки між рівнями номіналізації чотирьох політиків: А. Меркель, Ю. Тимошенко, П. Порошенка і Г. Коля, провідними міфами і частками номіналізації: *не, ще, так, також* у контексті міжнародних відносин із можливим подальшим винайденням ланцюгового ряду похідних.

1. Ю. Тимошенко:

Міжнародні відносини: я (4), нас (4), ми (4) – не (8); (політичний міф: керівник);

2. А. Меркель:

Міжнародні відносини: нас (3), я (3), ми (6), ваші (2), все (2) – також (22); (політичний міф: дипломат);

3. П. Порошенко:

Міжнародні відносини: ми (4), нашого (2), вам (2); (політичний міф: пасивний демократ);

4. Г. Коль:

Міжнародні відносини: я (5), ми (2), нас (3), вони (2) – не (5) – також (2) – ще (6);

У міжкодовому вирізі – німецькомовному та україномовному виявлено:

У контексті міжнародних відносин політиків поєднує прономен *ми* з частотністю (4)-(6)-(4)-(2).

Можна зробити підсумок, пропонуючи, що синтагматичний ряд *я-не* визначає міф керівника, *ми-не* – міф пасивного демократу, *ми-також* – міф дипломату, *я-також* – міф слуги народу.

Виявлено, що похідний ряд конструюється за рівнявою входимістю одного тексту в інший, та що, чим вище рівень, тим менша емотивність.

Список використаних джерел

1. Валгина Н.С. Теория текста: [уч.пособ.] / Н.С. Валгина // Рец.: доктор филологических наук, профессор А.А. Беловцкая; доктор филологических наук, профессор Н.Д. Бурвцова. – М.: Логос. 2003. – 173 с.
2. Георгинова Н.Ю. Интердискурсивность, интертекстуальность, полифония: к соотношению понятий / Н.Ю. Георгинова // Вестник Ленинградского гос. ун-та им. А.С. Пушкина, Филология. – СПб.: ЛГУ им. А.С. Пушкина, 2014. – Т 1, Вып. №4. – С. 149–155.
3. Лотман Ю. Текст у тексті / Ю. Лотман // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. Марії Зубрицької. – Львів: Літопис, 1996. – С. 430–441.

Androshchuk Iryna Ivanivna

*candidate of Economic Science, Associated Professor of Audit and Taxation Department,
Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine*

ASSURANCE ENGAGEMENTS, OTHER THAN AUDIT OR REVIEW OF HISTORICAL FINANCIAL INFORMATION, IN THE SYSTEM OF AUDIT SERVICES OF UKRAINE:

POTENTIAL AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT

Extending the understanding of the essence of the audit led to the fact that since the 1990s the widespread definition of the audit has been gradually replaced by the term "assurance engagement", and the structure of audit services has been changed significantly. There has been a transformation of other types of audit (compliance audit, operation audit, management audit, performance audit, etc.) into a specific type of assurance engagement: assurance engagement other than audit or review of historical financial information, or other assurance engagement. Assurance engagements, other than audit or review of historical financial information, are an important part of the services that are regulated by International Standards on Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance and Related Services [1].

The advantages of such engagements that update the prospects for their development are as follows: 1) their subject matter are systems, processes, operations, therefore these types of assurance engagements to a greater extent (in comparison with the audit of financial statements) are much more complex, taking into account the integrity of the functioning of a large business system, as well as interconnection and interaction of its separate subsystems (structural units, business processes) and elements (business operations); 2) such engagements are performed by certified auditors whose independence, behavior and qualifications are clearly regulated, subject to strict requirements for independence and quality control (which distinguishes them from consulting services); 3) on the basis of their results, a written assurance report with professional opinions regarding the evaluation of an underlying subject matter against established criteria is provided.

But the analysis of the audit services market of Ukraine shows that these engagements do not occupy a significant part. The number of agreements in Ukraine for performing other assurance engagements decreased from 2490 units (2008) to 387 units (2016), the cost of rendered services decreased from UAH 42 million (2008) to UAH 21 million (2016). Other assurance engagements (which are not an audit or review of historical financial information) were not fulfilled by the certified auditors of the Kirovohrad region in 2014-2016.

Performing initiative assurance engagements other than audit or review of historical financial information is limited, since clients are more familiar with consulting services. At the same time, it is necessary to use the potential of such engagements in the sphere of ensuring public control over the activities of public interest entities: joint-stock companies, financial institutions, etc. Worldwide practice is the introduction of a statutory audit, and such cases may also be foreseen for specific assurance engagements other than audit or review of historical financial information. International Standards on Assurance Engagements relate precisely to objects of importance of society as whole, such as: Greenhouse Gas Statements, Pro Forma (hypothetical) Financial Information Included in a Prospectus.

In national practice, similar cases can be used. For example, in carrying out statutory audit engagements concerning public joint stock companies, the auditor should investigate the state of corporate governance. Since the state of corporate governance is in fact non-historical non-financial information, it may be appropriate to introduce a statutory assurance engagement.

References

1. Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements, Volume I, Volume II, Volume III, 2016-2017 Edition. www.ifac.org. Retrieved from: <https://www.ifac.org/publications-resources/2016-2017-handbook-international-quality-control-auditing-review-other>

ПРОБЛЕМИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ОРГАНІЗАЦІЇ БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

На сьогодні в Україні спостерігається досить стійка тенденція розвитку будівельної галузі, що зумовлює якісну трансформацію та вдосконалення способів і методів організації підприємницької діяльності у цій сфері. При цьому метою суб'єктів таких правовідносин виступає отримання соціального ефекту і одночасно максимального прибутку завдяки використанню найбільш ефективних механізмів організації будівництва.

Все частіше в окресленій сфері замовники, інвестори прагнуть найбільш ефективно досягти своєї мети шляхом оформлення договірних правовідносин з суб'єктами, що професійно займаються діяльністю з організації будівництва. Це дозволяє здійснити однією підприємницькою структурою функції з комплексного забезпечення професійної підготовки концепції проекту будівництва в цілому та його оцінки, оформлення всіх необхідних документів на земельну ділянку для її подальшої забудови, організації проходження дозвільних процедур, проектування, будівельного процесу, інвестування, маркетингу, експлуатації, реалізації готового об'єкта тощо. Серед іншого такий механізм сприяє значному скороченню витрат на всіх етапах будівництва, терміну окупності інвестицій, підвищенню їх прибутковості та ін.

Разом з тим, доводиться констатувати, що незважаючи на бурхливий розвиток та фактичне становлення нових комплексних відносин в окресленій сфері національне українське законодавство досі не закріпило особливостей їх правового регулювання. Зокрема, жоден з поіменованих в ЦК України та ГК України договорів на сьогодні повністю не відображає специфіки відносин між замовником та суб'єктом, що здійснює діяльність з організації будівництва, оскільки вони одночасно містять в собі елементи багатьох договорів, зокрема агентського договору, договору доручення, договорів про надання послуг, підряду, управління майном тощо.

Фактично комплексна діяльність з організації будівництва лише опосередковано охоплюється нормами, що регулюють інвестиційну та будівельну галузь. До прикладу, КВЕД ДК 009:2010 передбачає наявність такого виду економічної діяльності як «Організація будівництва будівель» (Секція F. Клас 41.10), що включає розроблення проектів з

будівництва житлових і нежитлових будівель шляхом об'єднання фінансових, технічних і фізичних засобів для їх реалізації з метою подальшого продажу. Якщо ж зазначену вище діяльність проводять не з метою подальшого продажу будівель і споруд, а задля їх експлуатації (наприклад, оренди приміщень у цих будівлях, здійснення виробничої діяльності), у цьому разі одиницю класифікують в інших секціях залежно від виду економічної діяльності, що виконується (операції з нерухомими майном – у секції L, виробництво – у секції С тощо).

Однак, в реаліях сьогодення суб'єкти, що здійснюють діяльність з організації будівництва забезпечують набагато ширший комплекс дій та заходів організаційного характеру, що включають, зокрема, організацію сукупності дій щодо розробки, безпосередньої реалізації та залучення до фінансування проектів, пов'язаних зі створенням чи реконструкцією об'єктів нерухомості. При цьому інвестори та замовники не завжди можуть на початку реалізації будівельного проекту однозначно визначити чи будуть новостворені будівлі або їх частини залишатись у їх приватній власності задля подальшої експлуатації, чи підлягатимуть подальшому продажу. Тому фактично діяльність з організації будівництва не охоплюється в повній мірі жодним із законодавчо-закріплених на сьогодні видів економічної діяльності.

Підсумовуючи, робимо висновок про нагальну необхідність проведення ґрунтовних наукових пошуків з окресленої проблематики з метою вироблення базових орієнтирів для розробки комплексного нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності з організації будівництва.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 462.
3. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010: Національний класифікатор України: наказ Держспоживстандарту України від 11.10.2010 р. № 457 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/pereliki-/128651.html>

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Фінансово-економічна криза, що загострилася останніми роками, події, пов'язані з анексією Автономної Республіки Крим та проведенням антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей, призвели до зменшення кількості наданих санаторно-курортних послуг, негативно вплинули на структуру їх сфери та реалізацію рекреаційних, санаторно-курортних можливостей регіонів та країни в цілому на внутрішньому і зовнішньому ринках санаторно-курортного продукту. А це є загрозою для сталого економічного розвитку санаторно-курортних закладів та їх економічної безпеки.

Незважаючи на ресурсну забезпеченість та потенційні можливості санаторно-курортних та оздоровчих закладів, наша країна в умовах сьогодення не має можливості конкурувати з розвинутими туристичними державами. Для раціонального і ефективного використання природних, лікувальних та рекреаційних ресурсів необхідно сформувавши регіональні санаторно-курортні зони розвитку санаторно-курортних та оздоровчих закладів, які б могли запропонувати споживачеві конкурентоспроможні санаторно-курортні послуги в контексті забезпечення їх економічної безпеки.

Єдиний шлях розв'язання системних проблем у сфері санаторно-курортних послуг - це стратегічно орієнтована регіональна політика, основним завданням якої є визначення санаторно-курортного розвитку одним з основних пріоритетів, впровадження економіко-правових механізмів успішного ведення такого бізнесу, інвестиційних механізмів розвитку інфраструктури, інформаційно-маркетингових заходів з формування іміджу оздоровчих закладів як в регіоні, так і за його межами.

Дослідження доводять об'єктивність розгляду сталого розвитку оздоровчих закладів на основі конкурентоспроможності їх санаторно-курортних послуг, в більшості випадків яку визначають споживачі через придбання та споживання таких послуг. Поведінка споживача на ринку санаторно-курортних послуг обумовлена чинністю закону попиту та пропозиції. Цей закон встановлює пряму залежність між ціною та пропозицією й зворотною залежністю між зростанням ціни та попитом. Таким чином, для формування конкурентоспроможного продукту санаторно-курортної сфери необхідно дослідити параметри трьох економічних факторів: ціни, попиту та пропозиції.

Під реальним попитом на санаторно-курортні послуги розуміють платоспроможність, яку кількісно та якісно задовольняється достатньою пропозицією, тобто коли ринок санаторно-курортних послуг збалансований і перебуває в стані рівноваги. Нині ситуація змінилась, оскільки є значна розбіжність між очікуваним попитом і тим, що реально пропонують та надають. Коли пропозиція за обсягом, якістю і номенклатурою не відповідає повністю платоспроможним вимогам, формується незадоволений попит. Оскільки ринок санаторно-курортних послуг розвивається в умовах конкуренції, то конкурентною перевагою виступатиме структура фінансового забезпечення, що залежить від факторів, які уособлюють притаманні даній сфері особливості.

Список використаних джерел

1. Балабанова Л. В. Управление конкурентоспособностью предприятий на основе маркетинга: монография / Л. В. Балабанова, А. В. Кривенко. – Донецк: «Дон ГУЭТ», 2004. – 147 с.
2. Васильчак С.В., Жидяк О.Р. Інноваційний розвиток спеціалізованих підприємств рекреаційної індустрії та їх вплив на аграрну сферу // Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького. Том 15, № 2 (56). – 2013. – С. 37
3. Галаченко О.О. Засади формування механізму реалізації курортних послуг в умовах конкуренції / О.О. Галаченко // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: [зб. наук. пр.] / НАН України. ДУ «Ін-т регіональних досліджень ім. І.М. Долішнього НАНУ»; редкол.: В.С. Кравців (відп. ред.). – Львів, 2015. – Вип. 6 (116). – С. 99-101.

FACTORS AND REASONS FOR PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS AND CONSTRUCTION COMPANIES IN UKRAINE

In the modern sense, public-private partnership mean the form of cooperation between public authorities and the business world which aims to provide financing, construction, management or maintenance of infrastructure or the provision of public services [1, c. 7].

The objective necessity of the emergence and development of partnership relations between the state (in particular, its enterprises, institutions and organizations) and business (in the person of private partners – business entities) both in Ukraine and in foreign states, is caused by the time requirements. In our opinion, this was preceded by the following factors and reasons:

1. Shortage of financial resources on both sides;
2. Complexity of the accomplished tasks;
3. Special features of the state and private partners;
4. Prospects of new opportunities;
5. Reduction of risks;
6. Development technologies and innovative activity;
7. Urgent necessity of reforming the state economy, carrying out reforms and stimulating social shifts;
8. Forming of socially oriented business.

The first reason and the main factor that creates the necessity of partnership between the state and business is the limited resources and their financial terms. The opportunity to succeed together, when there is no such a chance to do it separately, is not a new idea at all. The inability to carry out desired activity independently causes the emergence of collective ownership; when it became tight for business in private and corporate sectors, then cooperation with the state begins.

The complexity of the tasks is a result of the emergence of a public-private partnership, which is closely linked to a shortage of financial resources, since it partly predetermines it. However, the joint activity opens up new horizons for the implementation of much more complex projects and tasks from the point of view of intellectual, administrative and technological potential.

The social sphere, in general, remains a priority of the state, and state higher education institutions exceeded the corresponding number of private ones. Thus, according to the State

Statistics Service of Ukraine, in the beginning of 2017-2018 academic year, there were 533 public higher educational institutions (I-IV levels of accreditation) worked in Ukraine against 123 private [2]. The construction industry, on the other hand, operates mainly on the basis of private and collective ownership. Their cooperation allows to take advantages of both spheres and to minimize disadvantages. In this way partners, using wider opportunities, also share risks, reducing the likelihood of their occurrence and the power of the negative impact.

References

1. Grishchenko S. Preparing and implementing public-private partnership projects. FOP Moskalenko O. M., Kyiv, 2011. (In Ukrainian)
2. Higher education in Ukraine 2017. Collection of Statistical Data. State Statistics Service of Ukraine, Kyiv, 2016. (In Ukrainian)

THE BUCHAREST SUMMIT AND THE 2008 RUSSIAN GEORGIAN WAR

Georgia has been waiting 10 years for NATO to come good on its promise, given at the 2008 Bucharest Summit, that Georgia (and Ukraine) would one day become members of the Alliance. Not that having a war in 2008 (ditto for Ukraine) helped matters, but still. It has been a heavy decade for Georgia as well as for European security. Looking from 2018, the two events come together, signaling not only a complete breakdown of relations between the EU, NATO and Russia but a kind of militarization of Russian foreign policy where Russia started pursuing its foreign policy goals through military means. It was grossly underestimated in 2008, but of course this came back into the center of the foreign policy agenda in Europe with the wars in Ukraine and Syria as well as with the propaganda and cyber wars that increasingly define the foreign policy debates in the US and Europe today. It definitely fed the already-existing Russian paranoia about NATO. The growing concerns and fears that at some point NATO could enlarge to Georgia and Ukraine were there even before this promise was given; but then this promise exacerbated those fears.

It's a pretty widespread view in Europe and the US that Russia actions vis-à-vis Ukraine and Georgia were defensive. A lot of people, including Kissinger and other British, American, French and German politicians and former senior diplomats, were saying that Russia had some red lines that do not need to be crossed. What you just quoted from Scheffer is nothing new- we hear it often. There's no such thing as a Russian red line that is stable. The red lines have been shifting. For a long time, Russia was saying it was against NATO enlargement but that it didn't mind EU enlargement. Then in June-July 2013, they suddenly started being not just against EU enlargement but even against the free trade area between Ukraine and the EU. The second fact showing that Russia is not purely defensive and that it's not just defending its geopolitical interests in its immediate neighborhood, is the wrong assumption that it's all Russia's reaction to western interventionism, that what Russia did with Ukraine, Georgia, Syria, is just Russia reacting to western interventions; the bombing of Serbia in 1999, the Western intervention in Iraq. Russia says it's against western intervention; but the last western military intervention was in Libya in 2011. In the last 10 years, despite the West becoming less interventionist, Russia is ever more dissatisfied. It probably accelerated the risks of war. Probably more the fact that at the NATO Bucharest Summit, Georgia and Ukraine came very close to a MAP [Membership Action Plan] and there was that the communiqué saying that NATO will reconvene in December and consider offering MAP. So Russia

thought at that time that ok, they came very close to the membership action plan and they have until December to derail it. I was in Georgia a few days after the NATO summit, in early April. I travelled to Tskhinvali, to Tamarasheni and Kurta, in Georgian controlled territory. I met the de facto South Ossetia foreign minister and the head of the Georgian administration, Sanakoev. When I came to Georgia again in July I had a pretty good sense of what was happening.

I remember around April 2008, people in Tbilisi were saying that Russia was moving its railway troops into Abkhazia to rebuild the railways there, making it much quicker for Russian troops to move into the region, potentially towards Georgia, if need be. Some in Georgia at this time were saying urgent action was needed, perhaps a preemptive attack on Abkhazia or South Ossetia; some were suggesting partitioning Abkhazia. That June, Saakashvili went to Sochi to meet Medvedev to discuss the potential partitioning of Abkhazia. So, in Georgia, this idea that it had been promised NATO accession and in December 2008 there would be a new conversation around MAP, created a sense of urgency to do something about the conflict zones. There was a kind of boiling tension on both sides. The bigger problem for Georgia now is not so much being tied to Ukraine; it's Turkey. Both the US and most European states are seeing a significant breakdown of trust with Turkey. If Georgia was a NATO member, I'm not sure the West and Georgia could entirely rely on working on the same page with Turkey in military and diplomatic terms if it came to any need to defend Georgia. If there was a problem between Georgia and Russia, how could NATO troops be sent into Georgia? Could you be 100% sure that the Georgian, American and European security calculations and security desire to defend Georgia from Russia coincide 100% with those of Turkey? That's a big question. Putin has just been to Ankara, Putin had the summit between Iran and Turkey where they discussed the future of Syria. The West was excluded from that discussion and there are certainly big differences in what most NATO members think about Syria and what Turkey thinks and does in Syria. If you needed to defend Georgia, you either send reinforcements by land through Turkey or by air over Turkey or through the Bosphorus, which again depends on Turkey. So, even in pure military terms, this breakdown of trust between most NATO member states and Turkey because of Syria, because of the Turkey-Russia relationship, because of the Turkey-Iran relationship, complicates things even more Georgia-NATO relations.

Кендюхов Олександр Володимирович
д.е.н., професор кафедри управління персоналом та маркетингу
Запорізького національного університету, Україна

МІЖНАРОДНІ МАРКЕТИНГОВІ ПРІОРИТЕТИ

СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Визначення стратегічних пріоритетів підвищення конкурентоспроможності України має виходити з необхідності досягнення ключової стратегічної мети: забезпечення сталого прискореного росту позитивного сальдо торгового балансу, так як тільки в цьому випадку українське суспільство зможе підвищувати свій достаток за рахунок власних, а не позикових грошових ресурсів.

Досягнення цієї мети передбачає одночасне вирішення двох пріоритетних завдань: створення нової виробничої бази та підвищення швидкості економічних процесів.

Необхідність вирішення першого завдання обумовлена тим, що існуюча виробнича база - низькорентабельна, фізично і морально застаріла, занадто енергоміська. Вона не дозволяє Україні поставляти на зовнішній ринок достатню кількість конкурентоспроможної продукції, щоб забезпечити позитивне сальдо торгового балансу. В результаті, протягом останніх 15 років, Україна від участі у світовій торгівлі витрачає більше, ніж заробляє. Економіка країни набула виражений збитковий характер.

Необхідність вирішення другого завдання обумовлена тим, що низька швидкість економічних процесів сприяє зниженню темпів економічного зростання, призводить до економічного спаду, зниження динаміки попиту і пропозиції, уповільнення інвестиційних процесів. В результаті це призводить до того, що країни, які мають більш високу швидкість економічних процесів, все більше відриваються від України у своєму розвитку, перетягуючи на свій бік світові фінансові ресурси.

Визначення економічних пріоритетів для створення нової виробничої бази має включати в себе наступні основні етапи:

I етап: аналіз тенденцій розвитку світових ринків, в результаті якого мають бути виявлені найбільш перспективні ринки, тобто швидкозростаючі, високорентабельні, зроблено прогноз їх розвитку на 20-30 років вперед;

II етап: оцінка можливостей України з освоєння найбільш перспективних ринків, визначених на попередньому етапі. На основі цієї оцінки повинні бути обрані в якості пріоритетних ті ринки, які Україна в перспективі здатна буде освоїти;

III етап: розробка національної інвестиційної програми зі створення нових виробництв, орієнтованих на пріоритетні для України ринки. Така програма повинна включати в себе перелік майбутніх конкретних підприємств та інвестиційний механізм, завдяки якому вони будуть створені;;

IV етап: формування стратегічного інвестиційного плану, узгодженого в просторі та часі і проведення міжнародного інвестиційного форуму (донорської конференції) з презентацією відповідних інвестиційних проектів.

Зазначу, що за наявними даними, в найближчі двадцять років найбільш перспективними для інвестицій вважаються ринки біотехнологій, фармацевтичний і програмного забезпечення. Так, наприклад, світовий ринок програмного забезпечення для мобільних телефонів зростає останні 5 років в середньому на 30% на рік, фармацевтичний - 5-7%, а рентабельність деяких фармацевтичних препаратів доходить до 300%, на відміну, наприклад, від світового ринку сталевого прокату із зростанням 1,5-2% на рік і рентабельністю до 8%. Найбільш перспективні ринки, як правило, інтелектоємні. На жаль, на сьогоднішній день Україна системно не працює над освоєнням даних ринків. У той же час у нашої країни є хороші ресурсні можливості: досить високий науковий потенціал в галузі біотехнологій та фармації, високу якість підготовки програмістів, порівняно велика кількість кваліфікованих викладачів.

В основу інвестиційного механізму, що забезпечує створення нової виробничої бази, повинен бути закладений інвестиційний потенціал вітчизняного та зарубіжного бізнесу, державні інвестиції і заощадження населення. Якщо ми візьмемо досвід японського економічного дива, то прямі державні інвестиції у створення точок зростання нової виробничої бази становили близько 30% і ще стільки ж інвестиції (купівля акцій) японського населення; сінгапурський досвід - переважно (близько 90%) зарубіжні приватні інвестиції.

Підвищення швидкості економічних процесів має ґрунтуватися на таких пріоритетах:

1. захист конкуренції і дієва антимонопольна політика;
2. спрощення податкової системи. Складність і трудомісткість податкового адміністрування обумовлює колосальну втрату суспільно корисного часу, призводить до уповільнення економічних процесів і, відповідно, гальмує економічне зростання;
3. дерегуляція підприємницької діяльності. Заплутаність, складність і суперечливість регуляторної системи забезпечують стабільність корупційних схем і уповільнюють економічні процеси.

Важливо наголосити, що створення нової виробничої бази і підвищення швидкості економічних процесів повинні здійснюватися одночасно. Якщо, наприклад, підвищення

швидкості економічних процесів не супроводжуватиметься зміною структури національного виробництва, то це ще більше може погіршити зовнішньоторговельний баланс України.

Таким чином, реалізація вищезгаданих економічних пріоритетів призведе до підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку і забезпечить підвищення добробуту українських громадян.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ІНТЕГРАЦІЇ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИКЛАДАННЯ ОБЛІКОВИХ ДИСЦИПЛІН

Сучасна епоха євроінтеграції України об'єктивно визначає необхідність і доцільність сумісності національних систем вищої освіти в рамках єдиного європейського простору. Особливої уваги заслуговує напрям професійної підготовки в сфері обліку. Адаптація національної системи бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів потребує професіоналів, спроможних обгрунтовано приймати виважені управлінські рішення в умовах ризику. Одним із важливих напрямів удосконалення облікової системи з точки зору підвищення її ролі в управлінні економічною стійкістю підприємства протягом останнього десятиріччя вважається її розвиток на інтеграційних засадах.

Процес реформування системи обліку визначив основні наукові концепції його подальшого розвитку, серед яких концепції стратегічного (прогнозного), соціального (екологічного), креативного, актуарного, динамічного обліку, а також концепції інтегрованої та електронної системи обліку [1, с. 75-76]. Доцільність міждисциплінарного підходу наукової діяльності дозволяє використовувати ширший потенціал методологічного апарату для дослідження складних систем, яким є і бухгалтерський облік як об'єкт досліджень. В цьому випадку проблематика розглядається в синтезі поглядів різних концепцій, методів, підходів, притаманних іншим наукам. Міждисциплінарні наукові праці доцільні при подальшому використанні їх результатів в навчальному процесі та практичній діяльності інституцій різних рівнів. При цьому не зменшується вагомість інших складових освітнього процесу – наповнення відповідними дисциплінами навчальних планів, використання сучасних методик викладання, відповідним наповненням практичної підготовки та самостійної роботи. Науково-дослідна компонента при цьому дає підґрунтя для формування критичного мислення та подальшого саморозвитку студента – майбутнього фахівця.

Сьогодні за допомогою інтегрованих занять надається можливість вийти за межі самодостатньої функціональної ролі його окремих складових, формуються у студентів якісно нові знання, які характеризуються вищим рівнем осмислення, динамічністю застосування в нових ситуаціях, підвищенням їх дієвості й системності. Інтеграція освітніх галузей, методів і форм навчання сприяє підвищенню рівня практичних умінь та навичок їх застосування. Використання інтегрованого підходу до організації навчально-виховного процесу відкриває

цілий ряд можливостей для різнобічного, нетрадиційного, практичного засвоєння набутих знань [2].

Таким чином, використання технологій інтегрованого навчання є ефективним засобом, що застосовується для викладання багатьох дисциплін, а зокрема й облікових. Його використання у вищих навчальних закладах сприяє оптимізації засвоєння знань та матеріалу з інших дисциплін. Цей підхід дозволяє студентам отримувати цікаву і корисну інформацію та з легкістю засвоювати її. Інтеграцію облікових дисциплін з іншими предметами ми рекомендуємо здійснювати починаючи з другого або третього року навчання, коли визначаються профільні дисципліни та студенти адаптуються до нових умов. Варто відзначити ключову роль викладача, який повинен співпрацювати з педагогами інших дисциплін, вміло розподіляти час, а також правильно обирати методи роботи та матеріали на занятті.

Список використаних джерел

1. Лоханова Н.О. Інтеграційні процеси в обліку в умовах інституціональних перетворень: Монографія / Н.О. Лоханова. – Херсон: Грінь Д.С., 2012. – 400 с.
2. Кравченко О.В. Концепція підготовки фахівців з обліку та аудиту в контексті інтеграційних і глобалізаційних процесів / О.В. Кравченко // Междисциплинарные исследования в науке и образовании. – 2012. – № 1К. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mino.esrae.ru/158-1167>.

Kostyuchenko Valentyna

Doctor of Sciences, Professor, Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine

Malinovskaya Alona

The Student, Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine

Mamonova Anastasiya

The Student, Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine

ACTUAL PROBLEMS OF VIRTUAL CURRENCIES ACCOUNTING AND WAYS TO SOLVE THEM

The Blockchain system and the product built on this system - the virtual currency (cryptocurrency) are gaining increasing popularity in the world. Currently, there are over 1600 kinds of virtual currencies that are widely used in many countries around the world. For the first time the term "cryptocurrency" appeared in use with the emergence of the payment system "Bitcoin", which was developed in 2009 by a person or a group of persons under the pseudonym Satoshi Nakamoto [1]. Since then, virtual currencies have been actively spreading both in the EU and in Ukraine.

The essence of the virtual currency is understood and interpreted differently, for example, as a fast and reliable system of payments and remittances, a kind of digital money, a means of exchange. In the EU, the virtual currency is defined as a direct payment instrument (in the US - intangible asset, China - goods, Japan - money). On the basis of our research [2], we propose the virtual currency proper definition, namely, "cryptocurrency is a digital (virtual) currency with a unit of "coin" that is emitted, controlled and accepted on the network by certain principles of cryptography to provide transactions among members of the virtual society".

The spread of virtual currency transactions around the world requires governments from different countries to regulate and control them. Practice shows that the virtual currency does not have the legal payment means status in any jurisdiction. The uncertainty of legal status, the absence of accounting methodology for recording operations with virtual currencies, and the unsettled taxation base are pressing issues of the day.

Despite the relevance of this topic, the issue of accounting for transactions with virtual currencies has been given insufficient attention in Ukraine. Several draft laws on the regulation of the cryptocurrency market were submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine, which were rejected and sent for revision. Native scientists T.V. Jacyk, O.M. Petruk, O.N. Novak, A.B. Kuvshinova worked on the economic essence definition and the accounting order of virtual currencies transactions. However, their approaches are different and based on the vision: virtual currency is a

special kind of electronic money or financial instruments, which contradicts the decision of the European Court of Justice, Case C-264/14. We see a solution to the problems of virtual currencies accounting in the recognition of a new asset - virtual currencies that have their own accounting units (for example, "1 bitcoin," etc.). The convertibility of virtual currencies is determined by the presence of the equivalent in real currency, or if they act as real currency substitutes. We propose to apply the principle of cost at the date of initial recognition. We propose to apply the fair value evaluation at the Balance Sheet date. It is appropriate to provide a separate synthetic same name account for the virtual currency accounting. And, of course, a qualitative change in Ukraine legal area is needed through the regulation of the virtual currencies legal status in accordance with the EU acquis, which will promote the country's economic development and convergence with the EU countries.

References

1. Bitcoin developer chats about regulation, open source, and the elusive Satoshi Nakamoto, PCWorld, 26-05-2013. – [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.pcworld.com/article/2039184>.
2. Костюченко В.М., Малиновська А.М., Мамонова А.В. Передумови запровадження обліку та оподаткування операцій із криптовалютами в Україні // Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics», №6 (2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/6-2017/UKR/kostyuchenko.pdf>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ В США

Широкі можливості електронної комунікації, її висока швидкість і якість виявилися настільки привабливими, що її застосування досягло значних масштабів в більшості країн світу, особливо в США та інших промислово розвинених країнах.

Кількісне збільшення обсягу переданих даних і числа об'єднаних в мережу комп'ютерів переросло в якісне збільшення соціальної ролі в мережі взагалі, і в господарській сфері, зокрема. Наслідком цих процесів стало виникнення так званої електронної комерції, що охоплює область застосування зазначених цифрових засобів зв'язку в міжнародному торговому обороті.

Електронна комерція складається з купівлі та продажу товарів або послуг через електронні системи, такі як Інтернет і інші комп'ютерні мережі. Електронна комерція на ринку повністю демократична. Це ідеальний варіант капіталізму: ***якщо ви продаєте - ви виграли, якщо ви не продаєте - ви вільні.***

З появою цього виду комерції перестали мати істотне значення географічне розташування покупців і продавців, час необхідний для здійснення угоди, суверенні межі держав і митної політики. Для споживача не має значення, в якій точці світу була зроблена покупка — в Москві, Сідней або Лос-Анджелесі — ***має значення тільки той факт, хто з продавців пропонує кращий товар за кращою ціною.***

Основні тенденції подальшого зростання електронної комерції в наступному: розвиток нових інформаційно-комунікаційних технологій, безпосередньо пов'язаних з підтримкою отримання прибутку: проведення маркетингових досліджень, організацію після продажної підтримки і обслуговування клієнтів; ***мобільна комерція***, що є наступним етапом в розвитку комунікацій; зростання ділових транзакцій в мережі Інтернет, зниження цін на комунікації, що дозволяє займатися бізнесом «на відстані».

Розвиток електронної комерції в США підтримується державною політикою. Лідерство США в області створення інформаційної індустрії обумовлене тим, що федеральна влада виразно усвідомлює визначальну роль інформаційних технологій в розвитку економіки, великими інвестиціями з боку державного капіталу в інформаційні технології та інтелектуальний капітал.

Якщо проаналізувати минули роки стане зрозумілим шлях e-commerce в США. Особливістю американської системи правового регулювання є те, що законодавча практика США змушена враховувати федеральний устрій країни. Закони в штатах можуть сильно відрізнятися один від одного, в тому числі і в сфері комерції. Стала традиція в Сполучених Штатах до початку XXI століття свідчила, що штат має право здійснювати юрисдикцію над тими компаніями, у яких в цьому штаті «істотна присутність». Тобто, власник маленького магазину в Айдахо міг не дотримуватися торгових законів штату Мічиган, якщо не займався в ньому комерцією. Однак, у випадку з онлайн-магазинами ситуація була ускладнена тим, що здійснювати в них покупки теоретично міг будь-який американець в кожному зі штатів. В результаті сталася досить успішна адаптація вже існуючих норм юрисдикції для онлайн-комерції. Принцип юрисдикції штатів над компаніями зі значним «рівнем залучення» використовується і в міжнародній практиці інтернет-торгівлі. Теоретично, якщо онлайн-магазин не має наміру дотримуватися законів іншої держави, то він не буде вести свою діяльність на його території і з його громадянами.

Таким чином, Сполучені Штати є одними з лідерів в сфері електронної комерції, їх досвід, в тому числі правовий, може бути використаний іншими країнами при розробці інтернет-сайтів, пов'язаних з міжнародною торгівлею.

Список використаних джерел

1. Всемирная конвенция об авторском праве (заключена в Женеве 06.09.52). // Собрание Постановлений Правительства СССР, 1973, № 24, ст. 139.
2. Глобальный бизнес и информационные технологии. Современная практика и рекомендации / В.М. Попов, Р.А. Маршавин, С.И. Ляпунов; Под ред. В.М. Попова. — М.: Финансы и статистика, 2001. - С. 87-89

АВТОМАТИЗОВАНА СИСТЕМА ОБЛІКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УПРАВЛІННЯ

Широкі впровадження сучасних технологій у практику ведення бухгалтерського обліку виправдані реалізацією у його системі процедур збирання, обробки, зберігання та передавання інформації про господарську діяльність підприємства, що потребує автоматизації цих процедур для підвищення ефективності їх здійснення.

Сьогодні для українських підприємств найбільш актуальними є такі концепції інформаційних систем, як ERP-системи (Enterprise Resource Planning), які фактично стали світовими стандартами та представляють собою інформаційні системи планування та керування усіма ресурсами підприємства. Ці системи сполучають у собі функції обліку, управління, контролю й аналізу одночасно, і реалізують кращі світові практики ведення сучасного бізнесу, дозволяють організаціям інтегрувати всі бізнес-процеси, швидше обробляти звітність та аналіз інформації, а також дозволяють надавати інформацію в реальному часі [1].

Очікується, що глобальний хмарний ринок ERP зросте з 2017 до 2023 року на 13,6 відсотка. Основними чинниками, що стимулюють зростання ринку, є збільшення кількості малих і середніх підприємств, необхідність отримання вищої оперативної ефективності та реалізації конкурентних переваг, досягнутих завдяки впровадженню планування ресурсів хмарних підприємств, швидким змінам у бізнес-моделях та розвитку хмарної тенденції [2].

На українському і російському ринках цей вид систем представлений в основному продуктами західних фірм: SAP, Oracle, BAAN, PeopleSoft і Platinum. Дані системи дозволяють здійснювати стандартний набір функцій і складається із функціонального набору модулів управління підприємством.

В системі SAP R/3, яка складається з набору прикладних модулів, інтеграція контролінгу та бухгалтерського обліку у реальному часі дає можливість створювати достовірні оперативні звіти. Це забезпечує повну відповідність вимогам щодо прозорості корпоративного управління.

В сучасних умовах управління робота в системі SAP ERP забезпечує: однакові підходи до розрахунку вартості послуг; встановлює єдині правила обліку операцій, відображення доходів від послуг. Результатом успішного впровадження ERP-системи є:

збільшення ліквідності підприємства за рахунок зміни структури його активів, зменшення в частці оборотних активів дебіторської заборгованості; більш ефективне використання коштів підприємства за рахунок збільшення загальної оборотності як усього капіталу в цілому, так і окремих його частин; зниження потреби підприємства в оборотних коштах за рахунок підвищення ритмічності роботи.

Автоматизована система обліку повинна інтегруватися в інформаційне середовище сучасного електронного бізнесу. Залучення суб'єктів господарювання та інституцій до електронних взаємовідносин дозволить сформувати інформаційну площадку, завданням якої є прогнозування та планування діяльності підприємства на основі облікової інформації.

Список використаних джерел

1. Scapens, R. & Jazayeri, M. (2003). ERP systems and management accounting change: opportunities or impacts? A research note. *European Accounting Review*. 12(1): 201– 233.
2. Allied Market Research (ARM) Cloud-based Enterprise Resource Planning (ERP) Market [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.alliedmarketresearch.com/cloud-based-enterprise-resource-planning-erp-market>.

OCENA STANU PSYCHOEMOCJONALNEGO DZIECI – PRZESIEDLEŃCÓW WEWNĘTRZNYCH ZE STREFY DZIAŁAŃ WOJENNYCH NA POŁUDNIOWYM WSCHODZIE UKRAINY

Zdarzenia występujące na południowo-wschodnich terenach Ukrainy spowodowały psychotraumatyczną sytuację, skutkującą zaniżeniem odporności na czynniki stresujące, oraz pogorszenie stanu zdrowia dzieci w każdym wieku.

Doświadczenia związane z konfliktem zbrojnym, sytuacja wymuszonego wysiedlenia, zmiana układu stosunków społecznych, konieczność dostosowania się do nowych, często niekorzystnych warunków, izolacja od zwykłego środowiska społecznego, oraz utrata więzi z bliskimi miały znaczący negatywny wpływ na zdrowie określonej grupy dzieci, a także spowodowały nieprawidłowości w wewnętrznym rozwoju i kształtowaniu ich osobowości.

W wyniku badania przeprowadzonego przy pomocy szeregu testów psychologicznych, w tym testu projekcyjnego „Nieistniejące zwierzę” wśród 104 dzieci w wieku 6-17 lat wysiedlonych ze strefy działań wojennych, stwierdzono wysoki poziom wskaźników agresywności, lęku oraz wyczerpania psychicznego.

Podobne pogorszenie stanu emocjonalnego dzieci ze wspomnianej kategorii ma istotny wpływ na występowanie u nich zaburzeń funkcjonalnych ze strony różnych narządów i układów oraz ich późniejszego przekształcenia w przewlekłą patologię somatyczną oraz psychosomatyczną.

Ponadto wysoki poziom agresywności, lęku, oraz wyczerpania psychicznego prowadzą do pesymistycznej oceny własnej perspektywy życiowej, pojawienia się dużej liczby strachów, powstania i zaostrzenia uczucia winy, wstydu, beznadziei, oraz innych przejawów autoagresywnych tendencji. Przyczyniają się one również do rozwoju apatii, niepokoju, frustracji, uczucia izolacji, a także mogą powodować różne zaburzenia psychiczne.

Z powodu wszystkich wspomnianych zmian, dzieci przesiedlone ze strefy działań wojennych przebywają w szczególnie niekorzystnym stanie psychicznym, który wywiera znaczny wpływ na proces diagnostyki oraz leczenia i potrzebuje pomocy psychologicznej. Ważne jest zintegrowane podejście, obejmujące etyczne, medyczne, oraz psychologiczne aspekty rehabilitacji, aby skutecznie regulować stany agresywności, lęku oraz frustracji.

Bibliografia

1. The Children of the Contact Line in East Ukraine | UNICEF | July 2017

<https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/ukraine/document/children-contact-line-east-ukraine-unicef-july-2017>

2. Kulinich R. Stolen childhood. The war in the Donbass the eyes of children. Available from: <http://24smi.org/article/20387-uzhasy-vojna-na-donbasse-gl-spect.html>.

3. Королюк Е.Г., Жуков С.В. Влияние хронического социального стресса на уровень здоровья подростков-вынужденных переселенцев. Вестник новых медицинских технологий. 2009; XVI (3) : 225–6.

4. Портнова А. А. Острые психические расстройства у захваченных террористами детей и подростков. Журнал неврологии и психиатрии. 2005;105(6):10–15.

5. Практикум по АРТ – терапии: Под ред. А. И. Копытина. – СПб. : «Митер», 2006. – 395 с.

6. Блейхер В. М. Патопсихологическая диагностика / В. М. Блейхер, И. В. Крук. – К. : Здоровье, 1986. - 286 с.

7. Копытина А. И. Психодиагностика в АРТ-терапии Издательство: «Речь», 2014. – 228 с.

8. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога. - М.: Гуманитар. Изд. Центр ВЛАДОС, 2001. - 384 с.

9. Хван А.А., Зайцев Ю.А., Кузнецова Ю.А. Стандартизация опросника А. Басса и А. Дарки. Психологическая диагностика. 2008. № 1. - 35-58 с.

Prykhodko Tamara Mykolayivna

Candidate of Science (History), Head of Department of Philosophy and Social Sciences,

Kharkiv State Zooveterinary Academy, Ukraine

FORMATION OF ECOLOGICAL RESPONSIBILITY IN EDUCATIONAL PROCESS

The ecological problems of modern Ukrainian realities, transformed in the European problems of survival, need a comprehension as not especially nature protection, but as such that embrace all complex of intergovernmental problems of providing of harmonization of coevolution of man and nature on a continent.

Taking into account the degree of general cultural and philosophical worked out of problem, the aim is creation of philosophic-anthropologic conception of forming and becoming of ecological responsibility in educational process. Realization of this aim envisages the construction of structural-and-functional model of ecological social responsibility and exposure of backlogs of its application in an educational sphere. The basic paradigm of work is realization of ecological social responsibility which stipulates accordance of social activity and laws of natural integrity, in particular, accordance of human activity and such quality of natural environment, as its habitability. Science, technique, technology, in the area of ecological social responsibility are the specifics of self-determination of nature and human existence in the process of social-and-historical practice.

Ecological consciousness comes forward as a regulator of ecological social responsibility [1]. It is in-process envisaged to identify the basic instruments of forming of ecological consciousness (ecological values, historically conditioned forms interestedly active attitude of subjects toward the objects of nature); to set the moral barriers of ecological ethics, that forbid certain actions in relation to nature; envisage the critical testing of conservation on spirituality.

Ecological responsibility is examined not as constituent of the system of safety of society, but as integrator which capable, from one side, to consolidate society, and from other – to provide a safe basis of his progress [2]. In light of ecological responsibility, the moral side of future professional activity of present student, regardless of his national, state, religious or philosophical display, becomes fundamental important, generates the necessity of synthesis of knowledge and ethical values.

During teaching it is planned to watch modern, real ecologic-and-economic development of society, which finds out one of the most substantial contradictions, that expresses essence of ecological social responsibility. It is a compromise between the necessity of further increase of production and compensative possibilities of biosphere.

For many signs of modern education are necessary to be added another, namely: social-humanitarian direction in education needs to have forming of ecological social responsibility. Society of steady development can function only on a base of substantially different from modern consumer interests and motivations of activity. From this position the urgent necessity of forming of new presentations follows about expedience of necessities and possibilities of their pleasure, which can be realized by facilities of the system of ecological responsibility.

References

1. Yurchenko L. I. Ecological values and moral of society in the context of culture. Language, science, culture. Collection of scientific works of KHNTUAS. Kharkiv: 2015. P.819-829.
2. Yurchenko L. I. Ecological culture in the context of ecological safety. Monograph. K.: Publ. PARAPAN, 2008. 296 p.

UCZUCIE SAMOTNOŚCI JAKO AKTUALNY PROBLEM NAUK SOCJALNYCH

Niemiecki dramaturg Gerhart Hauptmann stwierdzał, że prawdziwy rozwój duszy możliwy jest tylko w samotności. W samotności dojrzewają wszystko prawdziwe, głębokie i potężne. Ukraiński humanista, filozof, poeta i pedagog. Gregory Skovoroda wyznaczał samotność jak coś wielkiego i charakteryzujące tylko największym ludzi i mędrców [2]. Starożytny grecki naukowiec-encyklopedyk, filozof i logik, założyciel klasycznej logiki Arystotel argumentował że samotny człowiek – to lub dzikie zwierzę lub Bóg [1].

Analizując zjawisko samotności, w nauce są dwie tendencje: pozytywna i negatywna samotność. Samotność jako negatywny stan może zniszczyć ludzką osobowość. Uczuciu samotności w sensie negatywnym towarzyszą takie stany emocjonalne, jak rozpacz, nuda, niecierpliwość, poczucie własnej niepełnosprawności, bezradności, panika, strach, depresja, wewnętrzna pustka, utrata nadziei, izolacja, sztywność, drażliwość, niepewność, melancholia, wyobcowanie.

W empirycznym badaniu wzięło udział 35 studentów (w wieku 20- 22 lat, wszystkie kobiety) Szkoły Wyższej we Lwowie, zdobywające zawód psychologa.

Po badaniu wyników za metodą Fergjusona-Rassela «Rozpoznanie poziomu subiektywnego poczucia osamotnienia» i podsumowaniu ich, stwierdzono, że dwoje ludzi miało wysoki poziom samotności na poziomie 5,7%, średnią samotność - 13 osób (37,1%) i niski poziom samotności - 20 (57,1%).

W analizie korelacji stwierdzono statystycznie istotne powiązania «Samotności» za metodą Fergjusona-Rassela (w nawiasach - współczynnik korelacji i psychologaczną metodą, do której należy diagnostyczny kryterium) z następującymi kryteriami diagnostycznymi: «Niepokój» (0,34; Test lęku Taylora), «Subiektywne zadowolenie z życia» (-0,27), «Stres» (0,29; Bostonski test odporności do stresu), «Mój świat wewnętrzny» (-0,25), «Rodzina» (-0,2), «Moje relacje z innymi» (-0,28). Trzy ostatnie kryterium diagnostyczne należą do Kwestionariusza «Tożsamość osobista i społeczna» (Urbanovich, 2001).

Dane badania pokazują, że przyczyną samotności może być przede wszystkim wysoki lęk, wysoki poziom stresu, niezadowolenia z życia, rodziną, niski poziom tożsamości osobistej i społecznej w świecie wewnętrznym i relacje z innymi. Treść psychologiczna bezpośrednich korelacji «Samotności» polega w tym, że wraz ze wzrostem poziomu stresu i niepokoju wzrośnie poczucie samotności. Obniżając poziom stresu i niepokoju, subiektywne poczucie samotności

będzie się zmniejszać. Odwrotną korelację oznacza, że poczucie osamotnienia osłabi poprawę stosunków z innymi, subiektywnę zadowolenie z życia i ulepszenie takich elementów tożsamości osobistej i społecznej, jako «Rodzina» i «Mój świat wewnętrzny».

W celu zmniejszenia poczucia samotności, trzeba wzmocnić tożsamość stosunków z innymi, poprawić relacje w rodzinie i rozwój osobisty.

Lista używanych źródeł

1. Арістотель. Нікомахова етика / Пер. В. Ставнюк. - К.: Аквілон-Плюс, 2002. – 480 с.
2. Сковорода Григорій. Повна академічна збірка творів. / Григорій Сковорода / За редакцією проф. Леоніда Ушкалова. – Харків – Едмонтон – Торонто: Майдан - Видавництво Канадського Інституту Українських Студій. - 2011. – 1400 с.

Соскин Олег Игоревич

к.э.н., доцент, профессор, заведующий кафедрой Международных экономических отношений

Национальной академии управления,

директор Института трансформации общества, Украина

КОНВЕРГЕНЦИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ И ХРИСТИАНСКОЙ ДОКТРИН В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ

1. Современная цивилизация находится на этапе перехода от доиндустриальных, индустриальных форм развития, структурировавших модель жёстко детерминированных вертикально-иерархических связей к антропокибернетической форме развития, для которой характерна система глобально-сетевой горизонтальной реальности. Осуществляется замена конвейерного, бюрократического регламентированного порядка на хаос, в котором действуют различные мейнстримы [2]. Это означает, что идёт быстрое отмирание атавистических примитивных технико-экономических укладов, которые базировались на экстенсивном использовании отсталых производительных сил и соответствующих архаичных средств производства (нулевого, первого, второго, частично третьего и четвертого).

Для новой реальности характерными чертами является NBICS-технологии¹. Данное понятие является синтетическим и синергетическим по своей сути. В нем на основе конвергенции объединяются современные производительные силы, средства производства и соответственно возникают новые производственные отношения. Краеугольным камнем нынешней цивилизации является переход к информационно-духовной модели развития человеческого общества. Как известно, человеческая цивилизация является совокупностью качественно разных цивилизационных социумов.

2. В основе каждой цивилизации лежат качественно различные духовно-религиозные социальные парадигмы. Европейская цивилизация базируется, прежде всего, на христианской парадигме и соответственно на христианской доктрине. Информационное общество, развиваясь на базе высших технико-экономических укладов - пятого и шестого, для которых имманентно использование NBICS-технологий, должно опираться на христианскую парадигму. Информационное общество ведёт к изменению систем собственности и характера труда. В центре его развития становится человек, как главный системообразующий источник формирования богатства того или иного организационного субъекта. В условиях пятого и шестого технико-экономических укладов именно человеческая умственная деятельность становится главной силой для получения прибавочной стоимости.

---

1 Конвергентное развитие нано-, био-, инфо-, когно-, социо-технологий

На первое место выходят профессиональные компетенции человека, его интеллект, профессиональная комплексная универсальная подготовка, его волевой потенциал и интеллектуальная состоятельность, нейролингвистическая подготовка. В результате этих усилий человек приобретает черты демиурга, а совокупность людей может сформировать информационного эгрегора на базе сетевого принципа с использованием кибер-реальности на синтезе эфирного, биологического, материального и психического уровней. Результатом таких действий может стать формирование на мировом уровне геополитических, геоэкономических субъектов, где надстройка будет захвачена некрофильно-мутантными представителями человеческого социума. Вместе с тем, возрастают возможности и второй парадигмы развития, а именно креативно-творческой, когда к власти в том или ином мировом геополитическом этно-антропологическом субъекте приходит интегральная группа, опирающаяся на христианскую теологическую цивилизационную доктрину. Важнейшую роль в состязании будет иметь способность европейской цивилизации к созданию новой экономической модели, базирующейся на христианских принципах, на христианской парадигме.

3. Кибер-информационная реальность в условиях развития глобализма и сетевого общества, особенно его когнитивного уровня, когда человек или группа людей или сообщество позиционируют себя как всевластный демиург, для которого не существует предела возможностей для достижения любых целей, в том числе и разрушительных, создание непредсказуемых по своим результатам информационно-технических кибер-систем, например, адронный коллайдер, создание искусственного разума, соединяемого с биовозможностями человеческого индивидуума, создание новых систем вооружений, особенно космического уровня, лучевого оружия, лазеров, появление новых химических отравляющих боевых веществ, ядерных вооружений, ведёт к опаснейшим разрушительным негативным деструктивным некрофильным последствиям, которые уничтожат не только представителей данного социума, но могут привести к уничтожению целых ареалов международных геополитических и геоэкономических субъектов.

Выход в формировании креативных экономических моделей, структурирующих творческого созидательного человеческого субъекта и системы, которые развивают частную собственность как производительную структуру, сохраняют её трудовой характер, органическими экономическими способами ограничивают норму прибыли, создаваемую на данной частной собственности, формируют мощнейший средний класс частных собственников христианских предпринимателей, нейтрализуют ростовщическо-паразитическую прослойку и глобальный финансовый капитал в целом создают рынок криптовалют, наращивают альтернативные энергетические источники, отказываясь от

использования традиционных, таких, как нефть, газ, уголь, и сознательно устраняя из своих систем воспроизводственного процесса рудные элементы и их добычу, особенно открытым способом. Также данные системы отказываются от использования ядерной энергии в нынешнем виде, добычи урана и радиоактивных элементов, от строительства атомных станций с любыми видами реакторов. Будущее за теми сообществами и теми организационными структурами, где будет использоваться энергия солнца, энергия воды, земли, ветра, поглотители вредных излучений, очистка и реновация воды, восстановление её природной биологической Божьей структуры, воссоздание биоресурсов - лесов, лугов, водно-полевых биорегуляторов, формирование мощного малого и среднего производства, бизнес-среды, работающей на достижениях NBICS-технологий и принципах христианской морали.

Литература

1. Василенко В. Технологические уклады в контексте стремления экономических систем к идеальности / В. Василенко // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2013. – Вип. 1 (8). – С. 65-72.
2. Соскін О.І. Народний капіталізм: економічна модель для України: монографія. - К.: Вид-во “ІСТ”, 2014. - 396 с.
3. Сумченко С.В. Філософські та світоглядні проблеми практичного застосування NBIC-технологій / Філософія науки: традиції та інновації. – 2015. – №1(11). – с. 3-11.

ІНВЕСТИВАННЯ САНАТОРНО-КУРОРТНИХ ЗАКЛАДІВ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

У нинішніх умовах інвестиції є одним з основних засобів забезпечення необхідних умов виходу з економічної кризи, структурних зрушень у національному господарстві, прискорення технічного прогресу, зростання якісних показників господарської діяльності на мікро- і макрорівнях [1, с. 354].

В умовах нестачі власних фінансових ресурсів для сталого розвитку економіки, інвестування є єдиним джерелом, завдяки якому можна переобладнати та модернізувати виробничі процеси в санаторно-курортних підприємствах регіону та країни, що буде рушійною силою для таких необхідних у санаторно-курортному секторі економіки України змін та підвищення соціального становища населення.

Незважаючи на багату ресурсну забезпеченість та потенційні можливості санаторно-курортних та оздоровчих закладів, наша країна в умовах сьогодення ще не в змозі конкурувати з розвинутими європейськими державами. З метою раціонального і ефективного використання природних, лікувальних та рекреаційних ресурсів, формування сучасних конкурентоспроможних санаторно-курортних продуктів та послуг, які б могли запропонувати споживачеві вітчизняні оздоровчі заклади на основі інноваційних технологій, доцільне та необхідне залучення інвестицій в контексті забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання в санаторно-курортній сфері.

Єдиний шлях розв'язання системних проблем у сфері санаторно-курортних послуг - це стратегічно орієнтована як регіональна, так і державна політика на залучення інвестицій в розвиток санаторно-курортних закладів та убезпечення їх економічної безпеки. Основним завданням такої політики має бути визначення санаторно-курортного розвитку одним з основних пріоритетів, впровадження економіко-правових механізмів успішного ведення такого бізнесу, інвестиційних механізмів розвитку виробничих процесів та інфраструктури, інформаційно-маркетингових заходів з формування іміджу оздоровчих закладів як в регіоні, так і за його межами.

Серед низки проблем, які виникли в період економічної кризи та уповільнюють сталий економічний розвиток України загалом та регіонів зокрема, є низька інвестиційна активність та не достатня в окремих випадках інвестиційна привабливість суб'єктів господарювання, не завжди сприятливий інвестиційний клімат. Проте розвиток санаторно-

курортних підприємств та їх економічна безпека в значній мірі залежить від інвестиційної діяльності, зокрема залучення іноземного капіталу. Іноземний капітал відіграє роль каталізатора економічного розвитку економіки як в масштабах всієї країни, так і окремих її сфер. Практика постсоціалістичних країн свідчить, що ті з них, кому вдалося залучити в країну значні обсяги інвестицій, успішно та швидко долають проблеми ринкового реформування національних економік, досягають значних темпів соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Вовчак О.Д. Інвестування : навч. посіб. / О.Д. Вовчак. – Л. : Новий Світ-2000, 2008. – 620 с.
2. Васильчак С.В., Жидяк О.Р. Інноваційний розвиток спеціалізованих підприємств рекреаційної індустрії та їх вплив на аграрну сферу/ Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького Том 15 № 2(56) 2013 р. с. 37
3. Галаченко О.О. Засади формування механізму реалізації курортних послуг в умовах конкуренції / О.О. Галаченко // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: [зб. наук. пр.] / НАН України. ДУ «Ін-т регіональних досліджень ім. І.М. Долішнього НАНУ»; редкол.: В.С. Кравців (відп. ред.). – Львів, 2015. – Вип. 6 (116). – С. 99-101.

ENGAGE OF SPECIALIST-PSYCHOLOGIST AT INVESTIGATION OF CRIMES

As of today, when investigating crimes, investigators often seek help from such Specialists as Psychologists. It is the use of special psychological knowledge necessary for the investigation of crimes of certain categories (forcible, property crimes, etc.). Psychologists are also invited to investigate in case of participation in certain categories of persons (with certain disabilities or a certain age). According to our polling, 16% of Investigators invite Psychologists during interrogations. In addition, the poll shows that Investigators invite Specialists-Psychologists to investigate crimes committed by a juvenile or minor person. This is explained by the fact that in adolescence there are changes that affect the psychological and emotional state of the person. The reasons are also that minors delinquency acquires new types due to the use of the latest scientific and technical means, first of all, computer technology, which can negatively influence the psychological state of the person, and, on the other hand, negative trends in the socio-economic development of the country lead to the spread of mercenary crimes, including those committed by minor persons.

In the case when a Psychologist is engaged in conducting a variety of investigative actions, he must understand his procedural possibilities when he or she takes part in the investigation of crimes. When planning an investigative action, the Investigator selects a Psychologist who will be invited and determines the forms of assistance and functions that will be performed by a Specialist. Further, in preparation for the investigative action, the Psychologist assists the Investigator in analyzing the materials of various investigative actions conducted with the participation of a juvenile or a minor person. His assistance is useful in planning an interrogation, a presentation for identification, an investigator's experiment, etc., involving a juvenile or a minor person.

For the Investigator, direct participation in the interrogation of a Psychologist, first of all, is manifested in helping to establish a psychological contact with a juvenile or a minor person. According to the polling data conducted by us, 70.4% of Investigators noted the positive influence of Specialists in establishing a psychological contact during the interrogation. A Psychologist can provide significant assistance to the Investigator when formulating questions to interrogated a juvenile or a minor person. An Investigator may also contact a Psychologist to clarify the evidence of such a person, as indicated by Investigators during their polling. In addition, 11.3% of the Investigators indicated that they always apply to a Specialist to clarify the testimony of the person being interrogated. It should be borne in mind that Psychologists can ask all kinds of questions,

except for guidance, with the permission of the Investigator, when interrogating a juvenile or a minor person. However, questions posed by a Specialist-Psychologist can be taken by the Investigator. It is worth saying that the record of interrogation must necessarily include all questions raised by the Psychologist during the investigative action. If the questions posed by the participants of an investigative action may violate the legal rights and interests of a juvenile or a minor person, the Psychologist may object to such questions.

Thus, nowadays it is an urgent invitation of Psychologists to investigate various categories of crimes and certain categories of persons. Essential assistance of Psychologists during interrogation of juvenile or minor person. Involving a Psychologist, the Investigator should think about those forms of assistance and functions that will be performed by the Psychologist.

Zbigniew Filip

Mgr, Wydział Nauk Społecznych i Informatyki,

Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University z siedzibą w Nowym Sączu

ROLA SPOŁECZEŃSTWA POLSKIEGO W ZAPEWNIENIU PRAWIDŁOWEGO ROZWINIĘCIA MOBILIZACYJNEGO SIŁ ZBROJNYCH RP

THE ROLE OF POLISH SOCIETY IN ENSURING THE PROPER MOBILIZATION OF THE POLISH ARMED FORCES

Słowa kluczowe: siły zbrojne, społeczeństwo, gospodarka narodowa, bezpieczeństwo, obronność, edukacja dla bezpieczeństwa, świadczenia rzeczowe na rzecz obrony, mobilizacja.

Abstract

One of the foundations of a democratic state of law is the principle of respect for property. In this article, the author wishes to show that in some cases the violation of this right may be allowed and private property may be subject to the requirements of serving others. In practice, this means that under penalty, the owner may be forced to hand over and make available real property and movables. Such a situation may occur in the event of a threat to the security of the state and during the war - then state power under law may legitimately take over vehicles belonging to it, heavy equipment or buildings and land. This legal delegation is called tangible defense services that are an integral part of the state's defense system and are used to assist the Polish Armed Forces during their mobilization.

Wstęp

Każdy obywatel tworzący zbiorowość zwaną narodem, winien zgodnie ze swoimi umiejętnościami, kompetencjami i możliwościami działać tak, aby przyczynić się do bezpieczeństwa ogółu (państwa), jak i jednostki (człowieka). Z chwilą powstania sytuacji nadzwyczajnych oraz wystąpienia zagrożeń zdrowia i życia ludzi bezpieczeństwo narodowe tworzy cały naród, który chroni swe interesy narodowe. Aby ta ochrona była skuteczna ważna jest edukacja na temat własnych obowiązków wobec ojczyzny, możliwości wystąpienia zagrożeń oraz nabyte doświadczenia i umiejętności.

W niniejszym artykule, autor pragnie przedstawić, że w pewnych przypadkach dopuszczone może być naruszenie prawa własności² i może być ono objęte wymogami służenia innym. Oznacza to w praktyce, że pod groźbą kary właściciel może zostać zmuszony do oddania i udostępnienia posiadanych nieruchomości i rzeczy ruchomych. Taka sytuacja może wystąpić w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa, jak i w czasie wojny - wtedy to władza państwowa w myśl obowiązującego prawa może legalnie przejąć nienależące do niej pojazdy, sprzęt ciężki czy też budynki i grunty. Ta delegacja prawna nazywa się świadczeniami rzeczowymi na rzecz obrony.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie roli jaką pełni społeczeństwo polskie w rozwinięciu mobilizacyjnym Sił Zbrojnych RP. Autor pragnie przedstawić, model działania jednostek uprawnionych do występowania z wnioskiem o nałożenie świadczeń na rzecz obrony, tak aby powyższe świadczenia nie stanowiły problemu dla ogółu społeczeństwa polskiego.

Siły Zbrojne RP

Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium. Zapewniają bezpieczeństwo i nienaruszalność jego granic. Jako podstawowy element systemu obronnego państwa uczestniczą w realizacji polityk: bezpieczeństwa i obronnej³. Wykorzystanie ich w systemie bezpieczeństwa zewnętrznego to przede wszystkim ich udział w procesie stabilizacji sytuacji międzynarodowej oraz w operacjach pokojowych, humanitarnych oraz reagowania kryzysowego, prowadzone przez organizacje międzynarodowe, rządowe i inne. Dodatkowo utrzymują zdolność do udziału w działaniach antyterrorystycznych, które mogą być prowadzone również poza granicami kraju⁴. Jednakże są one bardzo kosztownym elementem składowym polskiego organizmu państwowego. Szczególnie biorąc pod uwagę stabilizację i okres długotrwałego pokoju, w którym to dobrze wyposażona i przygotowana armia jest gwarancją bezpieczeństwa i utrzymania suwerenności. Do zadań wojska w czasie względnego spokoju należy przygotowanie się do ewentualnych działań wojennych (szkolenia i ćwiczenia wojskowe różnego szczebla, udział w misjach poza granicami kraju), odstraszenie potencjalnych agresorów modernizacją i zakupem nowego sprzętu, pokazując i nagłaśniając w ten sposób swój rozwój oraz nowe możliwości działania, również pomoc w likwidacji zagrożeń o charakterze niemilitarnym.

---

² Własność – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r. Nr 16, poz. 93 ze zm.), art. 140 - w granicach określonych przez ustawy i zasady współzycia społecznego właściciel może, z wyłączeniem innych osób, korzystać z rzeczy zgodnie ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem swego prawa, w szczególności może pobierać pożytki i inne dochody z rzeczy. W tych samych granicach może rozporządzać rzeczą.

<https://prawoanieruchomosci.pl/blog/w%C5%82asno%C5%9B%C4%87-definicja> [dostęp: 20.06.2018].

³ <http://www.mon.gov.pl/sily-zbrojne/> [dostęp: 20.06.2018].

⁴ Z. Ściborek, Z. Zamiar, Teoretyczne i metodologiczne podstawy problemów z zakresu bezpieczeństwa, Podręcznik akademicki, Adam Marszałek, Toruń 2016, s. 108

Powszechnie wiadomo, że w przypadku wystąpienia konfliktu zbrojnego siły zbrojne czasu pokoju nie będą w stanie skutecznie powstrzymać potencjalnego agresora. Taki stan rzeczy jest wynikiem utrzymywania w Polsce tylko niezbędnego minimum sił zbrojnych działających według etatu i struktur czasu pokoju. Oznacza to, że ilość posiadanego uzbrojenia, wyposażenia oraz sprzętu, może być (i z reguły jest) mniejsza niż w okresie kryzysu lub wojny. I właśnie tutaj rodzi się pytanie: skąd pozyskać potrzebny wojsku sprzęt i wyposażenie? Do takich celów wykorzystamy zasoby gospodarki narodowej (GN)⁵. Wiadomo, że z tych zasobów nie zabezpieczymy czołgów lub wozów bojowych lecz pewne rodzaje środków transportowych i maszyn znajdujących się w jej zasobach mogą być wykorzystane przez wojsko.

Siłom zbrojnym wielu państw brakuje sprzętu, przestrzeni oraz pojazdów więc nie ma się co dziwić, że z zazdrością spoglądają na wyposażenie niektórych przedsiębiorstw oraz instytucji i podejmują próby pozyskania ich od właścicieli. Natomiast przedsiębiorcy i osoby prywatne niejednokrotnie bywają zaskoczeni wszczęciem postępowania, które otrzymują od jednostki samorządu terytorialnego w której mieszkają lub prowadzą działalność gospodarczą. Wielu z nich o takim obowiązku nie słyszało a otrzymane pismo traktują jak niestosowny żart.

Świadczenia rzeczowe na rzecz obrony

Na urzędy, instytucje państwowe oraz przedsiębiorców i inne jednostki organizacyjne, a także osoby fizyczne może być nałożony obowiązek świadczeń rzeczowych, polegający na przekazywaniu do używania na cele przygotowania obronnego państwa, posiadanych nieruchomości i rzeczy ruchomych⁶. Definicja zawarta w Słowniku terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego AON, przedstawia nam świadczenia rzeczowe, jako rodzaj świadczeń na rzecz obrony i bezpieczeństwa polegający na czasowym udostępnieniu lub oddaniu do użytkowania jednostkom wojskowym i organom administracji publicznej oraz podmiotom gospodarczym i innym jednostkom organizacyjnym rzeczy ruchomych i nieruchomości⁷.

---

⁵ Gospodarka narodowa to ogół zjawisk ekonomicznych występujących na terenie danego państwa; gospodarka narodowa obejmuje: przemysł, budownictwo, rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo, rybołówstwo, transport, gospodarkę magazynową, łączność, handel i usługi, oświatę i naukę, kulturę i sztukę, ochronę zdrowia i opiekę społeczną, finanse i ubezpieczenia, administrację państwową i wymiar sprawiedliwości; określa ją wiele czynników, a zwłaszcza poziom rozwoju, wielkość kraju i jego specyficzne cechy (jak np. bogactwa naturalne, tradycje), liczba ludności, pozycja międzynarodowa oraz udział w porozumieniach gospodarczych, udział w gospodarce narodowej sektora publicznego i sektora prywatnego, liczebność i poziom kwalifikacji kadr, rozwój nauki, organizacji pracy i inne; poziom rozwoju danej gospodarki narodowej oraz jego dynamika są określane za pomocą syntetycznych mierników, takich jak: wielkość i dynamika na 1 mieszkańca, wielkość i dynamika konsumpcji, a także wskaźników takich jak: udział przemysłu i usług w tworzeniu dochodu narodowego, struktura handlu zagranicznego, struktura zatrudnienia. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/gospodarka-narodowa;3906922.html> [dostęp: 20.06.2018].

⁶ Z. Ściborek, Podsystem niemilitarny w przygotowaniach obronnych Rzeczypospolitej Polskiej, Adam Marszałek, Toruń 2017, s. 293

⁷ Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego AON, wydanie szóste, Warszawa 2008, s. 146.

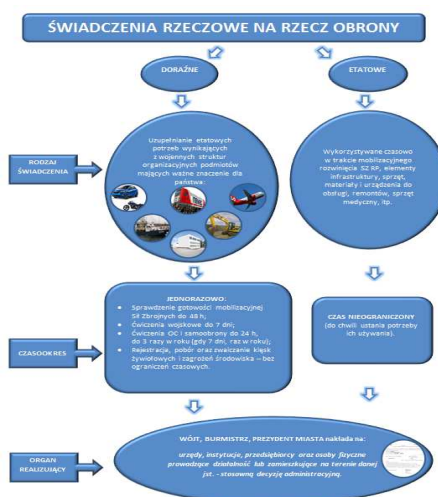
W odniesieniu do polskiej armii powyższe świadczenia polegają na przekazaniu przez wytypowane instytucje oraz osoby prywatne posiadanych nieruchomości lub rzeczy ruchomych do użytkowania jednostkom i instytucjom wojskowym⁸.

W ramach powyższych świadczeń planuje się i nakłada świadczenia na uzupełnienie etatowych potrzeb wynikających ze struktury czasu „W” jednostek Sił Zbrojnych. Mówimy wówczas o świadczeniach rzeczowych wykorzystywanych do zabezpieczenia **etatowych potrzeb mobilizacyjnych**⁹.

Natomiast świadczenia rzeczowe wykorzystane w celu zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek Sił Zbrojnych, bez włączenia ich w struktury organizacyjne jednostek nazywamy **doraźnymi potrzebami mobilizacyjnymi**¹⁰.

Świadczenia rzeczowe mogą być wykonywane na rzecz sił zbrojnych, jednostek organizacyjnych stanowiących bazy formowania specjalnie tworzonych jednostek zmilitaryzowanych, jednostek organizacyjnych obrony cywilnej oraz jednostek organizacyjnych wykonujących zadania na potrzeby obrony państwa albo zwalczania klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków¹¹.

Schemat 1. Świadczenia rzeczowe na rzecz obrony

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ustawy z dnia 21 listopada 1967 roku o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2017 r., poz. 1430 z późn. zm.) art. 209 i 217.

⁸ R. Szandrocho, Wybrane problemy gotowości obronnej państwa, WSO WL, Wrocław 2013, s. 368

⁹ Na uzupełnienie wojennych struktur organizacyjnych Sił Zbrojnych w ramach zabezpieczenia etatowych potrzeb mobilizacyjnych przeznaczają się: pojazdy samochodowe, tabor kolejowy, statki powietrzne, statki morskie, maszyny.

¹⁰ Doraźne świadczenia rzeczowe wykorzystywane są w procesie mobilizacyjnego rozwinięcia Sił Zbrojnych do: rozwinięcia a następnie umożliwienie funkcjonowania elementów bazy mobilizacyjnej, ewakuacji zgromadzonych zapasów środków materiałowych, rozkonserwowania, uruchomienia i ewakuacji uzbrojenia i sprzętu wojskowego będącego na zapasie wojennym, korzystania z pomieszczeń i budynków oraz terenów niezbędnych do zabezpieczenia procesu mobilizacyjnego rozwinięcia.

¹¹ Jednostkami organizacyjnymi wykonującymi zadania na potrzeby obrony państwa są jednostki organizacyjne Policji, ABW, CBA, SG, BO, SOP, PSP, SW, jednostki organizacyjne podległe i nadzorowane przez MON, nie wchodzące w skład SZ RP, a także terenowe organy administracji rządowej, instytucje państwowe, samorządowe oraz przedsiębiorcy i inne. Ustawa z dnia 21 listopada 1967 roku o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2017 r., poz. 1430 z późn. zm.), art. 208, ust. 2a.

Do przedstawianego w Schemacie Nr 1 czasu wykorzystania świadczeń rzeczowych wliczany jest niezbędny czas na dostarczenie przedmiotu świadczenia do miejsca wskazanego w decyzji oraz wlicza się czas jego powrotu do miejsca przechowywania lub właściciela, jednak jest to nie więcej niż 2 godziny. Nałożenie świadczenia rzeczowego może wystąpić nie więcej niż 3 razy w roku, z zastrzeżeniem, że w wymiarze określonym dla ćwiczeń wojskowych świadczenia rzeczowe mogą być nakładane w czasie pokoju tylko jeden raz. Ustawa o powszechnym obowiązku obrony RP, stosuje pewne wykluczenia dotyczące obejmowania świadczeniami rzeczowymi niektórych obszarów, co wymienione jest w art. 208, pkt 4¹². Kierownik jednostki organizacyjnej na rzecz której świadczenie zostało wykonane, wydaje na wniosek świadczeniodawcy zaświadczenie o jego wykonaniu oraz wypłaca ryczałt pieniężny z tytułu wykorzystania świadczenia, po zakończeniu udostępniania przedmiotu świadczenia.

Przedstawione na Schemacie Nr 2 wysokości ryczałtu za używanie świadczeń rzeczowych podlegają corocznej waloryzacji średniorocznym wskaźnikiem wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych, ogłaszanych przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego.

---

¹² Przedmiotem świadczeń rzeczowych nie mogą być: 1 - obiekty, pomieszczenia, tereny, środki transportowe, maszyny i inny sprzęt będący w posiadaniu: a) jednostek bezpośrednio zabezpieczających działalność Sejmu i Senatu RP, Kancelarii Prezydenta i Prezesa Rady Ministrów, ministerstw, urzędów wojewódzkich oraz NBP i banków, a także Państwowej Wytwórni Papierów Wartościowych i Mennicy Państwowej, b) jednostek podległych lub nadzorowanych przez MON, Ministra Sprawiedliwości, Szefa ABW, Szefa Agencji Wywiadu oraz Szefa CBA, c) przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych; 2 - obiekty uznane przez Prezydenta RP za pomniki historii oraz dobra kulturalne w tym biblioteki, muzea, archiwa jak również obiekty wpisane na listę światowego dziedzictwa kulturalnego; 3 - zbiory artystyczne i naukowe; 4 - obiekty i przedmioty przeznaczone do wykonywania kultu religijnego w tym świątynie, kościoły i domy modlitwy związków wyznaniowych; 5- rezerwy przyrody i parki narodowe; 6 - zakłady opiekuńczo – wychowawcze, szkoły specjalne i ich internaty, przedszkola, domy dziecka, ośrodki wychowawcze i szkolno-wychowawcze oraz poradnie psychologiczno-pedagogiczne; 7 - urządzenia i sieci przewidziane do użycia na potrzeby operatorów sieci telekomunikacyjnych; 8 - pojazdy samochodowe, które nie posiadają dopuszczenia do ruchu po drogach publicznych oraz te, które są używane do transportu wewnątrz zakładowego po przedstawieniu odpowiednich dokumentów.

Schemat 2. Wykaz stawek ryczałtu za używanie przedmiotów świadczeń rzeczowych na 2018 rok.

WYKAZ STAWEK RYCZAŁTU ZA UŻYWANIE PRZEDMIOTÓW ŚWIADCZEŃ RZECZOWYCH NA 2018 ROK			
<p>POJAZDY SAMOCHODOWE:</p> <ul style="list-style-type: none"> OSOBOWE, MOTOCYKLE • WEDŁUG ODREBNYCH PRZEPISÓW ŁADOWNOŚĆ DO 2 TON • 156,80 zł ŁADOWNOŚĆ 2 - 8 TON • 272,67 zł ŁADOWNOŚĆ > 8 TON • 395,37 zł POZOSTAŁE • 490,81 zł PRZYCZEPY, NACZEPY • 40% STAWKI ŁADOWNOŚCI POJAZDU 	<p>STATKI POWIETRZNE:</p> <ul style="list-style-type: none"> ŚMIGŁOWCE • 8 889,22 zł SAMOLOTY PASAŻERSKIE DO 10 OSÓB • 10 907,02 zł SAMOLOTY PASAŻERSKIE POWYŻEJ 10 OSÓB • 98 163,13 zł SAMOLOTY TRANSPORTOWE • 49 081,56 zł 	<p>JEDNOSTKI TABORU PŁYWAJĄCEGO:</p> <ul style="list-style-type: none"> WYPORNOŚĆ DO 500 DWT • 18 697,36 zł WYPORNOŚĆ 500 DO 2000 DWT • 37 394,69 zł WYPORNOŚĆ POWYŻEJ 2000 DWT • 74 789,40 zł 	
<p>JEDNOSTKI TABORU KOLEJOWEGO:</p> <ul style="list-style-type: none"> WAGONY TOWAROWE • 417,18 zł WAGONY OSOBOWE • 155,43 zł JEDNOSTKI NAPEĐOWE • 1 090,70 zł 	<p>BUDOWLE:</p> <ul style="list-style-type: none"> BOCZNICE KOLEJOWE • 143,17 zł ZA 1 KM PLACE SKŁADOWE • 11,45 zł ZA HA LOTNISKA • 22,78 zł ZA HA NADBRZEŻA PORTOWE • 148,61 zł ZA 1 KM 	<p>URZĄDZENIA TECHNICZNE:</p> <ul style="list-style-type: none"> STACJE NADAWCZE I TRANSMISYJNE O MOCY DO 100 W • 29,03 zł STACJE NADAWCZE I TRANSMISYJNE O MOCY OD 100 DO 1000 W • 86,70 zł STACJE NADAWCZE I TRANSMISYJNE O MOCY POWYŻEJ 1000 W • 681,24 zł STACJE OBSŁUGI POJAZDÓW • 387,21 zł INNE URZĄDZENIA • 0,96 zł za 100 zł wartości 	<p>POZOSTAŁE, W TYM:</p> <ul style="list-style-type: none"> MASZYNY DO ROBÓT ZIEMNYCH, DROGOWYCH I PRZELĄDKOWYCH • 244,04 zł BUDYNKI • 1,23 zł ZA M² GRUNTY ORNE • 4,23 zł ZA HA

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 3 sierpnia 2004 roku w sprawie świadczeń rzeczowych na rzecz obrony w czasie pokoju (Dz. U. z 2004 r., Nr 181, poz. 1872) art. 94 ust.1 pkt 1 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2017 r., poz. 1383 z późn. zm.) oraz zestawienia tabelarycznego pozyskanego z Wojskowej Komendy Uzupelnień w Nowym Sączu.

W celu zabezpieczenia przeprowadzanych ćwiczeń wojskowych organizowanych z zastosowaniem trybu natychmiastowego stawiennictwa żołnierzy rezerwy oraz w celu sprawdzenia gotowości mobilizacyjnej Sił Zbrojnych, a także zwalczania klęsk żywiołowych i likwidacji skutków, Rada Ministrów co roku określa limit świadczeń rzeczowych, czyli rodzaj i liczbę rzeczy ruchomych wykorzystywanych do w/w celów na rok następny¹³.

¹³ Rozporządzeni Rady Ministrów z dnia 6 listopada 2017 roku w sprawie określenia limitu świadczeń rzeczowych wykonywanych w 2018 roku na rzecz obrony państwa (Dz. U. z 2017 roku, poz. 2118)

Schemat 3. Charakterystyka przebiegu postępowania administracyjnego dotyczącego nałożenia świadczenia rzeczowego w formie decyzji administracyjnej oraz jednostki właściwe do składania wniosków dotyczących nakładania świadczeń rzeczowych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 3 sierpnia 2004 roku w sprawie świadczeń rzeczowych na rzecz obrony w czasie pokoju (Dz. U. z 2004 r., Nr 181) oraz Rozporządzeni Rady Ministrów z dnia 6 listopada 2017 roku w sprawie określenia limitu świadczeń rzeczowych wykonywanych w 2018 roku na rzecz obrony państwa (Dz. U. z 2017 roku, poz. 2118).

Umacnianie obronności RP należy również do organów samorządu terytorialnego¹⁴ - odgrywają one bowiem istotną rolę w procesie przygotowań obronnych realizowanych przez poszczególne komponenty podsystemu ochronno-obronnego państwa.

W ramach tych przygotowań jednostki samorządu terytorialnego (jst.) odpowiadają m.in.: za realizację zadań na rzecz mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych (w trybie akcji kurierskiej), planowanie i nakładanie świadczeń na rzecz sił zbrojnych oraz zorganizowanie kwalifikacji wojskowej, jako zadania zleconego przez administrację rządową.

Właściwy wójt lub burmistrz (prezydent miasta), po otrzymaniu wniosku w sprawie nałożenia obowiązku świadczeń osobistych od właściwej jednostki organizacyjnej, rozpoczyna postępowanie administracyjne. O nałożenie w/w świadczeń na rzecz obrony w czasie pokoju lub w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny, do wójta lub burmistrza lub prezydenta miasta mogą wystąpić wyznaczone jednostki¹⁵.

¹⁴ Ustawa z dnia 21 listopada 1967 roku o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2017 r., poz. 1430 z późn. zm.), art. 2.

¹⁵ Jednostki, które mogą wystąpić z wnioskiem o nałożenie świadczeń rzeczowych na rzecz obrony to: wojskowy komendant uzupełnień – za jednostki Sił Zbrojnych RP, kierownik jednostki organizacyjnej stanowiącej bazę

Postępowanie administracyjne wszczyna się na żądanie strony lub z urzędu. O wszczęciu postępowania z urzędu lub na żądanie jednej ze stron należy zawiadomić wszystkie osoby będące stronami w sprawie¹⁶. Uczestnicy postępowania mają prawo do czynnego udziału w każdym stadium postępowania, a przed wydaniem decyzji posiadają możliwość wniesienia uwag i wniosków oraz zapoznania się z zebranymi dowodami i materiałami. Ponadto, w każdym stadium postępowania umożliwia się stronie przeglądanie akt sprawy oraz sporządzenie z nich notatek i opisów. Strony postępowania administracyjnego wszelkie wyjaśnienia w sprawie lub inne wnioski, które uniemożliwiłyby nałożenie świadczenia w formie decyzji administracyjnej, składają pisemnie lub osobiście do organu prowadzącego sprawę w terminie siedmiu dni od daty otrzymania zawiadomienia o wszczęciu i zakończeniu postępowania. Po upływie siedmiu dni wójt, burmistrz lub prezydent miasta wystawia decyzję administracyjną i przekazuje ją zainteresowanym stronom. Jeżeli strony wówczas nie wniosą odwołań, po upływie wyżej wymienionych terminów, decyzja staje się prawomocna. Jeżeli znajdzie konieczność wykorzystania nieruchomości lub rzeczy ruchomej, określonej w uprawomocnionej decyzji administracyjnej organ lub kierownik jednostki organizacyjnej wzywa właściciela do wykonania świadczenia. Wezwanie zostaje doręczone przed określonym terminem wykonania świadczenia, z wyjątkiem świadczeń występujących w celu sprawdzenia gotowości mobilizacyjnej Sił Zbrojnych RP.

Wójt, burmistrz lub prezydent miasta w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny może dokonać nałożenia obowiązku świadczeń rzeczowych zbiorczo, w formie obwieszczenia, które zawiera w szczególności:

- wskazanie osób, na które ma być nałożony obowiązek,
- dzień oraz miejsce stawienia się do wykonania tegoż obowiązku,
- obowiązek zabrania ze sobą narzędzi prostych (jeśli istnieje taka potrzeba)¹⁷.

Kierownik jst. wydaje decyzję administracyjną o przeznaczeniu nieruchomości lub rzeczy ruchomej na cele świadczeń rzeczowych, w tym planowanych do wykonania w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny. Decyzję doręcza się posiadaczowi nieruchomości lub rzeczy ruchomej oraz wnioskodawcy na piśmie wraz z uzasadnieniem.

---

formowania specjalnie tworzonej jednostki zmilitaryzowanej, kierownik jednostki organizacyjnej wykonującej zadania na potrzeby obrony państwa, jeżeli jednostka ta jest przewidziana do militaryzacji, właściwy organ obrony cywilnej, dowódca jednostki wojskowej ale jednak tylko w czasie mobilizacji i w czasie wojny.

¹⁶ Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. *Kodeks postępowania administracyjnego* (Dz. U. z 2017 r., poz. 1257 z późn. zm.) art. 61

¹⁷ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 sierpnia 2004 roku w sprawie *świadczeń osobistych i rzeczowych na rzecz obrony w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny* (Dz. U. z 2004 r. Nr 203, poz., 2081z późn. zm.) § 6.

Od powyższej decyzji przysługuje posiadaczowi nieruchomości lub rzeczy ruchomej oraz wnioskodawcy odwołanie do wojewody, w terminie 14 dni od daty doręczenia decyzji. Wspomniana decyzja może być zmieniona przez wojewodę również z urzędu, jeżeli została wydana z naruszeniem przepisów prawa.

Ponadto należy zaznaczyć, że posiadacz nieruchomości lub rzeczy ruchomej, wobec którego wydano ostateczną decyzję administracyjną o przeznaczeniu nieruchomości lub rzeczy ruchomej na cele świadczeń rzeczowych na wniosek odpowiednich jednostek, może być wezwany przez organ wydający decyzję do wykonania tego świadczenia. Wezwanie doręcza się na 14 dni przed terminem wykonania świadczenia, z wyjątkiem przypadków, w których wykonanie świadczenia następuje w celu sprawdzenia gotowości mobilizacyjnej Sił Zbrojnych RP. Od powyższego wezwania, odwołanie nie przysługuje. Wezwaniu takiemu nadaje się rygor natychmiastowej wykonalności w terminie w nim określonym.

Przeglądając zakres i ilość realizowanych zadań przez administrację samorządową, można stwierdzić, że bez ogniwa samorządowego nie byłoby skutecznego systemu obronności w RP, lecz również tym jednostkom realizacja zadań obronnych przychodzi z trudem. Przykładem mogą być zapisy ustawy Prawo o ruchu drogowym dotyczące sprawdzenia w Centralnej Ewidencji Pojazdów i Kierowców danych i informacji zgromadzonych w niej dla potrzeb nakładania świadczeń rzeczowych. Dane lub informacje zgromadzone w CEPiK udostępnia się, o ile są one niezbędne do realizacji ich ustawowych zadań, podmiotom wyszczególnionym w art. 80 c powyższej ustawy¹⁸. Jednakże brak w niej zapisu umożliwiającego sprawdzanie danych przez kierowników jednostek samorządowych, co w znaczący sposób utrudnia realizację zadań obronnych, w tym nakładanie świadczeń rzeczowych na terenie gmin i powiatów.

Właściciel przedmiotu świadczenia wezwany do jego wykonania, jest zobowiązany do oddania go w używanie w stanie gotowym do użytku wraz z dokumentami dotyczącymi przedmiotu świadczenia. Biorący przedmiot świadczenia jest zaś zobowiązany do używania go w sposób odpowiadający jego przeznaczeniu. Ponosi on również koszty i inne wydatki związane z utrzymaniem przedmiotu świadczenia, a poczynione przez niego wydatki nie podlegają zwrotowi.

---

¹⁸ Podmioty, którym udostępnia się dane z CEPiK to w szczególności jednostki: Policji; Inspekcji Transportu Drogowego; Żandarmerii Wojskowej; Straży Granicznej; Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu; Centralnemu Biuru Antykorupcyjnemu; Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego; Sądom; Prokuraturze; Organom kontroli skarbowej, organom celnym i wywiadowi skarbowemu; Ubezpieczeniowemu Funduszowi Gwarancyjnemu; Polskiemu Biuru Ubezpieczycieli Komunikacyjnych; Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych - w celu umożliwienia zabezpieczenia ustawowym prawem zastawu należności z tytułu składek, do których poboru Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest zobowiązany; Organom właściwym w sprawach rejestracji pojazdów; Strażom gminnym (miejskim); Szefowi Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych; Komornikom sądowym; Administracyjnym organom egzekucyjnym oraz organom podatkowym; Wojskowym komendantom uzupełnień; Ministrowi właściwemu do spraw środowiska; Ministrowi właściwemu do spraw transportu; Ministrowi właściwemu do spraw łączności; Prezesowi Głównego Urzędu Statystycznego. Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 roku *Prawo o ruchu drogowym* (Dz. U. z 2017 r., poz. 1260 z późn. zm.) art. 80 c.

Równocześnie, biorący w używanie przedmiot świadczenia ponosi odpowiedzialność za jego uszkodzenia, utratę lub szkody wynikłe z używania przedmiotu w sposób sprzeczny z jego właściwościami lub przeznaczeniem. Biorący ma obowiązek oddać rzecz w stanie niezmienionym, ale jednakże nie ponosi odpowiedzialności za zużycie przedmiotu świadczenia spowodowane prawidłowym jego używaniem. Istotnym również jest fakt, że biorący przedmiot świadczenia jest odpowiedzialny za szkody wynikłe z niezwrócenia go w terminie oraz z tytułu napraw wykonywanych po tym terminie, wskutek uszkodzeń powstałych w czasie używania go przez biorącego. Państwo korzystając z własności prywatnej rozlicza się z właścicielem w formie ryczałtu w wysokości odpowiadającej szkodzie poniesionej wskutek jego dostarczenia oraz stawce amortyzacji danej rzeczy. Ryczałt ten wypłaca jednostka organizacyjna, na rzecz której świadczenie zostało wykonane.

Jednak gdyby z powodu zniszczenia rzeczy czy też utraty, nie można jej było zwrócić, wówczas świadczeniobiorca powiadamia o tym posiadacza.

Zwrot urządzenia następuje z taką samą ilością materiałów pędnych i eksploatacyjnych, z jaką rzecz została dostarczona. Świadczeniobiorca wypłaca również posiadaczowi lub jego przedstawicielowi koszty dojazdu do miejsca zwrotu przedmiotów. Po zakończeniu użytkowania danego przedmiotu posiadaczowi wypłaca się stosowny ryczałt. Jednocześnie, po wykonaniu świadczenia posiadacz otrzymuje od świadczeniobiorcy zaświadczenie o wykonaniu świadczenia.

Posiadaczowi, który udostępnił przedmiot świadczenia, przysługuje odszkodowanie w razie jego utraty lub zniszczenia w całości lub w części oraz za szkody wynikłe z używania go w sposób sprzeczny z ich przeznaczeniem. Odszkodowanie nie przysługuje w razie powstania szkody z winy posiadacza. Prawo do odszkodowania powstaje z dniem zwrotu przedmiotu świadczeń lub otrzymania zawiadomienia o tym, że nie zostanie on zwrócony z powodu jego utraty bądź zniszczenia w całości lub części, albo do dnia, w którym zwrot lub powiadomienie powinno nastąpić. W razie zaistnienia przeszkód uniemożliwiających dokonanie zwrotu lub zawiadomienia, prawo do odszkodowania powstaje z dniem ustania tych przeszkód.

Odszkodowanie przyznaje się w dwojaki sposób: na wniosek posiadacza lub jego spadkobiercy albo też z urzędu (w przypadku niedostarczenia środków do transportu rzeczy z miejsca odbioru do siedziby posiadacza).

Zgłoszenie wniosku o odszkodowanie powinno nastąpić w ciągu dwunastu miesięcy od dnia otrzymania poświadczenia lub zawiadomienia o tym, że nie zostanie on zwrócony z powodu utraty, zniszczenia lub uszkodzenia w stopniu wykluczającym celowość przeprowadzenia naprawy albo do dnia, w którym zwrot lub powiadomienie powinno nastąpić.

Ustalenie wysokości odszkodowania powinno nastąpić nie później niż w ciągu 30 dni od dnia zgłoszenia wniosku¹⁹.

Odszkodowanie przyznane za utratę, uszkodzenie oraz za szkody wynikłe z używania przedmiotu świadczenia podlega zmniejszeniu o kwotę wypłaconą z tytułu ubezpieczenia tego przedmiotu.

W sprawach przyznania odszkodowania i ustalania jego wysokości świadczeniobiorca powołuje stosowną komisję²⁰.

Podstawę do wypłaty odszkodowania stanowi sporządzony przez komisję protokół ustalający wysokość odszkodowania. Sporządzany jest on w dwóch egzemplarzach, po jednym dla stron. Jednocześnie strona która nie zgadza się z ustaloną wysokością odszkodowania, może żądać ustalenia jego wysokości w drodze postępowania sądowego.

W toku postępowania administracyjnego wójt, burmistrz lub prezydent miasta może dokonywać oględzin nieruchomości i rzeczy ruchomych, które stosownie do zgłoszonych wniosków i własnych potrzeb, mogą być przedmiotem świadczeń. W oględzinach mogą uczestniczyć upoważnieni przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta przedstawiciele organów wnioskujących o nałożenie świadczeń.

Wójt, burmistrz lub prezydent miasta oraz organy wnioskujące o nałożenie świadczeń na cele potrzeb etatowych, mogą dokonywać oględzin stanu utrzymania nieruchomości lub rzeczy ruchomej, które zostały już przeznaczone na cele świadczeń. W oględzinach mogą brać udział świadczeniobiorcy.

W przypadku stwierdzenia, w ramach oględzin nieprzydatności nieruchomości lub rzeczy ruchomej na potrzeby świadczeń, kierownik jst. odstępuje od nałożenia obowiązku świadczenia i zawiadamia o tym organ wnioskujący o nałożenie świadczeń lub uchyla decyzje o przeznaczeniu do wykonania świadczeń na wiosek organów wnioskujących o nałożenie świadczeń rzeczowych.

---

¹⁹ Podstawę ustalenia odszkodowania stanowią: poświadczenie przekazania przedmiotu świadczeń rzeczowych na potrzeby obrony państwa, poświadczenie zwrotu przedmiotu świadczenia rzeczowego, zawierające ustalenie jego stanu technicznego, a w razie potrzeby protokół zawierający badania oraz opinie rzeczoznawcy, który w szczególności powinien zawierać bliższe oznaczenie przedmiotu świadczenia rzeczowego oraz opis uszkodzeń i uzasadnienie albo zawiadomienie stwierdzające, że nie zostanie on zwrócony z powodu utraty, zniszczenia lub uszkodzenia, inne dowody dotyczące świadczenia rzeczowego, przedstawione przez posiadacza lub znajdujące się w posiadaniu organów administracji rządowej lub samorządowej. Przy ustalaniu wysokości odszkodowania: uwzględnia się procentowy ubytek wartości przedmiotu świadczeń, stosuje się ceny rynkowe oddanego do używania przedmiotu świadczeń obowiązujące w dniu rozpatrywania wniosku o odszkodowanie.

²⁰ W skład komisji wchodzi: przedstawiciel jednostki organizacyjnej, na rzecz której przedmiot świadczeń był udostępniony, posiadacz lub jego przedstawiciel, rzeczoznawca.

Przedstawienie własnych rozwiązań

Nakładanie obowiązku świadczeń rzeczowych na rzecz obrony jest problemem znanym nie od dzisiaj. Społeczeństwo polskie jest bowiem niedoinformowane i żadna z jednostek, które mogą występować z wnioskiem o nałożenie świadczeń rzeczowych na rzecz obrony nie próbuje zmienić tego stanu rzeczy. Brakuje bardzo prostej rzeczy, a mianowicie dialogu ze społeczeństwem. W dobie wszechobecnego Internetu, należałoby wykorzystać strony internetowe Wojskowych Komend Uzuppełnień (WKU), jednostek samorządu terytorialnego (jst.), Biura Bezpieczeństwa Narodowego czy też Ministerstwa Obrony Narodowej, do zamieszczania na nich, jasnych i czytelnych informacji dotyczących nadania świadczeń rzeczowych na rzecz obrony. Jednostki takie jak WKU czy też jst., winny kontaktować się z przedsiębiorcami i prywatnymi osobami w celu ustalania reguł współpracy, pozwalających właścicielom nieruchomości i rzeczy ruchomych na zminimalizowanie strat poniesionych z chwilą oddania własności. Dzięki takim rozmowom, armia dokładnie może określić ilość sprzętu, na który może liczyć od osób prywatnych. Zdecydowanie łatwiej jest racjonalnie rozmawiać na najniższym szczeblu niż prowadzić dialog przez decyzje administracyjne i odwołania się od nich.

W dalszej kolejności jst. mogą kształcić i informować społeczeństwo poprzez prowadzony Biuletyn Informacji Publicznej (BIP), w którym to można umieszczać informacje dla mieszkańców. Nic nie stoi na przeszkodzie aby opis nadawania świadczeń rzeczowych na rzecz obrony wraz ze stosownymi wyjaśnieniami znajdował się na BIP-ie i oby była to nie tylko krótka informacja, które komórki organizacyjne urzędu zajmują się realizacją zadań obronnych. Dodatkowo aby dotrzeć do każdego mieszkańca jst. może wydawać broszury informacyjne. Tematyka zawarta w nich może być różna, od zasad postępowania na wypadek powstania różnego rodzaju zagrożeń (w których przekazywane są informacje jak zachować się w czasie wystąpienia sytuacji kryzysowej m.in. jak udzielić pierwszej pomocy, jak zachować się podczas znalezienia niewybuchu, pożaru, w czasie ewakuacji, w czasie zagrożenia powodziowego, huraganu, skażenia promieniotwórczego, wypadku drogowego, zatrucia tlenkiem węgla, ataku terrorystycznego oraz wielu innych, które mogą spotkać przeciętnego mieszkańca danej jednostki) po informacje dotyczące nakładania świadczeń rzeczowych na rzecz obrony. Taką broszurkę wraz z nakazem podatkowym można dostarczać podatnikom zamieszkującym jst., więc jej dostarczenie nie generuje dodatkowych kosztów. Dodatkowo, każda jst. wydaje swoje miesięczniki czy też kwartalniki. Można w ich stworzyć cykl artykułów na temat realizacji zadań obronnych przez jst., z uwzględnieniem świadczeń rzeczowych na rzecz obrony. Ponadto w szkołach ponadgimnazjalnych w „Programie nauczania edukacji dla bezpieczeństwa” poruszana jest tematyka Sił Zbrojnych RP oraz szerokopojętego bezpieczeństwa państwa, lecz w omawianych zagadnieniach został całkowicie pominięty temat świadczeń na rzecz obrony, a w szczególności świadczeń rzeczowych na rzecz obrony. Szkoły mogą korzystać z

wiedzy i doświadczenia pracowników realizujących zadania obronne w jednostkach samorządu terytorialnego i mogą ich zapraszać na prelekcje dotyczące realizacji zadań obronnych przez gminy, powiaty i województwa. Do grona prelegentów można również zaprosić przedstawicieli służb, inspekcji i straży z terenu jst. oraz przedstawicieli Wojskowej Komendy Uzuppełnień.

Jednostką mającą największy wpływ na kształtowanie postaw proobronnych Polaków jest Ministerstwo Obrony Narodowej, które przygotowuje projekt nowelizacji ustawy o powszechnym obowiązku obrony RP przewidujący rekompensatę niedogodności związanych z obowiązkiem nałożenia na obywateli RP świadczeń rzeczowych na rzecz obrony. Ma to być system, który sprawdził się już w wielu państwach NATO, pozwoli on bowiem na pozyskanie siłom zbrojnym najbardziej odpowiadających pojazdów i maszyn, a przedsiębiorcom oraz prywatnym osobom da dodatkową motywację finansową. Na dodatkowe świadczenia pieniężne będą mogli liczyć tylko ci, którzy będą utrzymywać posiadany sprzęt w pełnej sprawności technicznej oraz gotowi będą uczestniczyć w przeprowadzanych ćwiczeniach, umożliwiającym sprawdzenie wybranych systemów przygotowań obronnych naszego państwa. Stwierdzono, że należy wprowadzić system zachęt dla posiadaczy interesujących wojsko środków transportowych, na które została wydana decyzja administracyjna. Miedzy innymi wypłacana ma być nowa należność finansowa (oprócz istniejącego wyliczenia środków finansowych na realizację planowanych świadczeń rzeczowych) za utrzymanie w gotowości i sprawności posiadanego przedmiotu świadczenia²¹. Czy jest to dobry pomysł? Niektórzy eksperci są sceptyczni i twierdzą, że dodatkowe płacenie za coś co jest obowiązkiem wobec ojczyzny nie jest dobrym pomysłem. Wprowadzenie rekompensat dla posiadaczy sprzętu i pojazdów, które mogą nigdy nie być wykorzystane przez armię to nic dobrego. W szczególności eksperci wojskowi mają duże wątpliwości co do tego rodzaju działań. Generałowie Roman Polko²² i Waldemar Skrzypczak²³ są innego zdania, twierdzą, iż znacznie lepszym rozwiązaniem byłaby zwiększona kampania informacyjna, która pozwoliłaby przedsiębiorcom, instytucjom i osobom prywatnym posiadającym środki transportowe, maszyny lub inny sprzęt potrzebny siłom zbrojnym w czasie wojny na zrozumienie podstawowych zasad i procedur, którymi kierują się Jednostki Wojskowe, Wojskowe Komendy Uzuppełnień oraz jednostki samorządu terytorialnego nakładając świadczenia rzeczowe na rzecz obrony. Chodzi przede wszystkim o przekonanie przedsiębiorcy, że armia potrzebuje jego sprzętu tylko i wyłącznie w razie

---

²¹ Dziennik Gazeta Prawna, 12-14 stycznia 2018, TGP Nr 2 (107)/DGP Nr 9 (4659). Firmowa własność idzie w kamasze. Biznes się broni, a MON szuka zachęt.

²² Roman Polko – generał dywizji Wojska Polskiego, oficer dyplomowany wojsk powietrznodesantowych i sił specjalnych, doktor nauk wojskowych w specjalności kierowanie organizacją. https://pl.wikipedia.org/wiki/Roman_Polko [dostęp: 20.06.2018].

²³ Waldemar Skrzypczak – generał broni Wojska Polskiego, w latach 2006-2009 był dowódcą Wojsk Lądowych. Od września 2011 pełnił funkcję doradcy ministra obrony narodowej Tomasza Siemioniaka, od 2012 do 2013 podsekretarza stanu w Ministerstwie Obrony Narodowej. https://pl.wikipedia.org/wiki/Waldemar_Skrzypczak [dostęp: 20.06.2018].

jakiegoś realnego zagrożenia oraz uświadomienie właścicieli, że w praktyce, zaraz po wydaniu decyzji administracyjnej armia nie przyjdzie i nie zabierze sprzętu czy też pojazdu którym zarabiają na życie. Propozycją godną uwagi jest pomysł przypisania sprzętu czy też pojazdu do żołnierza rezerwy, który jest jego właścicielem. Fakt ten wpływałby na właścicieli uspokajająco, gdyż wiedzieliby co stanie się z ich własnością po otrzymaniu wezwania do wykonania świadczenia. Wiadomym jest, że nie wszyscy mieliby ten komfort ale zdecydowana większość tak.

Podsumowanie

Obronność we współczesnych warunkach jest przedsięwzięciem złożonym, gdyż z natury rzeczy musi obejmować wszystkie dziedziny życia państwowego, prywatnego i społecznego. Obejmuje swoim zasięgiem również zaplecze gospodarczo-demograficzne, które stanowi materialny czynnik możliwości w obszarze przygotowań obronnych państwa w tym poszerzenia bazy mobilizacyjnej Sił Zbrojnych RP²⁴. Aby skutecznie wykorzystać zaplecze gospodarcze należy przygotować przemyślaną kampanię informacyjną dla społeczeństwa polskiego, dotyczącą świadczeń na rzecz obrony, a w szczególności świadczeń rzeczowych na rzecz obrony. W ramach tych świadczeń realizuje się szereg bardzo ważnych przedsięwzięć mających na celu zapewnienie warunków do szybkiego i sprawnego rozwinięcia Sił Zbrojnych do koniecznych etatów wojennych. Dotyczą one między innymi takich dziedzin jak: łączność, komunikacja, budownictwo, infrastruktura, dystrybucja paliw, sieć magazynowo – składowa, czy bazy lecznicze. Przedsięwzięcia w ramach tych dziedzin realizowane są siłami i środkami właściwych ministerstw i wojewodów w ramach wydatków przeznaczonych na obronność państwa.

Autor ma nadzieję, że informacje przedstawione w powyższym artykule pozwolą na szersze spojrzenie na problematykę świadczeń rzeczowych na rzecz obrony, które realizowane są na terenie naszego kraju, tak przez polskich obywateli, jak również przez instytucje państwowe.

Na zakończenie należy podkreślić, że świadczenia rzeczowe na rzecz obrony to konieczność patriotyczna każdego polskiego obywatela, a nie tylko smutny obowiązek wobec ojczyzny.

Bibliografia:

1. Z. Ściborek, Z. Zamiar, Teoretyczne i metodologiczne podstawy problemów z zakresu bezpieczeństwa, Podręcznik akademicki, Adam Marszałek, Toruń 2016,
2. S. Wojnarowska-Szpucha, J. Wojnarowski, System – podsystem obronny państwa i świadczenia na jego rzecz, AON, Warszawa 2014,

---

²⁴ S. Wojnarowska-Szpucha, J. Wojnarowski, System – Podsystem obronny państwa i świadczenia na jego rzecz, AON, Warszawa 2014, s. 124.

3. Z. Ściborek, Podsystem niemilitarny w przygotowaniach obronnych Rzeczypospolitej Polskiej, Adam Marszałek, Toruń 2017,
4. R. Szandrocho, Wybrane problemy gotowości obronnej państwa, WSOWL, Wrocław 2013,
5. Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego AON, wydanie szóste, Warszawa 2008, s. 146.
6. Dziennik Gazeta Prawna, 12-14 stycznia 2018, TGP Nr 2 (107)/DGP Nr 9 (4659). Firmowa własność idzie w kamasze. Biznes się broni, a MON szuka zachęt.

Akty prawne:

1. Ustawa z dnia 21 listopada 1967 roku o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2017 r., poz. 1430 z późn. zm.),
2. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2017 r., poz. 1257 z późn. zm.),
3. Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 roku Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2017 r., poz. 1260 z późn. zm.),
4. Ustawa z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1383 z późn. zm.),
5. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 3 sierpnia 2004 roku w sprawie świadczeń rzeczowych na rzecz obrony w czasie pokoju (Dz. U. z 2004 r., Nr 181, poz. 1872),
6. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 listopada 2017 roku w sprawie określenia limitu świadczeń rzeczowych wykonywanych w 2018 roku na rzecz obrony państwa (Dz. U. z 2017 roku, poz. 2118),
7. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 sierpnia 2004 roku w sprawie świadczeń osobistych i rzeczowych na rzecz obrony w razie ogłoszenia mobilizacji i w czasie wojny (Dz. U. z 2004 r. Nr 203, poz., 2081z późn. zm.),

Źródła internetowe:

1. <https://prawoanieruchomosci.pl/blog/w%C5%82asno%C5%9B%C4%87-definicja> [dostęp: 20.06.2018].
2. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/gospodarka-narodowa;3906922.html> [dostęp: 20.06.2018].
3. https://pl.wikipedia.org/wiki/Roman_Polko [dostęp: 20.06.2018].
4. https://pl.wikipedia.org/wiki/Waldemar_Skrzypczak [dostęp: 20.06.2018].
5. <http://www.mon.gov.pl/sily-zbrojne/> [dostęp: 20.06.2018].

Section 2. Perspective areas of research in the humanities

Bondarenko Kateryna

teacher,

National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine

MOBILE LEARNING

Today information technologies bring new possibilities for people all over the world. Mobile devices are becoming popular among people, especially the young as they provide easy access to internet at any time.

The number of smartphone owners has tripled since 2012. Every third Ukrainian has a smartphone. Almost 2/3 of users access the Internet from smartphones every day. Every second smartphone user downloads mobile apps. About 54.5% of the Ukrainian population use mobile devices for internet surfing in 2018. Smartphone and tablet PC users spend 80% of their time for working with mobile applications. The number of these users is increasing for the last 5 years in Ukraine. Smartphones and Tablet PCs can be perfect technical means for using different training strategies.

Mobile learning has become one of the ways to solve the problems that education faces. It gives additional possibilities for the students who combine their work and study. Mobile technologies can be used for blended learning and for increasing motivation and efficiency of the learning process. Technical means are essential in the process of learning foreign languages. They provide the possibility to create target language environment. Mobile technologies make this much more easier as far as audio- and video- materials are available at any time in the Internet. Various mobile applications allow you to improve grammar skills, and expand your vocabulary. Modern teachers of foreign languages have to integrate mobile technologies into the learning process, as these technologies play an important role in everyday and professional life of students.

Different tools and resources of mobile learning provide more opportunities for personalizing learning. Mobile technologies can be used to diversify learning tasks and increase the motivation of modern students. These technologies can also be useful for students with special needs.

Mobile technologies are most effective when they are integrated into the curriculum, rather than used occasionally in this case the students are aware of the importance of these technologies in training. Over the past ten years, mobile training has commanded great attention, taking into

account the interest in major projects in educational institutions around the world. But these projects are fragmented depending on different national perspectives, the differences between the academic community and various sectors of the economy, as well as between the school, higher education and continuing education.

References

1. Інтернет-видання «Економічна правда» 55% українців користуються інтернетом зі смартфонів - дослідження.[Internet publication "Economic Pravda" 55% of Ukrainians use the Internet from smartphones – research] at: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/05/1/636494/>
2. Мобільний маркетинг в Україні [Mobile marketing in Ukraine] at: <http://www.mobilemarketing.com.ua/2015/01/19/vikoristannya-smartfoniv-v-ukra%D1%97ni-ta-sviti-infografik/>
3. Горбатюк Р., Тулашвілі Ю. Мобільне навчання як нова технологія вищої освіти. /Р.Горбатюк, Ю.Тулашвілі // Наук.вісник Ужгород. нац. Унів. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. – 2013. – Вип.27. – С.31-34 [Horbatiuk R., Tulashvili Yu. Mobile learning as a new technology in High Education. Scientific Bulletin of Uzhhorod University: Pedagogy. Welfare Activity. 2013. №27, pp.31-34] at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2013_27_10

Братко Костянтин Володимирович

к. філос. наук, доцент кафедри філософії та релігієзнавства

Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького, Україна

ВИРАЗ ФЕНОМЕНОЛОГІЧНОЇ СУТНОСТІ ІНТЕНЦІОНАЛЬНОГО У АБСТРАКТНОМУ ЖИВОПИСІ

На початку третьої глави „Ідей до чистої феноменології” Гуссерль говорить про поширений у філософії та науці пізнавальний парадокс, який виявляється при спробах осягнення феноменологічної сутності інтенціональної свідомості. Він полягає у тому, що висловлювання „свідомість чого-небудь,” на перший погляд, говорить про щось „зрозуміле саме собою і, однак у той самий час, щось у найвищому ступені незрозуміле” [1, с. 279]. У цьому парадоксі виявляється неспроможність мислення, що виплекане природною настановою і міцно вкорінене у первинному наївному досвіді, до ейдетичного схоплення переживань свідомості, способів даності того, що нею переживається. За доведеною до автоматизму звичкою, воно зосереджується насамперед на предметі інтенціонального переживання, який як правило несвідомо, покладається знову ж таки відповідно до презумпцій природної настанови як трансцендентна просторова дійсність. У результаті сама інтенціональність виявляється виключно у площині емпірично даних фактуальних переживань і осягається з усіма недоліками психологізму. Доречно відзначити, що у даному випадку властивий психологізму релятивізм набуває усеохопного характеру, адже він узалежнює свідомість не лише від психіки, але й від її предметів. Питання про можливість інтенціональності, про те „що вона є сама із себе” не розглядаються, натомість вона осягається „у зв’язку із іншим.” Таке дослідження не спромагається відкрити інтенціональні кореляти реальних компонентів інтенціональних переживань. Йдеться про ноєми, завдяки яким переживання а ргіогі сповнені іманентними «смыслами», тобто є самими собою. Так, до прикладу, сприймання „володіє своєю ноємою, на нижчій сходинці – смыслом сприймання, тобто *сприйманым як таким*” [1, с. 282].

Ейдетичне осягнення інтенціональності Гуссерль пов’язував із переходом до феноменологічної настанови та здійсненням *ἐποχή*, у наслідку чого „свідомість чого-небудь” сутнісно розкривається у чистій іманентності. Разом з тим, він відзначав складність цих завдань навіть для підготовлених філософів та науковців. Проте складність його ідей не завадила їх органічній інтеграції в духовний контекст епохи, яка переосмислювала наріжні засади людського світовідношення. У прагненні віднайти начала усього знання у

трансцендентальній суб'єктивності сучасність впізнавала свої життєвосмислові прагнення. Найбільш близькими до феноменології виявилися мистецькі течії початку XX століття і зокрема абстрактний живопис. Якщо феноменологія у його творах знайшла наочний вираз своїх положень, то абстракціонізм знайшов у феноменології своє теоретичне обґрунтування. Творчість абстракціоністів так само вільна від природної настанови та психологізму, як і мислення феноменолога. Безпредметність їх творів переконливо засвідчує укладання у дужки фізичного та психічного світів. Разом з тим, вони не лише результат *έτοχή*, але й його демонстрація у чистому вигляді. Про їх „безпредметність” можна говорити лише з точки зору природної настанови, для якої предметність це просторове існування. І якщо абстрактна форма насправді не пов'язана з речовинним, вона тим не менш змістовна, а отже у свій спосіб і „предметна”. Її зміст – ноєми, у широкому смислі – свідомість як така.

Список використаних джерел

1. Гуссерль Э. Идеи к чистой феноменологии и феноменологической философии. Книга первая / Эдмунд Гуссерль; [пер. с нем. А.В. Михайлов ; вступ. ст. В. А. Куренного]. — М. : Академический Проект, 2009. — 489 с.

ТВОРЧІСТЬ МАРІЇ ПОНОМАРЕНКО ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Роки дитинства – це насамперед виховання серця

В.О. Сухомлинський

Видатні педагоги сучасності наголошують, що виховання читацької культури, любові до художнього слова, інтересу до книжки в дітей дошкільного віку – першочергове завдання вихователів, учителів, батьків. Особлива увага при цьому має приділятися вибору творів. Методист з дошкільної освіти Ірина Терещенко зокрема зазначає, що вкрай необхідно добирати книжки гуманістичного спрямування, які не спонукають до агресії, не навчають негативних вчинків, а формують правильне уявлення про навколишню дійсність та систему морально-етичних цінностей; тексти книг мають бути високохудожніми, мова – відповідати сучасним літературним вимогам.

Саме такими є книги житомирянки Марії Пономаренко, унікальної особистості в українській дитячій літературі.

Це поетеса, автор понад 50 збірок казок, віршів, п'єс, вистав. Лауреат премій імені Наталії Забіли, Лесі Українки, Олени Пчілки та ін. Марія Антонівна подарувала Україні чотири авторські читанки — «Подарунок», «Жайвір», «Усміхнений сонях», «Сонячна країна». Разом з композитором Іваном Островерхим створила 300 пісень, дитячу оперу «Іменини кози Мокрини», музичні казки «Зарядка для сина», «В ліс прийшла красуня Осінь», «Намисто для тітки Сойки», «Котить заєць капустину» та інші. Протягом багатьох років її твори публікуються на сторінках журналів «Малютко» та «Соняшник». У Житомирському академічному театрі ляльок з успіхом йдуть її вистави «Весела квампанія», «Котигорошко, або казка про добро», «Операція – ситуація», «Новорічна казка, або Зустріч з Дідом Морозом».

Вірші, оповідання, п'єси Марії Антонівни є доступними для дитячого сприйняття, насичені тонким гумором, вони вчать любові до навколишнього світу, поваги до батьків, виховують бажання працювати та є високохудожніми.

Сюжети для дитячих віршів і оповідань, як зізнається Марія Антонівна, підказувало саме життя. Орієнтація творчості на читача-дитину аж ніяк не свідчить про примітивізм думок письменниці. Світ творів Марії Пономаренко живий та мінливий. Він дарує дітям почуття подиву перед природою та її мешканцями, відповідальності за свої вчинки.

Наприклад, у циклі віршків про дівчинку Олю, яка на городі посіяла «і петрушку, і квасолю», прості та звичайні з дитинства овочі перетворюються у яскравих казкових персонажів, які живуть власним життям. До того ж, маленькі читачі усвідомлюють, що гарний врожай з'являється не сам по собі, а лише завдяки невтомній людській праці.

Ходить Оля по грядках

Тільки й чути: Ох і ах!

- *Як же ви повиростали!*

Всі як дорідні стали!

Тут сказала жовта динька:

- *Славна з Олі господинька!*

У віршику «Чепуруха» висміюються неохайні та ледачі дівчатка, що довго красуються біля дзеркала, проте прибрати в хаті їм на думку не спадає, одне слово – «чепуруха»:

В хаті сміття аж по вуха...

Хто живе тут? Чепуруха!

Перед дзеркалом годину

Чепуриться без утину.

Для творчої манери Марії Пономаренко характерними є образність, метафоричність мислення, гіперболізація, а також насиченість епітетами. Лексика її віршів вабить свіжістю, чистотою та фольклорним звучанням. В основі своїй її вірші легкі і грайливі:

В сонці жайвір підхопив

Нитку золочену

Та й на крильця накрутив,

Мов на веретено.

Творчий доробок Марії Антонівни не тільки виховує, а й учить гарної української мови, адже це дуже важливо, коли дітей долає мова-гібрид – «суржик».

Різномісність письменницького таланту Марії Пономаренко надзвичайно широка. Вся її майстерність та поетична творчість дуже образна, поетичне рідне слово доступне для сприйняття та зрозуміле і цікаве дітям, завдяки чому вони із задоволенням читають її читанки, слухають її казки, вчать та декламують її вірші, співають пісні, ставлять музичні сценки та опери. Адже її твори для дітей, впершу чергу, відтворюють християнську мораль: чесність, порядність, виховують любов до батьків, до рідної землі, до України, сприяють формуванню інтелектуально-розвинутої особистості кожної дитини, популяризації книги та дитячого читання.

Список використаних джерел

1. <http://vk.zt.ua/node/3512>

2. <http://shostka-dnz10.edukit.sumy.u>
3. <http://vihovateli.com.ua>
4. <http://sas1.at.ua/index/0-69>
5. <http://childlibr.org.ua>.

МУЛЬТИСЕНСОРНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Ефективним засобом залучення в роботу та довготривалого підтримання інтересу учнів до сприйняття інформації й одночасного регулювання втоми школярів є використання вчителем мультисенсорного підходу до організації освітнього процесу. Концепція нової української школи стверджує, що: «Освітню діяльність буде організовано з урахуванням навичок ХХІ століття відповідно до індивідуальних стилів, темпу, складності та навчальних траєкторій учнів: від комунікативних типів завдань (знайти спільну мову з друзями, учителями, однокласниками, батьками, незнайомими людьми) до творчих (креативно-інноваційних)» [1]. А це натомість сприяє впровадженню такого підходу в навчальну діяльність.

Метою дослідження є обґрунтування сутності мультисенсорного навчання на уроках української мови. Предмет дослідження складає власне мультисенсорний підхід, а об'єктом є доцільність його використання.

Усіх учнів умовно поділяють на візуалів, аудіалів та кінестетиків [2].

Представники візуального типу, здебільшого, краще сприймають матеріал, якщо застосовуються різноманітні наочні посібники: відеофільми, роздатковий матеріал, картинки. У мовленні використовують іменники, дієслова, прикметники пов'язані із зоровим аналізатором (*дивитись, спостерігати, картина, на перший погляд, прозорий, як бачите тощо*).

Аудіалам потрібний звуковий сигнал, вони краще запам'ятовують, беручи участь в розмовах, дискусіях. Краще сприймають текст, який читається вголос або аудіозапис. Такі діти музичні, сприймають світ через звуки, ритм і образи. Для них характерно застосування слів, які пов'язані із слуховим аналізатором (*голос, послухайте, обговорювати, мовчазний, гучний, мелодійний та ін.*).

Діти з переважаючим кінестетичним типом сприймання пізнають світ за допомогою дотиків і рухів. Вони дуже рухливі, їм важко всидіти на одному місці і довго займатися однією справою. Словник кінестетика включає слова, які описують почуттям чи рух (*хапати, м'який, дотик, гнучкий, аромат та ін.*).

Важливу роль мультисенсорне навчання відіграє під час аудіювання, говоріння, читання та письма. Навчання читанню здійснюється за допомоги підручників та методу цілого слова (фрази). Під час здійснення мультисенсорного навчання, використовуються

аудіо-відео супровід, візуалізація і рух, що значно спрощує розуміння окремих слів і тексту загалом [2]. У навчанні аудіюванню, відбувається сприйняття інформації різними органами чуттів одночасно, і навчання говорінню і письму допускає передачу інформації через різні канали сприйняття одночасно: «бачу – роблю – говорю (пишу)».

Для успішної імплементації мультисенсорного навчання на уроках української мови доцільно застосовувати різноманітні форми роботи, які дають змогу активізувати діяльність декількох каналів сприймання учнів одночасно.

Отже, використання мультисенсорного підходу під час вивчення української мови, адже сприяє залученню в роботу та довготривалому підтриманню інтересу учнів до сприйняття інформації й одночасному регулюванню втоми школярів.

Список використаних джерел

1. Концепція нової української школи. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola_compressed.pdf
2. Мультисенсорний метод як засіб формування мовної компетенції та стійкої мотивації школярів до вивчення англійської мови. URL: http://school18e.at.ua/publ/multisensornij_metod/multisensornij_metod_jak_zasib_formuvannja_movnoji_kompetenciji_t_a_stijkoji_motivaciji_shkoljariv_do_vivchennja_anglijskoji_movi/3-1-0-4
3. Інтелектуально обдаровані дошкільнята: підтримка та супровід / І. Карабаєва, Т. Яценко, А. Пасічник. Київ: Шкільний світ, 2011. 128 с.
4. Еще к вопросу о роли чтения // Иностранные языки в школе. «Золотые страницы». 2010. С. 20.
5. Пасічник А.В. Розвиток етичних уявлень у дітей дошкільного віку: мультисенсорний підхід // Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. Т. VI. Психологія обдарованості. Випуск 6. С. 133–140.

TRAINING OF FUTURE CHEMISTRY SPECIALISTS BY MEANS OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES

The introduction of information and communication technologies (ICTs) in the teaching of chemical disciplines in higher education institutions is restrained by the weak development of the didactic basis for their use in the educational process. A system of principles, including the principles of the balance of cognitive load and the presentation of educational material at three levels of representation (micro, macroscopic and symbolic), has been developed and scientifically substantiated to ensure effective teaching of chemical disciplines using ICT.

A few provisions, which are necessary for organizing efficient learning, have been formulated. They are as follows: preventing the splitting of attention, taking into account the dual effect of an action, and taking into account the level of preliminary schooling of students. Also, the principles of design of dynamic visualizations have been devised: semantic accents, colour coding, segmentation and management of dynamic images, and use of different perception modalities.

The factors influencing the result of training in chemical disciplines using ICT have been determined. Some correlations have been revealed between, on the one hand, learning outcomes and, on the other hand, personality traits of students, such as intellect types and preferred learning styles. The technology of integrating the methods, forms and means of ICT learning with due regard to the personal characteristics of students has been developed.

The content of professional education and methods of training of future chemists have been improved by strengthening the fundamental component by applying computer modelling to study the fundamental chemical concepts. The effectiveness of the use of computer modelling has been proved for correcting the formed misconceptions of chemical knowledge, improving the skills in working with graphics data and enhancing the performance of learning tasks which imply mental transitions between macro-, microscopic and symbolic levels of representation of chemical knowledge.

Methods of pedagogical research have been further developed and implemented in the form of a software product. Such a product is based on the method of the secondary task and is intended for measuring the cognitive load of students in the course of ICT-based learning. Special methods have been developed to reduce the cognitive load when students work with dynamic visualisations.

Teaching and methodological materials, such as teaching aids, methodological recommendations, instructions for computer lab work, applied programs, models, ready for use in the NetLogo programming environment, and lecture, manual and test kits, have been implemented in the educational process of higher educational institutions. The results of the research were used for the development of the higher education standard for the speciality "Chemistry", as well as for the system of continuous pedagogical education.

References

1. Derkach T. M. Electronic resources in teaching basic chemical disciplines at universities / T. M. Derkach // *Science and Education*. – 2016. – No 12. – P. 99–109.
2. Derkach T. Preferred learning styles of students of natural field of study / T. Derkach, T. Starova // *Science and Education*. – 2017. – No 6. – P. 51-56.
3. Derkach T. M. Application of ICT-based Learning Resources for University Inorganic Chemistry Course Training / T. M. Derkach // *European Researcher*. – 2013. – Vol.44, No3-2. – P. 649-653.
4. T. M. Derkach, *Theoretic and Methodological Basics of Training of Future Specialists of Chemical Specialties by Means of Information Technology*. Dnipropetrovsk, Ukraine: Art-Press, 2013 (in Ukrainian).

Дячук Людмила Сергіївна
к. філол. н., старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу
Київського національного торговельно-економічного університету, Україна

СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НА НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЯХ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сьогодні питання вивчення іноземних мов в Україні досить актуальне і нагальне. Актуальність дослідження ролі іншомовної фахової підготовки важлива в контексті євроінтеграційних процесів, оскільки європейська інтеграція і членство в Європейському Союзі є стратегічною метою України, а знання мов є однією з найважливіших умов здійснення цього процесу.

Так до прикладу, 2016 рік був оголошеним роком англійської мови за указом президента України. Це рішення було прийняте, враховуючи роль англійської мови як мови міжнародного спілкування, з метою сприяння її вивченню для розширення доступу громадян до світових економічних, соціальних, освітніх і культурних можливостей, які відкривають знання та використання англійської мови, забезпечення інтеграції України до європейського політичного, економічного і науково-освітнього простору [1].

Основною метою навчання іноземної мови в сучасних умовах глобалізації є формування іншомовної комунікативної компетенції у студентів. Навчання іноземним мовам неможливо уявити без використання мультимедійних засобів навчання. Звичайно, важливими завданнями для методології навчання іноземних мов нефілологічного профілю є надання можливості ілюструвати реальний процес спілкування іноземною мовою та створювати навчальне середовище, що забезпечує реальні умови для вивчення цільової мови та культури. Використання інформаційних технологій в навчанні в наш час має величезне значення завдяки новим можливостям.

Отже, одними з найефективніших методів у методиці викладання іноземної мови на немовних факультетах є інтерактивні методи: *case-study* (метод вирішення конкретних ситуацій), *brainstorming* (мозковий штурм), *метод рольової гри*, *метод проектів*.

Метод *case-study* полягає у використанні конкретних випадків, коли студенти в активному спілкуванні обговорюють та вирішують реальні завдання та ситуації. Цей метод допомагає наблизити навчальний процес до реальних умов, сприяє розвитку говоріння, стимулює засвоєння автентичного матеріалу [2].

Метод “мозкового штурму” застосовується при роботі в групах, коли перед колективом стоїть проблема пошуку нових рішень, нових походів до ситуації. Метод

“мозкового штурму” заохочує студентів пропонувати нові й оригінальні ідеї завдяки висловлюванню своїх думок іноземною мовою стимулюючи критичне мислення [3].

Метод рольової гри зображує комунікативний акт, де студенти можуть активно спілкуватися, з максимальною ефективністю використовуючи мовний матеріал, що відпрацьовується. Найбільш розповсюджені форми рольових ігор є *презентація, інтерв'ю, прес-конференція, круглий стіл, телеміст, репортаж*.

Метод проектів характеризується високою комунікативністю завдяки вираженню студентами власних думок іноземною мовою, що стимулює розвиток критичного мислення, запам'ятовування лексичних засобів та граматичних структур в ході вирішення проблемних завдань. Як педагогічна технологія це є сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю сутністю [4].

Одним з основних напрямів діяльності Київського національного торговельно-економічного університету є розвиток міжнародного співробітництва, підготовка студентів до здійснення професійної діяльності на рівні світових стандартів. Кафедра іноземної філології та перекладу гідно представляє честь університету в межах України та на міжнародній арені. Усі викладачі використовують передові методики викладання мови та є активними учасниками науково-практичних конференцій різних рівнів. Викладачі кафедри плідно співпрацюють із представництвом Pearson Education в Україні, видавництвом Cambridge University Press, українсько-британським освітнім центром Dinternal, екзаменаційним департаментом Кембриджського університету, офіційним представником видавництва Кембриджського університету компанією “Лінгвіст”.

Таким чином, вивчення іноземної мови за допомогою інноваційних методів сприяє успішному професійному спілкуванню майбутніх фахівців, кращому оволодінню професійними та лінгвістичними знаннями, навичками та вміннями, які складатимуть їхню іншомовну професійну комунікативну компетенцію. Отже, використання інтерактивних технологій на заняттях з іноземної мови є ефективним засобом навчання студентів, що значно розширює та урізноманітнює програму, надає доступ до різних матеріалів, мотивує студентів до навчання. Адже у сучасному світі володіння іноземними мовами є необхідною вимогою часу. Зазначені інтерактивні методи дозволяють стверджувати, що їх використання в організації навчального мовного процесу на неспеціальних факультетах є вагомим чинником підвищення якості професійної комунікативної компетенції у студентів.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України “Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/641/2015>

2. Hutchinson T., Waters A. English for Specific Purposes: A learning-centered Approach. – Cambridge: Cambridge University Press, 2009 – 183 p.

3. Кунченко В. Інноваційні методи і форми викладання в умовах удосконалення вищої освіти // Гуманітарна освіта в профільних вищих навчальних закладах: проблеми і перспективи / Матеріали VI Всеукр. наук.-практичної конференції. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. – С. 124-125.

4. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф.пед.кадров / Полат Е. С., Бухаркина М. Ю., Моисеева М. В., Петров А. Е. / под ред. Е. С. Полат. – М. : Издательский центр “Академия”, 2000. – 272 с.

AGE PECULIARITIES OF THE WRITING SPEED OF CHILDREN WITH DIFFERENT FORMATION LEVEL OF GRAPHOMOTOR SKILLS

Pupils of the 1st -2nd grades (6-8 years old) and preschool children (5 years old) from general and pre-school educational institutions of Sumy city took part in the research. Hygienic, psychophysical, physiological methods and methods of mathematical statistics were used.

Development of the written (graphic) language of pupils takes the children's physiological processes to the higher level of mental perception of information. In addition, learning of written communication is an indicator of their communicative competence, which is the requirement of both intellectual and harmonic personal growth. Physiological and psychological developmental immaturity comes out in the stress of the child's organism, which may lead to emotional state changes, behavior disorder, vegetative and immune systems disorders, chronic pathologies [1, 2, 3, 4].

Analyzing the nature of movement and angular amplitude deviations of the children's top right limb by means of elbow flexion (cinematometrical methodology), balancing of inhibition and excitative processes with age was revealed. The results are proved by the fact that the final formation of writing skills is assured by the balance of inhibition and excitative processes, which fixes gradually during the writing study, as a result of systematic exercises for graphic signs and their combinations. That is why the maximum number of pupils with the balanced processes was stated among the eight year children.

It is worth noticing that the inhibition processes dominated in the group of boys as compared with girls (29,56% and 24,43% correspondingly). The excitative process was discovered to have the opposite dynamics (42,14% and 44,27% correspondingly). The reasons of the written (graphic) language defects may lie not only in the disorder of elementary psychological processes of motility, graphomotor coordination, isolating disorder of visual and kinesthetic process, but also in the process of their interaction, in the sphere of system disorders of high mental processes and their interconnection, behavioral disorders, disorders of abstract forms of thinking.

The integrated assessment of calligraphical writing skills automatization of children revealed the regular improvement of the writing skills with age. Naturally, the handwriting is a system of movements, which the child executes while writing letters and elements of letters. The technical side of the written (graphic) language is fixed in handwriting of the simple movements

system, based on the writing-motor skill. It is an action characterized by the high level of digestion and lack of element-by-element conscious regulation.

The detailed study of the kinetic tremor depending on the formation level of graphomotor skills shows that among the children of preschool and midchildhood age group during the discontinuous and continuous writing the maximum exhaustion was characteristic for children with low level of graphomotor skills, minimum – for those with high formation level of graphomotor skills.

Motor skills development and formation depends both on maturing of the child's neuromuscular system, and on the activity's content and structure at a certain age stage.

References

1. Базарный В. Ф. Влияние различных способов письма на функциональное состояние и развитие детей / В. Ф. Базарный, Л. П. Уфимцева // Гигиена и санитария. – 1990. - № 4. – С. 16 – 18.

2. Безруких М. М. Возрастная динамика и особенности формирования психофизиологической структуры интеллекта у учащихся начальной школы с разной успешностью обучения / М. М.Безруких, Е. С. Логинова // Физиология человека. - 2006. - том 32, - №1. - С. 15 – 25.

3. Лурия А. Р. Письмо и речь : Нейролингвистические исследования : [учеб. пособие. для студ. психол. фак. высш. учеб. заведений.] / А. Р. Лурия – М. : Издательский центр «Академия». – 2002. – 352

4. Методики гігієнічної оцінки умов формування графічних навичок письма у дітей : метод. реком. / [уклад. : М. М. Вербенко, І. О. Калиниченко, М. Ю. Антомонов]. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. – 24 с.

ГРУЗИНСКИЕ ЕВРЕЙСКИЕ КЛАДБИЩА В ГОРОДЕ АХАЛЦИХЕ

У всех народов принято, что когда завершается земная жизнь человека, родственники оберегают память о нём, оказывая ему почести и проявляя любовь к нему, а вечному приюту его плотского тела – могиле, по возможности, уделяют большое внимание.

Ахалцихе по всем признакам бесспорно выделяется как культурный центр грузинских евреев, включая монументальную архитектуру синагог и кладбищ.

На левом берегу реки Поцхови к северо-западу от поселка Рабати на обширной территории (около 5 гектаров), на крутом склоне расположены три кладбища армянское, еврейское и грузинское. В 1959 году армянское и еврейское кладбище отгородили стеной. К северо-востоку от стены находится еврейское и грузинское кладбища, а к северо-западу – армянское.

Если не принимать во внимание выполненные на иврите эпитафии и форму расположения, материалом и искусством изготовления они не отличаются от грузинских надгробных камней. Исключением являются только три трехступенчатых зиккурата, что абсолютно чуждо для грузинских кладбищ.

Еврейские кладбища, как в Аццури, так и в Ахалцихе имеют одну интересную особенность:

Первая в отличие от христиан (покойник должен быть обращен лицом на восток), покойник на еврейском кладбище погребен лицом на юг (головой на север). По имеющимся сведениям, умерший должен быть обращен лицом в сторону страны обетованной – Израиля. Соответственно, надгробный камень также положен соответствующим образом.

Вторая особенность заключается в том, что все еврейские надписи на стеллах расположены на южной стороне, а соответствующая им грузинская надпись – на северной. Что касается новых надписей, очень часто на южной стороне стеллы эпитафия выполнена только на грузинском языке, а на надгробном камне – на иврите.

Кладбище грузинских евреев в Ахалцихе расположено на горе и представляет традиционный образец «Еврейской горы». Здесь, подобно зиккуратам, воздвигнуты вековые памятники, являющиеся особенным событием в общеврейской культуре (и не только в еврейской). Эти памятники представляют собой трехступенчатые пирамиды из песчаника. На них чётко высечены характерные для грузинских евреев национальные элементы.

Большинство каменных памятников еврейского кладбища в Ахалцихе представляют собой прекрасные образцы обработки и орнамента камня. Особый интерес представляет архитектура кладбищенского камня; их стилистическое многообразие, мастерская обработка сложных профилей и интересные грузинско-еврейские лапидарные эпитафии. К сожалению, исторический материал, собранный не только с надгробных камней кладбищ грузинских евреев, но и грузинских кладбищ, по-прежнему остается неизученным, мы же остаемся равнодушными свидетелями их исчезновения. Если будет так продолжаться, «вероятно, эти уникальные памятники исчезнут с лица земли.

Список использованных источников

1. Бабаликашвили Н. О. Еврейских епиграфических памятниках Кавказа, Сборник семитологических штудии, АН ГССР Институт востоковедения им. Г. В. Церетели, Тб., 1983.
2. Бердзенишвили Н. Вопросы истории Грузии, книга 1, Тб., 1964
3. Газ. „Моамбе“, 2010, № 1.
4. Давид И. История евреев на Кавказе, 1, Тель-Авив, 1999.
5. Ивеласвили Т. Цагареисвили Т. Завет земля предков, Тб., 1995.
6. Надирадзе Э. Грузинские зооморфные памятники, Тб., 1996.
7. Труды историко-этнографических музея евреев Грузии, 3, Тб., 1945.

Замечание: Опрос проводился по «This work was supported by Sota Rustaveli National Science Foundation of Georgia (SRNSFG){FR 2017_ 89}».

КОМПОНЕНТИ КУЛЬТУРИ РОЗУМОВОЇ ПРАЦІ СТУДЕНТІВ

Як свідчать вітчизняні та закордонні дослідження, успіх навчальної діяльності студентів залежить від уміння ефективно організовувати розумову працю, що вимагає досконалого володіння знаннями, уміннями і навичками, які характеризують культуру розумової праці. Одним із важливих внутрішніх ресурсів особистості в оволодінні культури розумової праці є діяльність. Здійснюючи розумову працю, студент свідомо та цілеспрямовано діє [1, с. 49]. Значний внесок у розвиток питань діяльності зробили такі вчені, як: О. Асмолов, Б. Беспалов, М. Варій, М. Волков, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн та інші.

Ґрунтуючись на тому, що діяльність є важливим когнітивним ресурсом культури розумової праці, надаємо структурно-критеріальну характеристику культури розумової праці студента як системи ціннісно-мотиваційного, знанневого, процесуального та оцінно-рефлексивного компонентів. Охарактеризуємо визначені компоненти культури розумової праці студентів при навчанні математичних дисциплін з урахуванням наявних напрацювань у цій царині.

Ціннісно-мотиваційний компонент усебічно характеризує ціннісне ставлення студента до навчання, передбачає розуміння необхідності оволодіння культурою розумової праці. Мотивація є одним з перших кроків на шляху досягнення поставленої мети, яка має бути чітко сформульована, а також глибоко усвідомлена кожною особистістю. Успішність процесу формування культури розумової праці студента неможлива без емоційного й інтелектуального стимулювання на кожному занятті викладачем з використанням методів формування інтересу та мотивації навчання, а також роз'яснення значення необхідності оволодіння культурою розумової праці на основі усвідомлення рівня своїх потенційних можливостей [1, с. 78]. Тобто ціннісно-мотиваційний компонент є підґрунтям до міцного оволодіння знаннями, уміннями й навичками культури розумової праці.

Знаннєвий компонент культури розумової праці визначає систему знань про способи та прийоми розумової праці, знання щодо особистісних ресурсів розумової діяльності та володіння методами продуктивної розумової праці. Важливими складовими знанневого компонента є рівень оперування студентами понятійним апаратом основних математичних визначень, властивостей, відношень, висловлювань, аксіом і теорем.

Процесуальний компонент характеризується сформованим вмінням раціонально організувати навчально-пізнавальну діяльність: виділяти головні завдання (за складністю,

терміновістю тощо), осмислювати навчальні завдання (самостійно визначати мету і скласти план її досягнення), уміння оптимізувати власне навчальне навантаження (скласти графік виконання навчальної роботи на день, тиждень, місяць, семестр тощо).

Оцінно-рефлексивний компонент культури розумової праці студента виражається через уміння здійснювати самоконтроль, самоаналіз і самооцінку з наступною корекцією власних дій. Якість здійснення студентом рефлексії впливає на рівень сформованості культури розумової праці, тому систематичне здійснення роботи над собою дозволить студенту зробити культуру розумової праці власним надбанням, а отже інтегрованою якістю особистості, що дозволить здійснювати будь-яку розумову працю на високому рівні і в більш скорочений термін.

Таким чином, культура розумової праці студентів складається із системи чотирьох взаємопов'язаних і взаємозалежних компонентів: ціннісно-мотиваційного, знаннєвого, процесуального та оцінно-рефлексивного. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у визначенні критеріїв та показників сформованості культури розумової праці студентів.

Список використаних джерел

1. Ібрагім Ю. С. Формування культури розумової праці студентів вищих педагогічних навчальних закладів у процесі навчання : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук : спеціальність 13.00.09 «Теорія навчання» / Ю. С. Ібрагім. – Харків, 2010. – 233 с.

FORMING MEDICAL STUDENT'S COMMUNICATIVE CULTURE

The problem of forming students' communicative culture in Ukrainian medical universities acquires new dimensions in the context of European integration, which provides opportunities for active international cooperation in all spheres of public life. Every medical worker in our country should be able to provide qualified medical assistance to different categories of citizens, therefore possessing appropriate skills and communicative skills.

Using synthesis and analysis methods we define communicative culture as a set of personal qualities, communicative skills and skills of the future medical worker, which are realized during professional communication.

The formation of communicative culture consists of such theoretical foundations: the theory of holism, the theory of critical thinking, the hierarchy of needs, the organization's theory, T. Gordon's communicative pedagogics and the theory of therapeutic communication.

The theory of holism allows medical worker to examine the object of professional activity completely and organize professional and medical communication optimally. The use of the theory of critical thinking helps to assess the situation adequately and find an effective solution to the problem. A. Maslow's hierarchy of needs gives every medical worker the opportunity to understand patients and colleagues better. Deontological theory orientates students to the practical implementation of medical and ethical norms and standards. The organization's theory allows medical workers to focus on building corporate relationships, leadership issues, teamwork, optimal ways to solve problems and conflicts. T.Gordon's communicative pedagogics is an important psychological basis in establishing the relationship between medical staff and patients, the development of leadership skills and resolving conflicts. The theory of therapeutic communication helps to apply professional skills and abilities in practice effectively.

For practical realization of the above, we propose a model for forming communicative culture. The main components of medical students' communicative culture are communicative skills and organizational culture. The criteria for formation of communicative culture are singled out: motivational-valuable, information-cognitive and active-effective.

We define that the rate of motivational-valuable criterion are professional-communicative motivation (ethical code of loyalty physician, focus on compliance with legislation on health care patients), humanistic value orientation and communicative personality (spirituality, humanity, kindness, compassion, sense of duty, conscience, tact, tolerance, leadership qualities, etc.).

Indicators of information-cognitive criteria are defined: knowledge of the legislative framework and code of ethics for medical workers, communicative knowledge and skills, communicative and cognitive activity. Active-effective criterion is represented by the following indicators: appliances of verbal (speech) and nonverbal (facial expressions, gestures, posture, etc.) communication; communicative styles (authoritarian, liberal, democratic); model of communication with patients (adult-child, adult-adult, patient-colleague, physician-leader).

We can make conclusion that communicative culture is the state of intellectual, psychological and physical readiness for successful interaction with patients and other participants in the medical process.

“SPACE” AS AN INTERCULTURAL LINGUISTIC UNIT: COMMON AND DISTINCT FEATURES

“SPACE” – what is it? We define space as part of a certain territory or free space between objects suitable for use, the expression of which has anthropocentric nature. All information and experience about it collected into cognitive-linguistic unit “concept “SPACE””.

Why it is actual topic of linguistic studies? Nowadays, “ELECTRONIC SPACE” and “COSMIC SPACE” are frequently updated micro-concepts of the conceptual field “space”. Every week of the 2018, there is 1-4 cosmic news and 1-24 E-space news (Science Daily). So they are regarded as frequently discussed and actual topics and their concepts as well. News is about changes, and changes in the world are always reflected in the language system.

The separation of the “e-space” in the structure of the “space” and of the “Outernet” and “Internet” within e-space structure, was the last change which still requires new spatial definitions. The choice of lexical forms to present the concept can be influenced by factors such as the selective nature of the observation, the individual experience of the person who describes and observes, as well as those who conduct the description or observation (Galichkina, 2001; 45-66). As a result, the concept is updated every time by using different lexical representatives.

What is common and different in its intercultural meaning? The similar question was considered in details by A. Wierzbicka, who was one of the first to compare the national concepts of the English, German, Japanese, Polish and Russian languages and showed the cognitive difference between the concepts “FRIENDSHIP”, “FREEDOM”, “HOMELAND” in practice (Wierzbicka, 1997).

Our study of concept “SPACE” in French and English language corpora and dictionaries (Meriam-Webster, Oxford, Larousse) shows different language representation of the core "SPACE" in English and French. The socio-cultural difference lies in determining the essence of the concept, which in the English language discourse includes the concept of "TIME" and considers "SPACE" not only as a free space, but as a personal, individual space in opposition to French concept.

By the method of continuous selection of phrases with the concept “SPACE” in different genres of media discourse, we revealed different language representation of the concept "SPACE" nearest and further peripheries in English and French. These parts of the conceptual field are anthropocentric parts and represents national specific. The concept "SPACE" has 4 lexemes representing the nearest periphery such as *"area"*, *"zone"*, *"volume"*, *"place"* and more than 60

related concepts: COUNTER, INVADE, PERSONAL, SHORT, OUTER, TOURISM, BREATHING, ADVERTISING, INFORMATION, CYBER, OPEN, WASTE, etc. In turn, the field organization of the concept "ESPASE" includes 3 lexemes representing the nearest periphery: "étendue", "zone", "volume", and more than 43 related concepts: FERMÉ, MORT, PUBLICITAIRE, VERT, VITAL, etc.

The questions to investigate are following: Are there any age differences and national differences in the concept "SPACE", micro-concept "E-SPACE" interpretation? In our opinion, such a difference should be investigated in other national concept pictures of the world in further studies.

References

1. Galichkina E.N. Specificity of computer discourse in English and Russian languages (on the material of the genre of computer conferences): dissertations. humanities: 10.02.20 / E.N. Galichkina – Astrakhan, 2001. – p. 212
2. Wierzbicka A. Understanding cultures through their key words: English, Russian, Polish, German, and Japanese / Anna Wierzbicka. – Oxford studies in anthropological linguistics ; 1997– v.8 – p. 325 – ISBN 0-19-508835-2.
3. Sciencedaily.com [Electronic resource] : [Internet portal]. – Electronic data. – [Rockville: NewsDaily.com, 2007-2018]. – URL: www.sciencedaily.com (01.05.2018). – Title from the screen.

ПРОПЕДЕВТИКА ТИПОВИХ ПОМИЛОК ЯК МЕТОД НАВЧАННЯ СПІВУ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Зростаюча потреба сучасного суспільства у вихованні всебічно розвинутої, освіченої, творчої особистості диктує високі вимоги до професійної діяльності викладача вокалу, який має навчати майбутніх вчителів музичного мистецтва співу та методичної грамотності. За даними науковців, у світовій вокальній підготовці до цього часу переважає емпіричний підхід до організації навчального процесу: обдаровані, успішні фахівці в значній мірі покладаються на власну інтуїцію і набутий досвід. Зрозуміло, що цих якостей молодому фахівцю бракує, тому на початкових етапах педагогічної кар'єри це нерідко приводить його до суттєвих помилок, які негативно відбиваються як на результатах навчання, так і на психологічному стані їхніх вихованців, формуванні в них так званого «сценічного бар'єру» (О. Саннікова. А. Саннікова), а в деяких випадках завдають непоправної шкоди їх голосовому апарату.

Ефективним методом запобігання педагогічних помилок, яких припускаються викладачі-початківці, є аналіз, узагальнення, типологізація типових недоліків та розроблена на засадах цих даних методика їх пропедевтики. У основі створення методики пропедевтики (*propaideio* з грецької – випереджати) лежать уявлення про те, що продуктивність діяльності підвищується за умов здатності особистості до передбачення наслідків своїх дій та здатності уникнути можливих недоліків своєї діяльності. Отже, застосування методики пропедевтики у галузі вокальної освіти має спрямовуватись на те, щоб мінімізувати педагогічні помилки і тим самим досягти оптимального результату за більш короткий час і з більш якісними характеристиками.

Під педагогічною помилкою розуміється факт ненавмисного порушення норм і закономірностей, що регулюють професійну діяльність педагогів (Т. Юзефавічус). Отже, важливою передумовою їх запобігання є прийняття особистістю цих визнаних норм і вимог до діяльності. Відтак, пропедевтична компетентність передбачає здатність майбутнього викладача усвідомлювати психолого-педагогічні закономірності навчально-виховного процесу, усвідомлювати сутність типових помилок та уникати їх на засадах володіння методологічними й методичними знаннями, здатності до самоаналізу й самооцінки процесу й результатів діяльності (Ян Сяхан).

Врахування структури викладацької діяльності дозволяє визначити компоненти пропедевтичної компетентності в єдності когнітивно-фахового, прогностично-планувального, діагностично-моніторингового, рефлексивно-ціннісного, корекційно-творчого складників.

У основі розробки методики упередження типових помилок викладачем-початківцем лежать уявлення про три рівні організації професійної педагогічної діяльності: стратегічний, тактичний та операціональний, а також знання стосовно типових і можливих для кожного з них види деформації. Прикладами стратегічних помилок в галузі вокальної педагогіки є недооцінка художньо-комунікативної функції вокально-виконавської діяльності, недостатня увага актуалізації самостійно-пошукової діяльності студентів. Типовими тактичними помилками є невірно дібраний репертуар (як правило – завищеної складності), недооцінка важливості формування здатності студентів до самостійного розучуванням вокального твору на основі алгоритмізації цього процесу. До характерних помилок операційного типу відносимо неготовність молодого фахівця добирати або створювати індивідуалізовані вокальні вправи, розспіви, спрямовані на подолання властивих конкретному студенту недоліків звукоутворення, артикуляції.

Отже, формування в майбутніх фахівців здатності до пропедевтики професійних помилок має базуватися на глибокому усвідомленні мети професійної діяльності, сформованому уявленні про її ідеальний результат, постійному моніторингу навчального процесу та діагностуванні отриманих результатів, готовності до педагогічної рефлексії, самооцінки й активної корекції індивідуалізованої методики навчання майбутніх вчителів музики співу.

Література

1. Саннікова О. П. Сценічні бар'єри: диференціально-психологічний підхід. [Монографія] / О. П. Саннікова, А. О. Саннікова. – Одеса, 2014. – 236 с.
2. Юзефавичус Т.А. Классификация профессионально-педагогических ошибок: теоретический и прикладной аспекты / Т. Юзефавичус // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Педагогика. 2009. № 3. с. 95-99.
3. Ян Сяохан Пропедевтика типових помилок у навчальній практиці іноземних магістрантів-вокалістів / Сяохань Ян // Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти. – 2015. – Вип. 18. – С. 268-271.

**VOCATIVE CASE AS THE METHOD OF FORMING THE GRAMMAR
COMPETENCE AT THE INITIAL STAGE OF LEARNING UKRAINIAN
AS A FOREIGN LANGUAGE**

Teaching Ukrainian as a foreign language has come to a great importance in modern educational system. The aim of the research is to concentrate main attention on grammar competence forming. Applying the combined methods and approaches while studying grammatical aspects of Ukrainian is of great importance [1: 3]. The research task consists in the revealing the basic problems arising for the foreign students, especially those, who have never studied any of Slavic languages before, while learning Ukrainian language. At this point, learning Ukrainian as a foreign language in a multilingual group seem to be more progressive than that of a group of students speaking the same language: when a foreign language becomes a common method of communication, the students feel more motivated to study. Again, if they can use the adopted language skills in everyday life, not just in class (shopping, outdoor activities etc.) it helps developing speaking skills much faster and the grammar knowledge becomes more solid. Though, in Russian-speaking regions of Ukraine (Kharkiv, Dnipro, Odesa) certain problems in communication arise because of local population sometimes refuses speak Ukrainian to the foreigners, thus demotivating the students. To help overcome such problems the teachers can arrange excursions for the students to the places of national Ukrainian heritage, encouraging the students to speak Ukrainian with the native speakers and learn the Ukrainian culture with respect to their national traditions [3].

At the initial stage of learning the amount of vocabulary and special courtesy phrases is necessary, which is adopted without any special attention to more complicated grammar categories, such as genders, cases etc. Yet, it is useful to introduce the importance of inflexional language structure at the very beginning. Here the teacher should be careful with the assignments: simple exercises might seem too boring to the students, while the complicated ones could be too stressful [2: 37]. We suggest that students learn the vocative case along with the genders (masculine and feminine) at the very first lesson, while studying the phrases of greetings and asking the names. First, we practice the phrases “Як Вас звати? – Мене звати... – Дуже приємно. А Вас?” Then, draw students’ attention to the fact that the girls’ names are likely to end with *-a*, while boys’ names end with a consonant. Now it’s a good moment to explain that the forms of vocative cases have the ending *-o* for the ladies’ names and *-e* for the gentlemen’s, and practice the phrases “Добрий день,

Муно! – Як справи, Мохаммеде?” using the round-class role-play activity. It is not just the first step on the way to adopt the paradigm of cases in Ukrainian, but it also has a very positive stress-relieving and ice-breaking effect among the students who can now feel more motivated to learn and speak Ukrainian as a means of communication in a new for them both language and cultural environment.

The results of the research can be used while practical training and tutorial for both in-class study and self-study. Thus, it is only complex approach that provides the successful forming of language competence for the foreign students.

Sources

1. Бурак М. Яблуко. Базовий рівень. – Підручник. – Львів: УКУ, 2017. – 238 с.
2. Мацюк З. Лінгвістичні основи методики викладання граматики української мови як іноземної / З. Мацюк // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2007. – Вип. 2. – С. 31–39.
3. Щерба О. В., Желіско В. Ю. Мова та міжкультурна комунікація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lingvj.oa.edu.ua/articles/2012/n23/69.pdf>

Павленко Жанна Олександрівна

к.ю.н., доцент кафедри логіки

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна

ЛОГІКА НА ВСТУПНИХ ІСПИТАХ В МАГІСТРАТУРУ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 081 «ПРАВО»

З 2016 р. в Україні для проведення вступних випробувань на магістерські програми за спеціальністю 081 «Право» використовують технології ЗНО. З 2017 р. обов'язковим при вступі до магістратури є складання тесту загальних навчальних правничих компетентностей, який передбачає вимірювання рівня сформованості таких компетентностей, як аналітичне, критичне та логічне мислення і призначений для диференціації учасників тестування за рівнями їх сформованості. Виділення в даному тесті в якості компонентів аналітичного, критичного та логічного мислення пов'язане з тим, що саме вони найбільшою мірою корелюють із важливими особливостями навчальної й професійної діяльності, яка пов'язана з юриспруденцією.

Аналітичне мислення включає здатність людини до використання логіки при аналізі масивів інформації і прийнятті рішень. Критичне мислення в узагальненому виді є особливим мисленням, яке має ціллю оцінку ідей. У вузькому сенсі його пов'язують з перевіркою точності тверджень і обґрунтованістю міркувань. Також його розуміють як систематичну оцінку аргументів, яка базується на ясних раціональних критеріях. Логічне мислення – визначає здатність особи аналізувати інформацію на відповідність законам і методам побудови коректних міркувань. Мета тестових завдань – виміряти здатність вступника аналізувати дані й правила оперування з ними з метою визначення, що є істинним або що може бути істинним, аналізувати, оцінювати, доповнювати судження, міркування, аргументацію, викладені звичайною мовою, ефективно застосовувати навички критичного мислення при роботі з великими за обсягом і складними за змістом текстами різної тематики.

Отже, для формування загальних навчальних правничих компетентностей важливими є такі предметні галузі, які націлені на розвиток практичних навичок мислити та приймати рішення. До них належать дисципліни логічного циклу, а саме: логіка, теорія аргументації, риторика, у межах яких закладаються важливі для особи здатності мислити вербальними й знаково-символічними образами, оперувати логічними категоріями, структурувати інформацію, здійснювати основні мисленнєві операції (аналізу, синтезу, формалізації, моделювання, трансформації, класифікації, диференціації, ієрархізації, структурації, порівняння, зіставлення та под.) тощо. Оптимальною технікою розв'язання завдань тесту

загальних навчальних правничих компетентностей є така, яка ґрунтується на основі логічного підходу. Логіко-структурний аналіз вербальних текстів в секції «Критичне мислення» може здійснюватись на різному ступені «глибини» і не може мати абсолютної закінченої форми, але є достатнім для урозуміння шляху вибору правильної відповіді на поставлені запитання.

Завдання, які можуть бути представлені в тесті, зазвичай розв'язуються логічними методами з використанням таблиць, графіків, діаграм, елементарними численнями тощо. Для розв'язання деяких завдань необхідно формалізувати відповіді та використовувати найпростіші перетворення класичних формул.

В узагальненому виді розв'язання може бути представлено наступним алгоритмом: 1. кодування умов завдання → 2. аналіз і синтез інформації в цілому → 3. відновлення відсутньої інформації за допомогою побудови умовиводів і отримання висновків, які відповідають правилам логіки → 4. вибір методики вирішення завдання (графічний, табличний, за допомогою числень, шляхом перетворення класичних формул тощо) → 5. пошук на основі попередніх кроків варіантів вирішення завдання → 6. аналіз і оцінка отриманих формальних моделей ситуацій на відповідність умовам завдання → 7. якщо отриманий результат відповідає умовам, то обираємо даний варіант рішення, якщо ні, то повертаємось на крок 2.

ПРИЧИНИ ЗНИЖЕННЯ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В АНГЛОМОВНИХ ГРУПАХ

Удосконалення традиційних та використання новітніх технологій навчання стимулюється євроінтеграційними процесами в освіті, законодавчою базою вищої освіти України, медичної зокрема, зростанням кількості навчальних комп'ютерно-технічних розробок тощо. Однак на практиці ми зустрічаємо низку факторів, які гальмують застосування нового в навчальному процесі вищої медичної школи України, особливо тоді, коли мова йде про навчання іноземних студентів в англomовних групах. Серед таких чинників можуть бути причини загального характеру, які проявляються під час навчання студентів-іноземців на всіх кафедрах при вивченні всіх дисциплін, а також специфічні причини, які виникають на окремих кафедрах або низці кафедр залежно від їх профілю та спеціалізації.

У цій публікації ми виділимо фактори, які впливають на зниження можливості використання освітніх та наукових інновацій під час вивчення дисциплін, які викладаються англійською мовою на кафедрах медичної і біологічної фізики та медичної інформатики. Виокремлення причин базується на власному педагогічному досвіді, спостереженні за роботою студентів і викладачів та спілкуванні з ними. Серед чинників є ті, що пов'язані з організаційними питаннями навчального процесу, і ті, які пов'язані з компетентністю та мотивацією його учасників.

Наприклад, причинами організаційного характеру є такі:

1) недостатній рівень матеріально-технічної бази кафедри, зокрема, застаріле комп'ютерне обладнання, недостатня кількість проекторів, ноутбуків або іншої техніки в кабінетах з біофізики, відсутність програмного забезпечення англійською мовою для вивчення певних тем з медінформатики; 2) недостатньо розроблене навчально-методичне забезпечення навчального процесу, зокрема, навчальні посібники можуть бути написані складною для розуміння мовою або мати невиправдано розширене пояснення деяких практичних питань, обмежена кількість підручників англійською мовою, наявність в основному паперових навчальних матеріалів; 3) невдалий розподіл балів за індивідуальну самостійну роботу студентів.

Серед причин, пов'язаних з компетентністю та мотивацією учасників навчального процесу, виокремлюємо такі: 1) низький, недостатній рівень володіння англійською мовою студентами та/або викладачами, що ускладнює освоєння навчального матеріалу і значно знижує можливість використання різних активних методів навчання (метод проектів, ділові ігри тощо) або взагалі унеможлиблює їх організацію; 2) пріоритети студентів спрямовані на вивчення інших дисциплін (анатомія людини, гістологія, фізіологія і т. д.); 3) низька загальна мотивація студентів до навчання, зокрема, до вивчення медичної фізики та інформатики; 4) недостатня предметно-методична компетентність викладача при наявності достатнього рівня мовної компетентності; 5) низька мотивація викладача до удосконалення навчального процесу та активного використання освітніх технологій, покликаних формувати творчу, ініціативну, самостійну особистість.

Варто також відзначити, що, коли викладач має високу професійну мотивацію та належний професійний рівень, то чинники організаційного характеру можуть стати поштовхом для позитивних змін у навчально-виховному процесі, в тому числі й у застосуванні різних технологій та створенні нової методики викладання певних тем. Крім того, професіоналізм викладача може впливати на мотивацію навчання студентів. Таким чином, з усіх перерахованих причин зниження можливості використання інновацій у навчанні в англійськомовних групах найбільш негативними, на нашу думку, є причини, пов'язані з професіоналізмом та мотивацією викладача.

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ ЯК СТРАТЕГІЯ ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦТВА

Компетентнісна парадигма, що є актуальною методологічною платформою інтеграції української освіти до європейського освітнього простору, повністю відповідає глобалізаційним стратегіям розвитку багатьох держав світу. Загальна класифікація компетентностей, на які орієнтована організація та змістове наповнення підготовки майбутніх фахівців у галузі педагогічної, зокрема й мистецької освіти, містить інтегральну компетентність.

Остання дозволяє бачити фахову галузь знань у контексті цілісної картини світу, відповідно застосовувати набутий досвід у різних аспектах і різних професійних та життєвих ситуаціях. Інтегральна компетентність забезпечує здатність до екстраполяції суто фахових компетенцій в інші соціокультурні умови та соціокультурний простір у цілому.

На формування інтегральної компетентності позитивно впливає міждисциплінарний принцип організації освітнього процесу. Слід нагадати, що міждисциплінарність у сучасному освітньому просторі розглядається і як методологія досліджень, і як організаційна умова, і як освітня система. Саме міждисциплінарність в освітньому процесі стратегічно спрямована на формування уявлень цілісної картини світу.

Освітньо-інтегруючий потенціал міждисциплінарності зумовлений її феноменологією. У культурологічному контексті вона відноситься до транскультурних явищ (М. Епштейн), до організаційних технологій тектології (О. Богданов), до синергетики в освіті та інших наукових галузях знань (Є. Князева, С. Курдюмов).

Міждисциплінарність має семантичні витоки та виконує синтаксичну роль, сприяє накопиченню уявлень щодо семантичних зв'язків у схемах та переходах між різними галузями знань (О. Богданова, Г. Тульчинський, М. Епштейн). Про міждисциплінарність як основу комунікативної парадигми йдеться в теоріях комунікації А.Асмолова, Л.Виготського, В.Вундта, В.Шкуратова, К.Юнга та ін.

З педагогічної точки зору, дисципліна як галузь знань, що виконує під час педагогічного процесу освітню функцію, характеризується внутрішньою логікою її засвоєння. Між тим, ця логіка передбачає застосування побіжних галузей знань, тобто

дисциплін, котрі корелюють між собою в уявленнях картини світу, створюючи феномен міждисциплінарності.

Окрім того, міждисциплінарність є засобом, що створює змістовий, холістичний, синергетичний фон для реалізації позадисциплінарного людиновимірного контенту. Такими може бути: творчість, світогляд, прагнення самореалізації, рівень культури особистості тощо.

Усі зазначені аспекти феноменології міждисциплінарності мають свої виявлення у мистецтві та культурі. Але практика організації освітнього процесу в підготовці майбутніх учителів музики і хореографії переконливо засвідчує, що інтегрувати знання з різних дисциплін (гуманітарних, культурологічних, мистецьких, фахових), навіть у разі застосування спільних методів, студент має самостійно у своїй свідомості. Отже, йдеться про педагогічні умови, котрі сприяють формуванню такого інтегративного, міждисциплінарного стилю мислення, типу ментальних репрезентацій стосовно мистецтва, мистецької освіти та особистісних координат їх освоєння під час навчальної, освітньої, творчої та педагогічної діяльності. Саме така інтегративність мислення й забезпечує інтегральну компетентність.

Але для оптимізації цього процесу мають бути створені відповідні умови.

Пропоновані умови підтверджені експериментально: активізація науково-дослідницьких параметрів мистецько-освітнього процесу; спонукання до побудови інтегрованих систем під час композиційної (для хореографів) та інтерпретаційної творчої (для музикантів) діяльності; опора на вітагенний досвід студентів, набутий поза межами навчання, котрий розширює їхню фахову та загальнокультурну компетентність.

ПОЛЬСЬКИЙ СЛІД В КУЛЬТУРІ СХОДУ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ АРХІТЕКТУРНОГО КОМПЛЕКСУ СВЯТОГІРСЬКОГО МОНАСТИРЯ)

Важливою складовою культури Сходу України є релігійна культура, переважно, у православному варіанті. Однак пам'ятки цієї культури тут не численні, тому більшої цінності набуває нова інформація про них. Одним із найдавніших і найвпливовіших монастирів на Сході України є Святогірський Успенський (Донецька обл.). В його історії можна виокремити три великі періоди: 1) від його заснування (точна дата невідома, перша згадка в 1624 р.) до закриття в 1788 р.; 2) від відродження в 1844 р. до закриття в 1922 р; 3) від відкриття в 1992 р. по нині. Відродження в 1844 р. Святогірського монастиря було періодом активного будівництва. У результаті новий вигляд ансамблю відбив практично всі домінуючі тенденції в культурі. Пануюча висота природно-архітектурного ансамблю Святогір'я, гора, яка підносилася за крейдяним бескидом, дістала (імовірно, у цей період) назву Фавор – сакрального топоніма Святої Землі. На цій горі у 1859–1864 рр. побудовано нову церкву комплексу – Преображенську, зруйновану в 1920 рр. і нині ще не відновлену. Її вигляд відрізнявся від інших храмів комплексу, а сучасники характеризували її як церкву «рідкісної, витонченої архітектури» (Жилинская, 1902).

Проект Преображенської церкви Святогірського монастиря та її фотографічне зображення XIX ст. вперше виявлені автором цієї статті у фондах Російського державного історичного архіву. Під час порівняння фотографій Преображенського храму та його проекту виявлено значні відмінності: його проект спочатку вирішено у формах візантійського стилю, а під час реалізації, храм наділено елементами українського народного будівництва, що для цього періоду та регіону було вкрай нетиповим.

Постало питання про автора (авторів) цих змін. Відомо, що архітектор А.В. Петцольд, який і розробив проект Преображенського храму, мав німецьке коріння, і не був пов'язаний з українською архітектурною традицією. Можливо, авторство змін належить М.О. Краєвському, котрий у період будівництва храму обіймав посаду харківського єпархіального архітектора. Зважаючи на те, що інформації про особисту та творчу біографію М.О. Краєвського обмаль, перевірити це припущення поки що неможливо.

Імовірно, відповідь необхідно шукати в біографіях осіб, котрі фінансували будівництво Преображенського храму. Ними були Т.Б. Потьомкіна й сестри Софія та Варвара Ланські. І якщо дані про Т.Б. Потьомкіну (1797–1869, уроджена княжна Голіцина)

не дозволяють пов'язати її з українською традицією, то в біографії сестер Ланських наявна інша інформація. Наприклад, відомо, що Василь Сергійович Ланський (1753–1831), батько Софії Василівни (1796–1877) і Варвари Василівни (1800–1881) Ланських, мав польське коріння в особі предка Франца Лонського. Першою дружиною В.С. Ланського також була полька. З 1813 по 1816 рр. він обіймав посаду генерал-губернатора Варшавського герцогства. У цей період його доньки, найстаршій з яких, Софії, було 17–20 років, а Варварі, відповідно, 13–16 років, цілком могли ознайомитися з розташованими на території Польщі пам'ятками української народної дерев'яної архітектури. Пізніше, коли вони стали фрейлінами імператриці й не мали власних сімей, сестри Ланські займалися благодійністю. Спорудження церкви Преображення Господнього в Святогірському монастирі також було об'єктом їхньої благодійності. Можливо, проект цієї будівлі міг нагадати сестрам бачені ними раніше українські храми, і вони мали намір «виявити» більше українських ознак. Реалізувати ці ідеї, можливо, допоміг харківський епархіальний архітектор.

Таким чином, можна запропонувати дві версії авторства змін у напрямі української народної традиції під час будівництва Преображенського храму: сестри Варвара й Софія Ланські; харківський епархіальний архітектор М.О. Краєвський. Безумовно, наведені версії потребують перевірки.

Сукманюк Олена Миколаївна

к.і.н., доцент Житомирського національного агроекологічного університету, Україна

Дерев'янку Дмитро Аксентійович

к.с.-г.н., доцент Житомирського національного агроекологічного університету, Україна

ВНЕСОК БЕНАРДОСА М. М. У РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОДУГОВОГО ЗВАРЮВАННЯ

Першим у світі, хто на практиці здійснив електричне дугове зварювання, був Микола Миколайович Бенардос. Він являється основоположником усіх основних видів електродугового зварювання, що отримали розвиток у сучасній індустрії.

Бенардос М. М. – видатний вітчизняний винахідник – народився 26 липня (7 серпня) 1842 року в маєтку свого батька, в селі Бенардосівці Єлизаветградського повіту Херсонської губернії. В 1948 році колишнє село Бенардосівка було перейменоване в с. Мостове Братського району Миколаївської області [1].

Початкову освіту майбутній винахідник отримав вдома, згодом, з 1862 по 1866 рр. він навчався на медичному факультеті Київського університету. У 1866 році М.М. Бенардос залишив навчання в університеті й поступив до Московської петровської землеробської і лісової академії на відділ сільськогосподарських наук (нині Російський державний аграрний університет ім. К. А. Тимірязєва) [2].

В 1867 році Микола Миколайович Бенардос отримав академічну відпустку і поїхав на Всесвітню виставку в Париж. Восени 1867 року він повернувся з Парижу та продовжив навчання до 1869 року. В 1868 році Бенардос М. М. одружився з Лебедевою Ганною Олексіївною.

В 1869 році оселився у Лухському повіті Костромської губернії. На ділянці, яка перейшла у спадок до нього від матері, він побудував маєток назвавши його „Привольно”, в якому згодом налагодив освітлення дуговими лампами. Біля двоповерхового будинку знаходились слюсарна, механічна та деревообробна майстерні, а також кузня [3].

У 1876 році в одній із закордонних поїздок Микола Миколайович Бенардос познайомився з Павлом Миколайовичем Яблочковим – видатним російським винахідником, а з 1879 року Бенардос починає працювати на електротехнічному заводі П.М. Яблочкова в Петербурзі. Керівництво заводу надало винахіднику можливість проводити необхідні дослідження, пов'язані з використанням електричної дуги, а також впроваджувати їх в життя [4].

Захопившись розробкою акумуляторних батарей, М. М. Бенардос розробив ряд вданих їх конструкцій. Для з'єднання свинцевих пластин акумуляторів він вперше в світі

використав тепло електричної дуги, використавши для цього вугільний електрод. Для зварювальних робіт винахідник створив буферну батарею із акумуляторів з різкими змінами величини електричного струму.

Згодом він почав використовувати металеві електроди різної форми – або у вигляді прямолінійного стержня, або спіралі, сектора, круга та ін. Останні форми металевих електродів використовувались, коли було необхідно відлити значну кількість металу без перерви зварювання, але самим зручним видом електродів М. М. Бенардос вважав комбінований електрод, який складався із тонкого вугільного електрода, обкладеного навколо металевими прутками чи смужками.

Для закріплення електродів та підтримки дуги М. М. Бенардос розробляв також різноманітні пристосування, які називав електропаяльниками, деякі з яких отримали розвиток та застосовувались майже півстоліття потому, інші ж являються прототипами сучасних пристосувань і не втратили свого значення до цього часу [5].

Тягу до винахідництва М. М. Бенардос проніс через все своє життя. Він знаходився в стані постійного пошуку: конструював, дослідним шляхом перевіряв роботу створених приладів та різноманітних пристосувань, проводив все нові та нові експерименти. Його жага до винахідницької діяльності потребувала значних матеріальних затрат. Всі свої кошти він тратив на оплату патентів, та згодом збанкрутів, його садиба була закладена, а потім продана [6].

Життєві хвилювання та матеріальні негаразди відобразились на стані здоров'я. Довготривала робота зі свинцевими акумуляторами, яка призвела до важкого отруєння організму винахідника. Зважаючи на це, М. М. Бенардос залишав С.-Петербург і переїхав у м. Фастів, що під Києвом, де продовжував займатися улюбленою справою. Після тривалого лікування у Москві близько року жив та лікувався у свого старшого сина – Миколи. Згодом, повернувшись у Фастів, 8 (21) вересня 1905 року помер [3].

М. М. Бенардос є основоположником електричного дугового зварювання. Завдяки його працям, широкому, багаторічному досвіду і глибоким знанням, було створено науку про електричне дугове зварювання, розвиток якої не тільки не зупинився після смерті винахідника, а й продовжує розвиватися і в наш час.

Список використаних джерел

1. Н. Н. Бенардос. Государственный архив Костромской области, ф 133, оп. 25, д. 1528, л. 33, 33 (об), 34, 34 (об).
2. Н. Н. Бенардом. Российский государственный исторический архив. Ф. 24. Оп. 4. Д. 69. Л. 48.

3. Н. Н. Бенардос. Российский государственный исторический архив. Ф. 24. Оп. 4. Д. 69. Л. 23.
4. Герук С. М., Сукманюк О. М. Відновлення деталей сільськогосподарських машин зварюванням і наплавленням : становлення та розвиток. К., 2011. 198 с.
5. Яшнев П. И. Электролитейная мастерская на Александровском заводе николаевской железной дороги. В кн.: Труды I Всероссийского электротехнического съезда, 1901, СПб., т. 3, С. 73 – 77.
6. Корниенко А. Н. Н. Н. Бенардос – автор способа дуговой сварки. Сварочное производство. 1981. № 7. С. 4 – 5.

ТАКТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ ПОЗИТИВНОЇ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ У ПРОМОВАХ БАРАКА ОБАМИ

Комуникативна стратегія як план організації мовної поведінки людини відповідно до її інтенції [2, с. 14] відіграє важливу роль у промовах президентів, адже уможливорює організацію їхнього впливу на аудиторію, змінюючи її думки у потрібному напрямі, збільшуючи або зменшуючи її бажання діяти певним чином та формуючи позитивні чи негативні оцінки [4, с. 3]. Комуникативна стратегія самопрезентації спрямована на “самоподачу” оратора, непряму демонстрацію якостей його особистості для формування в аудиторії бажаного враження про нього, його цілі [1, с. 50] і викликання в адресата емоцій, які у подальшому сприятимуть його бажаним реакціям і діям [3, с. 67].

Аналіз 107 промов колишнього президента США Барака Обами демонструє, що стратегія позитивної самопрезентації є однією з домінуючих у його промовах і втілюється у них *тактикою позитивної презентації співвітчизників і тактикою прогнозування позитивного майбутнього*. Перша тактика застосовується у дискурсивних топікально-маркованих контекстах, у яких розвиваються теми «світле мирне майбутнє» (83 контексти), «демократія» (91 контекст) та «економічний устрій» (46 контекстів). Друга тактика застосовується у дискурсивних топікально-маркованих контекстах, де поряд із темами «світле мирне майбутнє» (74 контексти), «демократія» (75 контекстів) та «економічний устрій» (38 контекстів), розвивається тема «патріотизм» (27 контекстів).

Названі тактики реалізуються у промовах колишнього очільника США низкою стилістичних і синтаксичних засобів, які використовуються як прийоми ораторського мистецтва і риторичні техніки ефективного впливу на адресата [4, с. 32]. Найпоширенішими **стилістичними засобами** у проаналізованих текстах промов є гіпербола (10 одиниць), антитеза (35 одиниць) і метафора (18 одиниць). Так, залучаючи гіперболи *risked everything* та *gave everything*, Обама звеличує американських воїнів в очах громадськості, а гіпербола *forever young* формує в американського народу почуття шани, співчуття та жалю за загиблими солдатами: *Even now, all these years later, we still look in awe at the small band of patriots who stood up and risked everything, and defied an empire to declare “that these united colonies are, and of right ought to be free and independent states”* (2010, Jul 04). Серед фігур експресивного **синтаксису** у політичних промовах Б. Обами найбільш частотними є повтори (56 одиниць) та паралельні конструкції (32 одиниці), напр., *And for all the problems we're*

going through right now, we still have the best workers on Earth, we've got the finest universities on Earth, we've got the best entrepreneurs on Earth. We've got the freest, most vibrant economy on Earth (2010, Oct 21).

Перспективами подальших розвідок вважаємо вивчення стратегії позитивної самопрезентації чинного президента США Дональда Трампа.

Список використаних джерел

1. Быкова О. Н. Опыт классификации приёмов речевого манипулирования в текстах СМИ / О. Н. Быкова // Речевое общение : Вестник Российской риторической ассоциации. — Красноярск, 2000. — № 1. — С. 42—53.
2. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О. С. Иссерс. — Омск. : Изд-во Омск. гос. ун-та, 1999. — 284 с.
3. Паршина О. Н. Стратегии и тактики речевого поведения современной политической элиты России : дис. ... доктора филол. наук : 10.02.01 / Ольга Николаевна Паршина. — Саратов, 2005. — 324 с.
4. Щербак О. М. Дискурс німецькомовних інтернет-новин: лінгвориторичний аспект : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / О. М. Щербак ; Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. — Одеса, 2016. — 20 с.
5. <http://www.americanrhetoric.com>

Фроленкова Надія Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Україна

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ УКРАЇНСЬКОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Входження України в Європейський освітній простір зумовлює поступовий перехід на міжнародні освітні стандарти національної системи освіти і передусім дошкільної, що розглядаємо складником процесу оновлення її змісту та модернізації в руслі інновацій і на підставі законодавчого підґрунтя. Оновлення змісту дошкільної освіти в Україні розглядаємо складовою загального процесу реформування світових та європейських освітніх систем.

Ідеологічними орієнтирами визначення і конкретизації змісту дошкільної освіти, а також його структурування на сучасному етапі укладаються в певну стратегію. Під впливом політико-економічної і соціокультурної ситуації в Україні загалом і в освіті зокрема (у тому числі в дошкільній) актуалізувалась діяльність законодавчих органів із розробки відповідних документів у руслі тенденцій розвитку освіти. Такий підхід має консолідувати та інтегрувати освітній простір України в період глобалізаційних трансформацій в Європі.

Стратегію осучаснення технологій дошкільної освіти представлено в державному стандарті – Базовому компоненті дошкільної освіти, Реформаційні процеси загальної середньої освіти «Нова українська школа», які триватимуть на період до 2029 року, передбачають трансформаційні зміни в побудові освіти усіх рівнів і дошкільної зокрема. Так, із прийняттям Закону України «Про освіту» (2017) відбулися зміни і в Законі України «Про дошкільну освіту»: оновлено термінологічно-поняттєву базу, змінено вікову періодизацію дітей, скореговано форми здобуття дошкільної освіти, розширено повноваження закладів дошкільної освіти і надано нові повноваження педагогічним радам, змінено педагогічне навантаження працівників [1].

Затверджено новий Державний стандарт початкової освіти України (2018) [2], який, відповідно, передбачає коригування чинного Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти (2012), а також нормативних, цільових документів і освітніх програм.

Так, наразі тривають обговорення на державному рівні щодо оновлення української дошкільної та початкової освіти за проблемними векторами: забезпечення наступності змісту дошкільної та початкової освіти, відповідність Базового компонента дошкільної освіти віковим особливостям дітей старшого дошкільного віку та вимогам концептуальних

засад реформування Нової української школи, доцільність використання вчителями під час першого (адаптаційно-ігрового) циклу початкової освіти досвіду роботи педагогів закладів дошкільної освіти зі старшими дошкільниками та ін. [3].

Таким чином, становлення України як демократичної держави та її наміри ввійти в єдиний європейський простір зумовлюють прогресивні зміни у стратегії оновлення змісту національної дошкільної освіти, який розглядаємо складовою загального процесу реформування світових та європейських освітніх систем.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/87-2018>
3. Забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти: питання та шляхи вирішення. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/nastupnist-mizh-doshkilnoyu-ta-pochatkovoyu-osvitoyu>

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА В КРАЇНАХ СВІТУ ТА УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ НУБІП УКРАЇНИ

У наш час в умовах економічних відносин і жорсткої конкуренції на ринку праці особливе значення мають знання, навички та досвід. Фахівець XXI століття – це людина, яка вільно володіє сучасними інформаційними технологіями, постійно підвищує і вдосконалює свій професійний рівень.

Дистанційне навчання («освіта протягом всього життя») – це форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі. Воно передбачає надання учбового матеріалу студенту; контроль успішності студента; консультації студента програмою-викладачем; інтерактивну співпрацю викладача і студента; можливість швидкого доповнення курсу новою інформацією, коригування помилок. Основні переваги дистанційного навчання: гнучкість, актуальність, зручність, модульність, економічна ефективність, інтерактивність, відсутність географічних кордонів. У системі дистанційного навчання виділені 4 типи суб'єкта: студент, тьютор, організатор, адміністратор.

Історично дистанційне навчання виникло у 1840 році, коли Ісаак Пітман запропонував навчання через поштовий зв'язок для студентів Англії. У 1856 році Чарльз Тюссе та Густав Лангеншейдт розпочали викладання мови заочною формою у Німеччині. Сьогодні дистанційна освіта – поширене явище у багатьох країнах світу, і з кожним роком її популярність зростає. Проблема фінансування дистанційної освіти є значущою в її організації та функціонуванні, і кожна країна має свій власний досвід у її вирішенні. Наприклад, в Індонезії існує три джерела фінансування дистанційного навчання: внески студентів, державні гранти, допомога від іноземних агентств. У Великобританії відсоток плати студентів за навчання дорівнює 15% загального фонду, а внесок уряду становить 85%. У Канаді урядові внески становлять від 75% до 80% фінансування, а студентські кошти складають лише 10%, решта – 10-15% забезпечується через підприємницьку і ділову активність університетів. Дистанційне навчання в США представлено Бостонським, Флоридським університетами, університетом штату Аризона, University of the People; у Великобританії – Ліверпульський університет, університет Англія Раскін, Відкритий

університет; у Канаді – університет Атабаски; в Німеччині – Хагенський заочний університет.

Технології дистанційного навчання в Національному університеті біоресурсів і природокористування України використовуються як в очній, так і заочній формах навчання. Історія запровадження дистанційної освіти в Університеті бере свій початок з 2006 року зі створення Центру дистанційних технологій навчання, яким було розроблено та апробовано напрацьовані різноманітні моделі використання елементів дистанційних технологій. 1 січня 2016 року створено Відділ регіонального розвитку, дистанційної освіти та заочного навчання, завданнями якого є подальше запровадження дистанційної освіти, та Навчальний портал НУБіП України, де розміщено банк електронних курсів. Всі курси порталу проходять атестацію та використовуються у навчальному процесі за денною та заочною (дистанційною) формами.

Список використаних джерел

1. Дистанційне навчання – нові можливості [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <https://nubip.edu.ua/node/992>
2. Дистанційна освіта в країнах світу [Електронний ресурс] / – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/distance/world/>

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЗАСТОСУВАННЯ ЇХ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

В основі сучасних педагогічних інновацій лежать принципи демократизації, гуманізації, особистісної орієнтації, свідомості, самодіяльності та творчої активності в навчанні. Реалізація цих принципів залежить насамперед від педагогічних кадрів. Вища школа повинна забезпечувати як професійний, так і особистісний розвиток спеціаліста.

Сучасний педагог має виступати не стільки джерелом знань та контролюючим суб'єктом, скільки організатором самостійної активної пізнавальної діяльності студентів, їхнім консультантом і помічником. Сьогоднішнє суспільство потребує самостійних особистостей, здатних активно діяти, приймати власні рішення, швидко адаптуватися до змін. Для цього в процесі вузівської підготовки необхідно залучати студентів до активного пізнавального процесу, застосування отриманих знань на практиці, співробітництва при вирішенні різноманітних проблем, формулювання й аргументування особистої думки. Виконання цих завдань передусім залежить від технологій навчання, які використовуються в педагогічному процесі.

Сучасні інновації в освіті великою мірою пов'язані з застосуванням інтерактивного навчання. Інтерактивне (“inter” – взаємний, “act” – діяти) навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності; це діалогове навчання, під час якого відбувається взаємодія вчителя та учня [1, 4]. За інтерактивного навчання освітній процес організовується таким чином, що практично всі учні виявляються залученими в процес пізнання, при цьому кожний робить свій індивідуальний внесок у загальну справу. Обмін знаннями, ідеями, думками відбувається в доброзичливій атмосфері, в умовах взаємної підтримки, взаєморозуміння, взаємодії. Тому інтерактивна технологія навчання – це така організація навчального процесу, за якої неможлива неучасть студентів у колективному взаємодоповнюючому, заснованому на взаємодії всіх його учасників процесі навчального пізнання: або кожен має конкретне завдання, за яке він повинен публічно прозвітувати, або від його діяльності залежить якість виконання поставленого перед групою завдання [2,23-24]. Крім цього, кожен технологію характеризують два принципових аспекти: гарантованість кінцевого результату і проектування майбутнього навчального процесу, тоді як методика розглядається як сукупність рекомендацій щодо організації та перебігу навчального процесу [2,28].

На сьогодні педагогічною наукою напрацьовано велику кількість інтерактивних технологій, описано можливості їх застосування в навчальному процесі середнього загальноосвітнього навчального закладу. Виділяють чотири групи інтерактивних технологій: 1) інтерактивні технології кооперативного навчання; 2) інтерактивні технології колективно-групового навчання; 3) технології ситуативного моделювання; 4) технології опрацювання дискусійних питань.

Одним із засобів стимулювання пізнавальної активності в процесі навчання є технології опрацювання дискусійних питань. Дискусію розглядають як публічне обговорення певного спірного питання. Участь у дискусійних обговореннях розвиває критичне мислення, дає можливість визначити власну позицію, поглиблює знання з обговорюваної проблеми.

Отже, очевидно, що інтерактивні технології мають великий потенціал щодо забезпечення пізнавальної активності, саморозвитку та самореалізації студентів та підвищення якості їх професійної підготовки в цілому.

Список використаних джерел

1. Интерактивное обучение: новые подходы // Открытый урок. - 2012. -№5-6. - С. 4- 6
2. Монахов В.М. Педагогіка / В.М. Монахов / К.: Знання, 2007. №6. - С. 26-31.

ПЕРЕКЛАД ЗАПОЗИЧЕНЬ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ З НІМЕЦЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Глобальний розвиток усіх напрямків науки й техніки, переоцінка традиційних систем наукових знань, впровадження новітніх дисциплін вимагає відповідної лексики й термінів для позначення понять та явищ, що дає нам підстави стверджувати, що спеціальна лексика стає основним джерелом поповнення та оновлення словникового складу будь-якої мови, у тому числі німецької.

Як відомо, на сьогодні у науковій термінології виділяють за походженням два пласти — питому і запозичену лексику. Обидва вони однаково важливі: перший виявляє та зберігає самобутність будь-якої мови, другий єднає її з міжнародними стандартами [2].

Однак, у зв'язку з поглибленням міжнародної наукової інтеграції проблема термінологічних запозичень набула особливого значення. Взаємодія національного й міжнародного особливо яскраво помітна в тих терміносистемах, галузі яких мають важливий вплив на міжнародні відносини. До таких належить сучасна німецька фінансово-економічна терміносистема. Зникають застарілі економічні догми, формується новітня економічна культура, економічна термінологія виходить за межі лише економічної науки й застосовується у різних сферах, зокрема в публіцистиці, на телебаченні, у звичайному побутовому спілкуванні.

Сучасна фінансово-економічна термінологія оновлюється, розвивається, вдосконалюється відповідно до розвитку економічної галузі в цілому. У системі економічної термінології відбуваються різноманітні лексико-семантичні процеси, пов'язані із входом до неї значної кількості запозичень (більшість з англійської мови).

Одночасно запозичення викликають певні зміни в структурі словникового фонду, впливають на структурно-семантичні особливості термінів, змінюючи їхню внутрішню структуру, сприяючи формуванню омонімічних відносин [1].

Запозичення низки фінансово-економічних термінів цілком виправдано особливо, якщо цього поняття немає в когнітивній базі мови-оригіналу або якщо його вживають для заміни громіздкого словосполучення одним словом. Англomовне запозичення в такому випадку номінує поняття або явище.

Дійсно, на сучасному етапі розвитку національних терміносистем очевидним є той факт, що відсутність або невпорядкованість власних термінологічних традицій примушує

набагато більше запозичати, аніж створювати самим, що й пояснює наявність в різних галузях фінансово-економічної терміносистеми такої великої кількості англійських запозичень: *clearing* - *das Clearing* – кліринг – система безготівкових розрахунків, що ґрунтується на зарахуванні банками взаємних платіжних вимог сторін; *factoring* – *das Factoring* – факторинг – різновид торгово-комісійної операції, поєднаної з кредитуванням оборотного капіталу клієнта.

Перекладаючи лексичні одиниці фінансово-економічної терміносистеми слід враховувати контекст і його взаємодію з відповідним терміном, оскільки «спорідненість» терміну з контекстом допомагає виявити та встановити значення лексеми. Не слід залишати без уваги ймовірну наявність лексичних еквівалентів, часткових або повних, оскільки від них суттєво залежить тлумачення значень інших лексичних одиниць. Таким чином, процес перекладу термінів – це, перш за все, встановлення їх значення у контексті і тільки потім безпосередньо переклад термінологічної одиниці на українську мову.

Список використаних джерел

1. Кияк Т.Р. Запозичення та інтернаціоналізми у фахових мовах / Т.Р. Кияк // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2006. – Електронний ресурс: <http://eprints.zu.edu.ua/1068/1/06ktpifm.pdf>
2. Селігей П. Хуторянство? Ні, самобутність! Як європейські мови утверджували власну термінологію / П.Селігей // Світогляд. – Електронний ресурс: <ftp://ftp.mao.kiev.ua/pub/biblio/jscans/2008-2-seligeu.pdf>
3. Dobaj M. Anglizismen in der Rundfunkwerbung und zum Verständnis von Werbeanglizismen beim Branchenpersonal / M. Dobaj // W.Viereck. – Tübingen : Narr, 1980. – S. 101 – 107.

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ТА АДАПТАЦІЯ ДО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ МЕДИКІВ

У сучасних умовах соціальної, економічної і політичної нестабільності нашого суспільства ця група молоді відчуває найбільший негативний вплив навколишнього середовища, так як їх статево та фізичне становлення збігається з періодом адаптації до нових, змінених для них умов життя, навчання, високим розумовим навантаженням [1]. З огляду на це актуальною є проблема професійної підготовки майбутніх лікарів до реалізації мети щодо збереження, зміцнення здоров'я молоді.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та визначенні мотивації здорового способу життя у студентів медиків першого курсу та їх адаптації до навчання. Вирішення поставлених експериментальних завдань здійснювалося на базі Сумського державного університету. У дослідженні брали участь 138 студентів 17–18 років. У контексті нашого дослідження ми запропонували анкети на життєві пріоритети (серед яких виокремили навчання, сім'я, робота, здоров'я, дружба, спорт, стипендія тощо; анкета готовності до здорового способу життя; самооцінка особистості; адаптація до навчання.

Визнання студента суб'єктом навчальної діяльності дало змогу здійснити відбір засобів, що визначають тактику формування здорового способу життя майбутніх медиків у процесі вивчення природничих дисциплін, а саме: 1) організація навчально-виховного процесу; 2) використання множинних міжпредметних; 3) застосування навчально-методичних комплектів; 4) організація педагогічного спілкування із застосуванням інтерактивних методів навчання; 7) включення у практичну частину занять вправ для формування техніки корекційно-оздоровчої роботи [1; 2; 3].

За результатами дослідження встановлено, що опитані студенти в перш за все цінують сім'ю (53% респондентів), на другому місці – стипендія (24% респондентів), потім дружба (16% респондентів) і лише 4% респондентів віддали пріоритет збереженню здоров'я. Особливо слід відзначити високий рівень обмежень по соціальної активності та діяльності в соціальному житті (рідкісні зустрічі з друзями і знайомими через велику зайнятість і роз'єднання в зв'язку з переходом до нової школи). На рівні 60% відзначені обмеження у функціонуванні психічного здоров'я у виконанні звичайних дій, що призвело до відносно низькою оцінкою психічного здоров'я.

За результатами дослідження можна стверджувати, що пріоритетними напрямками для студентів-медиків першого курсу є сім'я та отримання стипендії. Це свідчить про те, що студенти першого курсу найбільше покладаються на своїх батьків, як і в фінансовій сфері так і в дружніх відносинах. Втім, не знецінюється й роль стосунків з протилежною статтю. Також підтвердилися твердження П. Драгой щодо життєвих стратегій учнівської молоді та ціннісного компонента: в побудові плану свого життя молодь найчастіше орієнтується на такі цілі, як особистісне зростання, кар'єрні досягнення тощо [2, с. 107]. В нашому випадку – це бажання отримання стипендії. На останньому місті ми виявили таку цінність у студентів-медиків першого курсу як збереження та зміцнення здоров'я. Отже, студенти медичних університетів часто не підготовлені до реалізації суспільно важливого завдання виховання здорового покоління, не здатні організувати навчально-виховний процес на основі здоров'язберігаючих освітніх технологій, недостатньо дбають про своє здоров'я і не дотримуються здорового способу життя.

Список використаної літератури:

1. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: Статті. Нариси, Інтерв'ю. – К.: Знання України, 2005. – 738 с.
2. Драгой П. І. Ієрархія життєвих цінностей та стратегій сучасної української молоді / П.І. Драгой // Грані, 2014. – 4. – С. 103–108.
3. Єжова О. О. Школи здоров'я у країнах Східної Європи: теорія і практика: монографія / Єжова О. О., Бєседіна А.А., Бережна Т.І.; за заг. ред. О.О.Єжової. – Суми : Сумський державний університет, 2016. – 288 с.

ZAWIŚĆ. ANALIZA PRZYPADKU KORPORACJI

Abstrakt

Człowiek współczesny to jednostka zapracowana, ciągle gdzieś spóźniona. Nieustająco gonią nas terminy, wszystko musi być przygotowywane szybko i idealnie. W takich warunkach rodzi się rywalizacja, niestety najczęściej niezdrowa. Zaczyna się wyścig, kto szybciej, kto lepiej, kto będzie bliżej osób decyzyjnych. A stąd najprostsza droga do wytworzenia emocji negatywnych. Zazdrość, zawiść i nienawiść stają się częścią składową życia zawodowego a niejednokrotnie również prywatnego. Filozofowie, psychologowie i artyści podjęli próbę opisu tej trudnej emocji, jaką jest zawiść. Skoro już wiemy, z czym mamy do czynienia, to teraz musimy podjąć większe wyzwanie, czyli pracę nad sobą, kontrolę własnych uczuć i zachowań, a w konsekwencji budowę relacji międzyludzkich opartych na poszanowaniu odmienności.

Słowa kluczowe: zawiść, korporacja, emocje, uczucia, hierarchia wartości

Wprowadzenie

W psychice człowieka nie ma stanu wolnego od uczuć, w tym również tych negatywnych. Celem niniejszego opracowania jest zwrócenie uwagi na zawiść i jej destrukcyjny wpływ na relacje międzyludzkie. Zawiść to uniwersalny fenomen, występujący we wszystkich społecznościach i we wszystkich epokach. To stała antropologiczna i nie może być wykorzeniona, a jedynie ograniczona (Schoeck, 2012). Helmud Schoeck wskazywał, że to właśnie zawiść jest przyczyną gospodarczo – kulturalnej stagnacji. Źródłem zastoju jest przekonanie, że sukces jednego człowieka wiąże się z obrabowaniem drugiego, towarzyszą temu oszczerstwa, obelgi i zarzuty. Wydaje się, że rację mógł mieć de Tocqueville, który pisał, że zawiść jest uczuciem jak najbardziej naturalnym i stanowi stały składnik demokracji, która propaguje dążenie do równości, ale nie jest w stanie zaspokoić pragnienia tej równości. Szczególnie mocno, pragnienie bycia bardziej równym od innych, czyli zawiść w czystej postaci, dostrzegalna jest w korporacjach, gdzie korzyści materialne i pierwsze miejsce w rankingu jest najwyższą wartością.

Zawiść w ujęciu psychologicznym

Emocje, będące silnymi odczuciami, wyzwalającymi pozytywne lub negatywne pobudzenie, są jednym ze składowych elementów ludzkiego zachowania, stanowiąc jednocześnie specyficzne źródło pozytywnej lub negatywnej energii. Doznawanie emocji jest codziennym i stałym procesem psychicznym, wyzwalanym za pomocą różnych bodźców środowiskowych, jak i związanym z uwarunkowaniami psychiki i osobowości jednostki (Zimbardo, 2002, s.350-353). Jako proces w dużej mierze motywowany psychologicznymi, ale i biologicznymi uwarunkowaniami, emocje są

też stanem bardzo subiektywnym, a ich odczuwaniu towarzyszą różnego rodzaju somatyczne oznaki i zachowania (Doliński, 2004, s.322-323).

Emocje, towarzysząc człowiekowi, na co dzień, we wszystkich podejmowanych przez niego działaniach, różnią się stopniem swej intensywności, momentem powstawania i ich wyzwolenia, uzależnionym od temperamentalnych cech charakteru człowieka i jego osobowości. Różnią się też swą specyfiką, na podstawie czego są określane jako emocje pierwotne, będące niejako podstawą dla powstawania kolejnych emocji i emocje bardziej złożone, powstające w związku z innymi sytuacjami różnego rodzaju (Doliński, 2004, s.325-327).

Emocje są głównym, wewnętrznym czynnikiem ukierunkowywania ludzkich zachowań. Klasyfikowane najogólniej jako pozytywne lub negatywne, oddziałują też na możliwość ich opisu i dalszy związek z konkretnymi zachowaniami, wyzwalanymi pod ich wpływem. Szczególnie ciekawe jest to, że lista emocji pozytywnych jest znacznie krótsza, niż emocji negatywnych, które mają też większe znaczenie regulacyjne, niż emocje dodatnie (Jarymowicz, 2012, s.412).

W Inwentarzu Emocji wśród ponad 60 wyodrębnionych emocji znajduje się również zawiść (Popek, 2012, s.219-220). Jest to również typ emocji wymienianej wśród tzw. „kłopotliwych emocji” obok bliskiej jej zazdrości, złośliwej radości, zemsty, wstrętu, a także pogardy, nienawiści, wstydu, zażenowania czy winy (Zaleski, 1999, s.63-91).

Zawiść jest bez wątpienia typem emocji negatywnej, ujemnej, wpływającej na jednostkę destrukcyjnie i prowadzącej w dłuższym czasie do rozlicznych, negatywnych zmian w sferze funkcjonowania społecznego jednostki. Jest to jedna z emocji, odzwierciedlających „ciemną” stronę natury ludzkiej i tkwiące w nich wady czy też ograniczenia. Psychologia, jak i filozofia wskazują też na fakt, że zawiść jest tym rodzajem emocji, do którego stosunkowo trudno jest się jednostce przyznać, a także, że bardzo często jednostka nie chce uświadamiać sobie obecności u siebie tej emocji, by lepiej odbierać siebie i tworzyć własną subiektywną autoprezentację siebie.

Autorką kontrowersyjnej teorii zawiści była Melanie Klein, która twierdziła, że zawiść jest jedną z pierwszych emocji przeżywanych przez dziecko w pierwszych latach życia i jako taka wywiera też wpływ na jego późniejsze, dorosłe życie. Według niej dziecko miało przeżywać zawiść w reakcji na uświadomienie sobie, że matka jest odrębną osobą i że otrzymywanie niezbędnego do przetrwania pokarmu jest uzależnione od niej. Poczucie zależności miało być dla dziecka tak trudne i nieznośne, że wywoływało agresję, która była kierowana ku matce (Piekarska, 2018).

Według Teorii Higieny Psychiczej Profesora Kazimierza Dąbrowskiego zawiść stanowi zagrożenie dla zdrowia psychicznego. Uczucie zawiści ma sens niszczyielski i chorobotwórczy zarówno dla tego, kto je przeżywa jak i tego przeciwko komu jest zwrócona. Silne stany emocjonalne takie jak nienawiść i zawiść są atrakcyjne, ponieważ mają siłę porządkującą rzeczywistość. Miejsce różnorodnych odcieni uczuć i doznań, przeciwstawnych tendencji,

wątpliwości zajmuje jedno integrujące uczucie. W stanach integracji łatwiej nam podejmować decyzje, jak również zmniejszają się nasze wątpliwości dotyczące sensu życia (Szyszkowska, 1989, s.29). Jednostkami najbardziej podatnymi na destrukcyjny wpływ zawiści są osoby ceniące wartości przemijające takie jak dobra materialne czy intratne stanowiska. U takich osób pojawia się uczucie ciągłego nienasycenia. Wraz ze wzrostem poziomu życia wzrasta się bierność i wygodnictwo oraz ciągle niezadowolenie wywołane nieustającą gonitwą za kolejnym sukcesem. W takim stanie trudno jest pracować nad sobą, zawiść i nienawiść pobudzają do działania, ale jest to dążenie do pozornego i ulotnego szczęścia. Tworzenie osobowości i osiągnięcie spokoju psychicznego to droga nieustannego rozwoju, przemiany własnej struktury wrodzonej i urabianej przez otoczenie, przy jednoczesnym zachowaniu podstawowych właściwości indywidualnych (Dąbrowski, 1974).

Zawiść w ujęciu filozoficznym Bertranda Russel

Pierwotnie za-widzieć znaczyło, źle-widzieć, krzywo widzieć, widzieć z ukosa. Dopiero w późniejszym czasie, to pojęcie nabrało znaczenia silnego uczucia niechęci, a nawet wrogości do kogoś, na widok jego sukcesów. Opisanie zawiści to niełatwe zadanie, ponieważ „wymierzona bywa w czyjąś nadzieję, jak również w czyjeś szczęście, żywi się zaś ambicją” (Szyszkowska, 1997, s.95).

Znane poglądy na istotę zawiści przedstawił angielski filozof Bertrand Russel w swym dziele „Podbój szczęścia”, w którym połączył on istnienie zawiści z przeszkodą w osiągnięciu szczęścia. Russel pisał, iż „jedną z najpotężniejszych przeszkód w doznawaniu szczęścia jest zawiść. Jest to jedna z najpowszechniej i najbardziej głęboko zakorzenionych namiętności ludzkich” (Russell, 1957, s.4). W swych spostrzeżeniach na istotę zawiści Russel wskazywał na wątki, opisane wyżej, ujęte w teorii M. Klein i wskazywał na zawiść wyraźnie widoczną już u kilkumiesięcznych niemowląt, co musi być brane pod uwagę przez opiekunów dzieci. Autor „Podboju szczęścia” ukazywał przykłady zawiści bez względu na wiek i płeć i dostrzegał, że obecność tych emocji, rzutuje automatycznie na sposób postrzegania innych i wyzwała różnorakie poczynania. Russel opisywał zawiść jako jedno z najbardziej szkodliwych uczuć: „Ze wszystkich zwykłych cech natury ludzkiej zawiść jest cechą najszkodliwszą. Człowiek, który ją odczuwa, pragnie tylko zaszkodzić innemu i szkodzi mu istotnie, gdy tylko może to uczynić bezkarnie. A ponadto sam, na skutek zawiści, pozbawia się szczęścia. Zamiast przyjemności z tego, co sam posiada, ma on przykrość z tego, co posiadają inni. Jeśli tylko może, pozbawia innych tych przywilejów; jest to dlań tak samo pożądane, jak gdyby sam miał z tych przywilejów korzystać” (Russell, 1957, s.4).

Jako jedyny sposób na zawiść Russel wskazywał szczęście, choć jednocześnie był świadomy paradoksalności tego zalecenia, bowiem, jak sam wcześniej podkreślał, to zawiść jest

przeszkodą do szczęścia. Jednakże zauważał też, że samo uświadomienie sobie istoty zawiści i jej destrukcyjnego wpływu na możliwość osiągnięcia szczęścia jest już krokiem w dobrą stronę, ku jej przezwycięzeniu i osiągnięciu radości życiowej. Dostrzeżenie tego sposobu przezwyciężenia błędnego koła emocji i odczuć, było dla Russella podstawą do stwierdzenia, że w gruncie rzeczy zawiść jest tylko „jedną z postaci błędu - częściowo moralnego, częściowo intelektualnego - polegającego na tym, że nie widzi się rzeczy takimi, jakimi są, lecz tylko w ich stosunkach między sobą. (...) Od zawiści możesz się uwolnić tylko, radując się z przyjemności, jakie przypadają ci w udziale, robiąc, co do ciebie należy i unikając porównań z tymi, których uważasz, może całkiem fałszywie, za szczęśliwszych od siebie” (Russell, 1957, s.4).

Russel wskazywał też na głęboki społeczny skutek istnienia zawiści oraz fakt jej obecności już w starożytnych społeczeństwach, gdzie podobnie jak współcześnie, była ona motorem zmian. Podkreślał, że paradoksalnie, uczucie to trzeba uznać za podłoże demokracji, gdyż to ono przez swą siłę prowadzi do wielkich zmian i jest uczuciem, które stanowi siłę teorii demokratycznych. Wskazywał na obecność zawiści w państwach starożytnej Grecji i dostrzegał analogię do współczesnych demokracji: „gdy wielkie zmiany zachodzą, teorie, które je usprawiedliwiają, są zawsze tylko przykryciem dla pewnych namiętności. A namiętnością, która stanowi siłę teorii demokratycznych, jest niewątpliwie zawiść (Russell, 1957, s.4).

Zawiść w korporacji

W psychologii społecznej, zawiść została wpisana w jeden z kwadrantów, tworzonych przez odpowiedni poziom kompetencji i życzliwości. Postrzeganie innych, związane z percepcją społeczną, opiera się na dwóch wymiarach życzliwości i kompetencji, które nałożone na siebie, tworzą cztery kwadranty możliwych sposobów postrzegania innych, emocji wobec nich i przejawianych postaw, cechujące się odpowiednio wysokim lub niskim poziomem obu tych cech. W czwartym kwadrancie (wysoka kompetencja, niska życzliwość) mieszczą się postawy wrogości i zawiści i związana z nimi motywacja, by szkodzić innym, atakować lub eliminować postrzeganą niesprawiedliwą przewagę. Postawy takie i związane z nimi emocje są najczęściej rezerwowane dla tych, których odbieramy, jako uprzywilejowanych z różnych względów, a zawiść motywująca do różnorodnych działań i emocji negatywnych sprzyja podejmowaniu zachowań, mających na celu szkodenie takim osobom (bogatym, sławnym, znanym, cenionym itp.) (Zimbardo, Johnson, McCann2017, s.65).

Z powyższej charakterystyki, jako bardzo ważny wniosek dla dalszych rozważań wynika stwierdzenie, że zawiść rodzi się z niskiego lub zerowego poziomu życzliwości wobec innych i odzwierciedla bardzo subiektywne i indywidualne wyobrażenia jednostki o sobie i innych, związane z jej percepcją otoczenia i ludzi wokół niej. Ten stosunek do innych ludzi może być

bardzo łatwo zweryfikowany i zaobserwowany w związku z sytuacją pracy. Praca jest nie tylko pewną, świadomą i celową działalnością człowieka, związaną z podstawowymi rolami społecznymi, ale jest także bardzo ważną wartością i cechą, która pozwala jednostce sprawdzić się w niej i dokonać weryfikacji własnej przydatności społecznej czy też gotowości do samodzielnego życia (Kurczewski, 2005, s.174).

W toku różnorodnych sytuacji życiowych człowieka codzienną sytuację stanowi wykonywanie pracy i przebywanie w określonym środowisku pracy. Środowisko to wiąże się z istnieniem określonych relacji w grupach społecznych, określonych norm i zwyczajów kultury organizacyjnej. Obecne są różnego rodzaju konflikty, animozje, nieporozumienia, typowe dla funkcjonowania grup, zwłaszcza w obliczu wypełniania określonych obowiązków, narzuconych przez wymogi związane z pracą. Konieczność zmierzenia się z wymogami tego typu sytuacji stanowi potwierdzenie gotowości jednostki do wypełniania przez nią określonych społecznych ról i wywiązywania się z powierzanych jej zadań. Im bardziej jednostka potrafi radzić sobie z różnymi rodzajami emocji, zwłaszcza negatywnymi, tym większy jest jej poziom umiejętności radzenia sobie z obowiązkami zawodowymi i większe poczucie przystosowania organizacyjnego. To ostatnie jest z kolei warunkiem równowagi praca -życie rodzinne, niezbędnej do zachowania właściwych proporcji między tymi sferami życia i uzyskaniu przez jednostkę poczucia zadowolenia życiowego. Praca, doceniana jako wartość ekonomiczna i społeczna, nie może być traktowana jako element zawłaszczający sferę życia rodzinnego i osobistego i tylko dzięki zachowaniu równowagi między nimi jednostka może osiągnąć poczucie życiowej równowagi (Gross-Gołacka, 2008, s.111-119).

Współczesne uwarunkowania społeczno-kulturowe i mentalne bardzo ryzykownie zmieniły środowisko pracy, zwłaszcza w dużych korporacjach, nasycając je znacznym poziomem zawiści jednych pracowników wobec drugich i czyniąc z tej emocji jedną z kluczowych motywacji człowieka do działania i wykonywania swoich zawodowych obowiązków. Związane jest to także z bardzo mocno widoczną zmianą postaw społecznych wobec pracy, które ewoluowały na przestrzeni wieków od funkcji punitywnej (praca postrzegana jako przymus) poprzez instrumentalną (odwzorowującą konieczność zaspokojenia poprzez nią potrzeb) aż do autotelicznej, właściwej czasom ponowoczesnym, która obrazuje współczesny stosunek do pracy (Kurczewski, 2005, s.176). W tym stosunku praca jest wartością samą w sobie, a jednocześnie jest źródłem wartości społecznych, bowiem daje jednostce szansę osiągnięcia sukcesu i zadowolenia z pracy oraz przyczynia się do osiągnięcia określonej pozycji zawodowej i społecznej, mierzonych najczęściej ekonomicznymi wyznacznikami prestiżu społecznego (Milian, 2000, s.15-35).

Praca i związana z nią kariera stały się podstawą sukcesu, postrzeganego przez pryzmat wartości materialnych, ściśle związanych z ekonomicznymi ekwiwalentami pracy. Wielu

psychologów uważa, że motyw osiągnięć i potrzeba sukcesu jest względnie stałą i ogólną cechą każdej jednostki, ujawniającą się w każdej sytuacji. Wywołuje on ogólną tendencję do osiągnięcia sukcesu, choć jej siła zależy od takich zmiennych, jak: „oczekiwania sukcesu, wartości wchodzącego w grę rodzaju sukcesu oraz percepcji osobistej odpowiedzialności za sukces” (Zimbardo 2002, s.544). Nawet przy tym samym poziomie oczekiwań sukcesu, jednostki mogą przejawiać różnice, wynikające z pozostałych zmiennych, czyli wartości związanych z danym rodzajem sukcesu oraz własnego nastawienia i osobistej odpowiedzialności za sukces. Osiągnięcie sukcesu lub też uniknięcie porażki jako jego ekwiwalent decydują o złożoności ludzkich poczynań, a w rezultacie o wyniku podejmowanych działań (Domański 1999, s.19-43).

Zawód okazuje się czynnikiem, dzięki któremu w sposób znaczący kształtuje się osobowość jednostki, jej intelektualny rozwój, określa się jej miejsce w całej strukturze społecznej oraz wyznaczone zostają pewne normy zachowania i obyczajowości, aspiracje, poglądy na świat, ambicje życiowe itp. W związku z nim można także określać jej pozycję zawodową, wyrażającą się nie tylko cechami konkretnego zawodu, ale także zachowaniami jednostki (Słomczyński, 1993, s.28). Skale zawodów mierzone kryterium prestiżu oraz statusu społeczno-ekonomicznego pozwalają na opisywanie różnych grup społeczno-zawodowych, weryfikowanie ich ocen oraz jakości postrzegania i miejsca w społeczeństwie (Kurczewski, 2005, s.438). Odwoływanie się do pozycji zawodowej wydaje się, zatem naturalne zawsze wtedy, gdy istnieje potrzeba opisanie „strukturalnego” podłoża więzi między ludźmi, ich zachowań, postaw, tożsamości społeczno-kulturowej, mechanizmów dziedziczenia statusu, kształtowania się nierówności i trwałych podziałów, a także oceny społecznej względem danej jednostki, związanej z określonym zawodem i pozycją społeczną.

Dążenie do osiągnięcia sukcesu za wszelką cenę i bez względu na koszty, tak w życiu rodzinnym, jak i społecznym, postrzegane jako wyznacznik zaradności życiowej współczesnego człowieka i potwierdzenie jego wartości, przyczyniło się do nadmiernego rozwoju negatywnych emocji, w tym zawiści. To ona jest bodźcem motywującym współpracowników do podejmowania różnorodnych działań, nierzadko sprzecznych z wpojonymi wartościami i ideałami, byle tylko mogły one doprowadzić do osiągnięcia wymarzonego statusu społecznego i uzyskania potwierdzenia pozycji społecznej przez jednostkę. To dzięki temu i w związku z nadmiernie rozwiniętą potrzebą sukcesu, związaną ze społecznym funkcjonowaniem jednostki w jej otoczeniu, zrodziło się zjawisko tzw. „wyścigu szczurów” (Zimbardo 2002, s.543-544).

Powyższe rozważania pozwoliły niemal płynnie przejść do następnego i najprostszego aspektu sukcesu, jakim są w społeczeństwie jego mierzalne przejawy- majątek, posiadanie różnych dóbr materialnych, możliwość zaspokajania wielu oryginalnych i ponadprzeciętnych potrzeb, jak wyjazdy w egzotyczne miejsca czy zakup unikatowych dóbr, będących synonimem luksusu i

wysokiego statusu materialnego. Te wszystkie materialne wyznaczniki sukcesu są także widowym źródłem klasyfikacji i stratyfikacji społecznej, różnicującej społeczeństwa według stanu zasobności materialnej i zdolności kreowania popytu na określone dobra. Ich znaczenie narosło szczególnie w obecnym społeczeństwie, w którym idea konsumpcji stanowi jedną z podstawowych norm życia, a która doprowadziła do rozwoju wielu negatywnych zjawisk społecznych, związanych z postrzeganiem najważniejszych wartości i wyznaczników sensu ludzkiego życia. W społeczeństwie konsumpcyjnym, jak podkreśla J. Baudrillard, „dochód, luksusowe zakupy oraz nadwyżka siły roboczej tworzą (o)błądne koło, piekielny krąg konsumpcji, opierające się na celebrowaniu tak zwanych „psychologicznych potrzeb, które różnią się od „fizjologicznych” tym, że na pozór opierają się one na „dochodzie w dowolnej wysokości” oraz na wolności wyboru, stając się tym samym przedmiotem bezwzględnej manipulacji” (Baudrillard, 2006, s.80-81). „Homo consumans” (Baudrillard, 2006, s.100-101) jako człowiek żyjący w czasach współczesnych, będących epoką rozrostu konsumpcji, jej kultu i dyktatu, w kategoriach sukcesu, postrzega to wszystko, co przyczyniać się może do skutecznego zaspokajania wszelkich potrzeb konsumpcji. Sukces życiowy jest tu utożsamiany jedynie z walorami materialnymi i to te dobra mają prymat nad innymi dobrami i wartościami. W kategoriach osiągnięcia sukcesu postrzegana jest każda jednostka, mająca nieograniczone zdolności konsumowania i zaspokajania swych potrzeb, nawet, jeżeli w sferze życia rodzinnego i osobistego jej egzystencja jest porażką.

Dążenie do posiadania dóbr materialnych i skłonność do gromadzenia tych dóbr, potwierdzająca w ujęciu wielu osób ich pozycję społeczną i status, wiąże się z istnieniem trzech mechanizmów zachowań. Wykazuje się tu po pierwsze, naturalną, perspektywę biologiczną, tzw. perspektywę intraindywidualną oraz perspektywę interpersonalną (kulturową) (Tyszka, 2004, s.138-149). Perspektywa biologiczna wskazuje na istnienie naturalnych, biologicznych, wrodzonych potrzeb, związanych chociażby z instynktem posiadania. Perspektywa intraindywidualna zwraca uwagę na potrzebę gromadzenia dóbr materialnych, związaną z koniecznym uzupełnieniem obrazu siebie, własnego pojęcia Ja, poczucia własnej tożsamości i w tym ujęciu dobra materialne stanowią potwierdzenie tych aspektów, konieczne zwłaszcza w sytuacjach niedowartościowania jednostki i jej zaniżonej oceny siebie. Trzecia z perspektyw tłumaczących gorączkowe pragnienie gromadzenia dóbr materialnych wskazuje na aspekt społeczny tych dóbr i możliwość komunikowania dzięki nim otoczeniu własnej wartości i własnego statusu poprzez stan posiadania (Tyszka, 2004, s.138-149).

Już Fromm podkreślał, że nadmierna chęć posiadania ustanowiona przez jednostkę jako wyznacznik jej życiowego sukcesu, a przeciwstawiona „modusowi bycia”, prowadzi jedynie do zwiększania stanu posiadania, w końcu postrzeganego przez jednostkę jako poczucie braku celu życia i jego prawdziwej wartości (Fromm, 1995, s.122-139). Bycie człowiekiem

odnosząc sukcesy według Fromma i Holdena, „wymaga analizy oraz wiedzy o własnej tożsamości (kim jestem?), systemie wartości (czego chcę?) oraz wizji, (czemu służy moje życie?)” (Holden, 2005, s.69). Holden za Frommem przypomina, że jeśli „nie zechcemy się tego nauczyć i będziemy jedynie próbowali „mieć” sukces, ryzykujemy gromadzenie coraz większej ilości przedmiotów, których ani nie potrzebujemy, ani nie chcemy. Staniemy się „narkomanami przedmiotów”, próbującymi realizować drogę do sukcesu w cyklu „pracuj i wydawaj”, a skończymy na życiu z poczuciem braku jakiegokolwiek prawdziwego celu czy wartości” (Holden, 2005, s.69).

Literatura dotycząca sukcesu życiowego i dróg jego osiągnięcia (tzw. psychologia sukcesu) stanowi jeden z działów, który szczególnie rozwinął się w ostatnich latach w związku ze społecznym oczekiwaniem sukcesu i postrzeganiem go w kategorii najbardziej pożądanego celu życiowego. Różnego rodzaju poradniki odmieniają słowo sukces we wszelkich możliwych skojarzeniach, łącząc je z możliwościami jednostki i jej funkcjonowaniem w społeczeństwie, jako wskazówkami sposobów osiągnięcia sukcesu. Pokazują one drogę do sukcesu, klucz do sukcesu, korepetycje z sukcesu czy też tworzą „akademię sukcesu”, operując przykładami „ludzi sukcesu” różnych branż, czasów i kręgów kulturowych (Dawson, 2006). Ukazują nawet tzw. inteligencję sukcesu, będącą odmianą inteligencji emocjonalnej, opisaną przez D. Golemana (Albrecht, 2006). Wszystko to sprawia, że kwestia wyboru i określenia osobowościowych predyspozycji jednostki, odpowiedzialnych za sukces, pozostaje kwestią szeroko opisywaną i interpretowaną, co pomaga w odnalezieniu praktycznych wskazówek w tym zakresie.

Zakończenie

Zawiść zazwyczaj występuje w ukryciu, stwarza pozory, przybiera maski, szuka i przedstawia inne motywy działań, dlatego jest niedookreślona zarówno w realizacji jak i w motywach. Z tego też powodu, jest trudna do uświadomienia samemu sobie, jest wielopostaciowa i bardzo złożona. Ale nie ulega wątpliwości, że zawiść, jako jedna z najbardziej destrukcyjnych emocji negatywnych, typowych dla człowieka, powinna podlegać skutecznym strategiom radzenia sobie, podobnie jak w ogóle emocje powinny podlegać procesom autoregulacji, poprzez które jednostka jest w stanie potwierdzać posiadane możliwości samokontroli emocjonalnej i właściwej oceny sytuacji pod kątem obowiązujących i pożądanego norm zachowań wobec innych (Doliński, 2004, s.380-381). Kultura masowa podaje wszystkim jednakowe, z góry ustalone wzorce zachowań. Media nie tylko podporządkowują sobie gusty odbiorców, ale co gorsze uczą nas sposobu wyrażania naszych uczuć. Funkcjonujemy w kategoriach przywilejów i wzajemnego wygryzania się. Zawiść jest stałą wpisana w naszą codzienność, tym samym zamazujemy jej prawdziwe oblicze. Częściej mówimy o antypatiach, niechęciach, uprzedzeniach a zawiść odsuwamy na dalszy plan. Wprawdzie człowiek

XXI wieku traktuje zawiść i nienawiść jako uczucia negatywne, ale w kategoriach dokuczających nam plag i społecznych przestępstw, umieszczamy je mimo wszystko na końcu stawki. Wyjątkowa szkodliwość zawiści polega na tym, że jest to postawa wybitnie destruktywna o szerokim zasięgu społecznym. Kierowanie się zawiścią w życiu kulturalnym, politycznym, gospodarczym jest czynnikiem uniemożliwiającym realizację zasady sprawiedliwości, ponieważ ma prowadzić do równości niezależnie od zasług, a to jest niesprawiedliwość. W takiej sytuacji wartości są skazane na zapomnienie i są niedoceniane, a to prosta droga do niedorozwoju i stagnacji w każdej dziedzinie naszego życia. Ciężko jest wtedy znaleźć motywację do rozwoju indywidualnego i zbiorowego, do zdrowej rywalizacji. Nie jesteśmy w stanie całkowicie zlikwidować źródeł zawiści i nienawiści, bo stanowią one część człowieczej natury. Natomiast możliwe i konieczne jest panowanie nad tymi uczuciami. Podstawowe zadania wychowawcze powinny polegać na kształtowaniu wrażliwości. Przede wszystkim zależy to od przyjętej hierarchii wartości i od poczucia odpowiedzialności za drugiego człowieka. Powinniśmy pozwolić sobie na nierówności i odmienności.

Bibliografia

- Albrecht K. (2006), *Inteligencja społeczna. Nowa nauka sukcesu*, Gliwice: Wyd. Helion.
- Birkenbihl V.F. (1996), *Trening sukcesu. Ćwiczenie własnego umysłu*, Wrocław: Wyd. Astrum.
- Baudrillard J. (2006), *Spółczesność konsumpcyjna. Jego mity i struktury*, Warszawa: Wyd. Sic!
- Blanchard S., Homan M. (2004), *Coaching. Poznaj tajniki sukcesu*, Warszawa: Wyd. Helion.
- Dawson R. (2006), *13 sekretów ludzi sukcesu*, Biblioteka Biznesmena, Warszawa: Wyd. MT Business Lt.
- Dąbrowski K. (1974), *Dwie diagnozy*, Warszawa: Polskie Towarzystwo Higieny Psychiczej.
- Doliński D. (2004), *Mechanizmy wzbudzania emocji*, [w:] Psychologia. Podręcznik akademicki, t. 2, Psychologia ogólna, red. Strelau J., Gdansk: GWP.
- Domański H. (1999), *Prestiż*, Monografie NFP, Wrocław: Wyd. H. Domański i Wyd. Fumma.
- Fromm E. (1995), *Mieć czy być*, Poznań: Wyd. Rebis.
- Griessman E. (2007), *Czynniki osiągnięcia sukcesu*, Warszawa: Wyd. Złote Myśli.
- Gross-Gołacka E. (2008), *Równowaga praca - życie jako element strategii zarządzania zasobami ludzkimi*, [w:] Równowaga praca - życie, red. C. Sadowska-Snarska, Białystok: Wyd. WSE.
- Holden R. (2005), *Inteligencja sukcesu*, Warszawa: Wyd. Amber.
- Jarymowicz M. (2012), *Próby pomiaru regulacyjnej roli ideałów: poziom emocjonalności aksjologicznej a przejawy postaw społecznych*, „Przegląd Psychologiczny”, t. 5, nr 4.
- Kurczewski J. (2005), *Praca*, [w:] Encyklopedia socjologii, t. 3, red. Z. Bokszański i inni, Warszawa: Oficyna Wyd.
- Maciuszek J. (1996), *Sztuka udanego życia, czyli jak osiągnąć szczęście, sukces, powodzenie*, Kraków: Wyd. WPSB.
- Majewska-Opiełka I. (1996), *Akademia sukcesu*, Warszawa: Wyd. Złote Myśli.
- Majewska-Opiełka I. (2007), *Korepetycje z sukcesu*, Warszawa: Wyd. Złote Myśli.
- Milian L. (2000), *Praca osobowość kierowanie*, Częstochowa: Wyd. Politechniki Częstochowskiej.
- Podlaski A. (2009), *Twoja droga do sukcesu*, Warszawa: Wyd. Złote Myśli.
- Popek S. (2012), *Barwy i psychika*, Lublin: Wyd. UMCS.
- Schoeck H. (2012), *Zawiść. Źródło agresji, destrukcji i biedy*, Fijorr publishing.
- Słomczyński K.M. (1993), *Pozycja zawodowa i jej związki z wykształceniem*, Warszawa: Wyd. Instytutu Filozofii i Socjologii PAN.

- Szyszkowska M.(1989), *Nienawiść i zawiść*, Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych
- Szyszkowska M. (1997), *W poszukiwaniu sensu życia*, Warszawa: Wydawnictwo Książkowe Twój Styl.
- Tyszka T. (2004), *Psychologia ekonomiczna*, Gdańsk: GWP.
- Zaleski Z. (1999), *Od zawiści do zemsty. Społeczna psychologia kłopotliwych emocji*, Warszawa: Wyd. Akademickie Żak.
- Zimbardo P.G., Johnson R. L., V. McCann (2017), *Psychologia. Kluczowe koncepcje. Człowiek i jego środowisko*, Warszawa: PWN.
- Zimbardo P. G. (2002), wsp. F. L. Ruch, *Psychologia i życie*, Warszawa: PWN.
- Piekarska J., *Ciemna strona duszy. O zazdrości, zawiści i pragnieniu zemsty*,
<http://notatkiterapeutyczne.pl/ciemna-strona-zazdrosc-zawisc-zadza-zemsty-d1aa522bb213>
[03.07.2018].
- Russell B. (1957), *Zawiść* napisał *Bertrand Russell*, „Przekrój”, nr 636,
<https://przekroj.pl/archiwum/artykuly/28571?f=szukaj:Bertrand%20Russel> [07.07.2018].

Section 3. Priorities of applied scientific researches

Gomidze Nugzar

Professor of Physics at Batumi Shota Rustaveli State University, Batumi, Georgia

Khajishvili Miranda

PhD of Physics at Batumi Shota Rustaveli State University, Batumi, Georgia

STATISTICAL CHARACTERISTICS OF THE LASER BEAM BASED ON RANDOM PHASE SCREEN MODEL

Abstract

In the present paper studied an analysis of the main statistical characteristics of a partially coherent laser beam propagating in free space and in a turbulent atmosphere. Our approach is based on a model that combines a complex phase screen model, Ritov's theory, and the theory of a light matrix.

Introduction

The function of Gaussian partial coherent source is studied in the work [1]. The work [2,3] discusses the characteristics of Gaussian rays, such as the average intensity, the beam width, the radius of the phase front curvature, the radius of the wave front coherence. The analysis of the radius of the space-partial coherent beam is presented in [4] work. In conditions of the weak and strong turbulence the analytical expression of correlation function of the space-part coherent intensity was obtained in the work [5], where the general principle of Hugeness-Fresnel and the general solution of Relay-Somerfield were used. In the work [6-7] Ritov's method is used, in conditions of weak turbidity atmosphere.

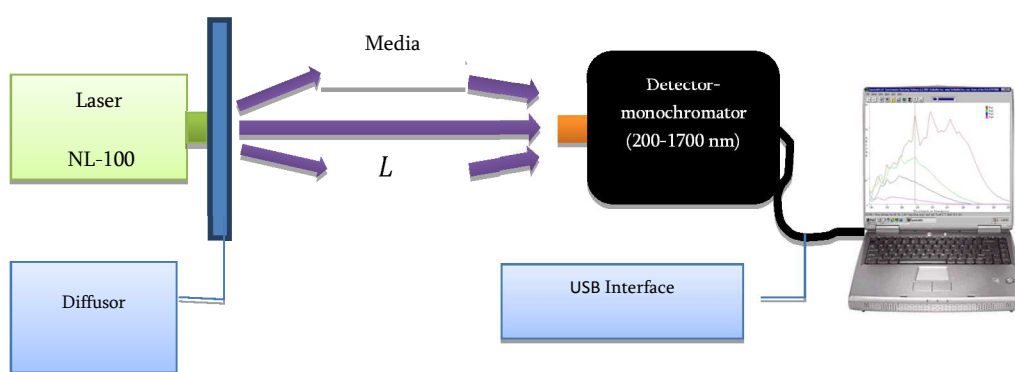
The experimental part of the paper is dedicated to studying the spread of partially coherent laser beam in the distant zone when the distance from the diffuser to the detector significantly exceeds the focal length of the detector (in our case spectrometer, optical system) L_f ($L \gg L_f$). This system is practically a model for the experimental system that can be used for sounding lower turbulent layers of the atmosphere and therefore to study statistical characteristics of electromagnetic waves scattered in the lower atmosphere.

Here is considered a case when the laser beam is perpendicular to the phase screen. The phase screen is of a small thickness, scattered radiation is registered in the distant zone through the photodetector. The photodetector axis makes angle of

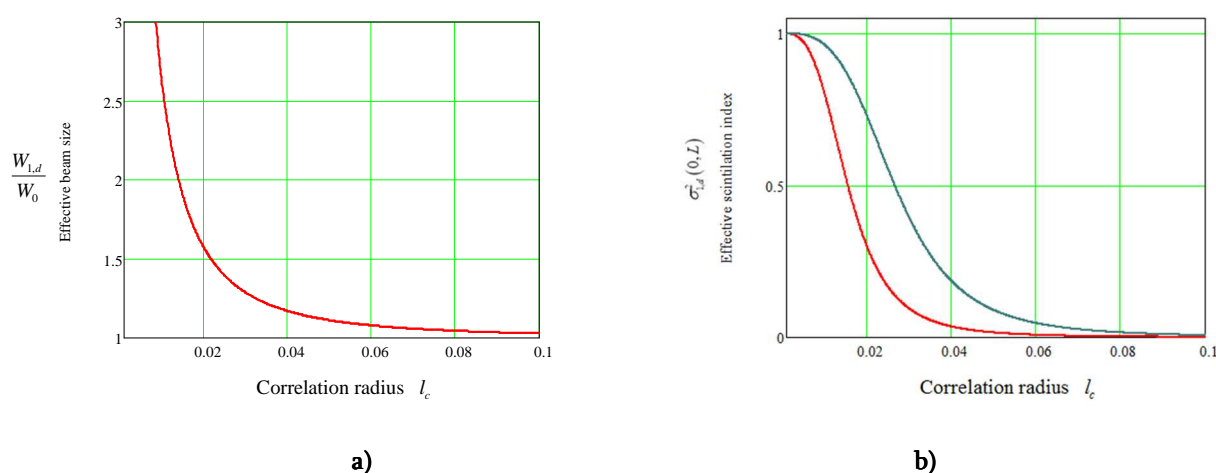
Based on the first and second orders of the laser radiation scattered from the random phase screen, we receive:

$$\frac{\langle I^2 \rangle}{\langle I \rangle^2} = 2 - \frac{2l_c^2}{W_0^2} + \frac{l_c^2 \bar{\varphi}^2}{4W_0^2} \exp \left[\frac{k^2 l_c^2 \sin^2 \theta}{4\bar{\varphi}^2} \right].$$

where W_0 - is diameter of illuminated area to the Gaussian beam. l_c - is the correlation radius of the random phase screen, $\bar{\varphi}^2$ - is phase variance. When $l_c/W_0 \rightarrow 0$, $\langle I^2 \rangle / \langle I \rangle^2 = 2$, that is characterized to a Gaussian statistics. When $l_c \ll W_0$ the distribution is significantly different from Gaussian and the existence of $\bar{\varphi}^2$ circumstance, which is quite large in terms of access. Finally, when $l_c \ll W_0$ the second order moment may be more than 2 if $\bar{\varphi}^2$ is a big enough value. Moreover, this effect will increase even more by increasing θ .

Fig 1. An experimental device scheme for studying partially coherent laser beam in the free space or in the turbulent media. $L \gg L_f$, L_f - is the distance from diffusor to the detector, the L_f - the focal length of the optical system

Fig. 2. a) Dependence of the effective normal radius $W_{1,d}/W_0$ vs correlation radius l_c , when: $W_0 = 2.5$ cm. $\lambda = 0.5$ mkm. $L = 500$ m. **b)** Effective scintillation index vs correlation radius l_c . when: $W_0 = 2.5$

The non-Gaussian member only causes distortion of the shape of the spectrum, but at the same time increases the correlation time up to the time order characterized to phase fluctuation. The

dependence of the effective normal radius $W_{1,d}/W_0$ ($W_0 = 2.5$ cm) of the laser beam on the correlation radius l_c via diffuser is shown on the Fig. 2 a). Dependence of Effective scintillation index on correlation radius l_c , when: $W_0 = 2.5$ cm, $\lambda = 0.5$ mkm, $L = 500$ m in shown on the fig. 2 b).

Reference

1. Banakh V. A., Buldakov V.M., Mironov. "Intensity fluctuations of a partially coherent light beam in a turbulent atmosphere", Opt. Spectrosk., 54, 1054-1059 (1983).
2. Mandel L., Wolf E. Optical Coherence and Quantum Optics (Cambridge University Press, Cambridge, 1995)
3. Pike E.R., Jakeman E. Photon statistics and photon correlation spectroscopy. Adv. Quantum Electron, Academic Press, 1973.
4. Korotkova O., Andrews L.C. "Speckle propagation through atmosphere turbulence: effects of partial coherence of the target", (SPIE pr., 2002)
5. Baykal Y., Plonus M. A., Wang S. J. "The scintillations for a weak atmospheric turbulence using a spatially partially coherent source", Radio science, Vol.18, 4, 551-556 (1983).
6. Khajishvili M.R. Gomidze N.Kh., Makharadze K.A., Jabnidze I.N. Chikhladze M. Evaluation Bandwidth of Optical Signal via Statistical Moments of Phase Screen. International Journal Politecnic, vol. 21, issue 1, pp. 123-128, 2018. DOI: 10.2339/politeknik.379641
7. Gomidze N.Kh., Khajishvili M.R., Makharadze K.A., Jabnidze I.N. , Surmanidze Z.J. About Statistical Moments of Scattered Laser Radiation from Random Phase Screen. International Journal of Emerging Technology and Advanced Engineering. ISSN 2250-2459 (ISO 9001:2008 Certified), Vol. 6, Issue 4, pp.237-245, 2016. www.ijetae.com

ФАРМАКОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ АНТИАГРЕГАНТНОЇ ТЕРАПІЇ У ХВОРИХ З ГОСТРИМ КОРОНАРНИМ СИНДРОМОМ З ПІДЙОМОМ СЕГМЕНТА ST

Антиагрегантна терапія хворих з гострим коронарним синдромом з підйомом сегмента ST (ГКСзпST) має особливості в залежності від різних підходів до реперфузійного лікування. На сьогодні доведена клінічна ефективність спільного застосування клопідогрелю з ацетилсаліциловою кислотою (АСК) як у хворих, які зазнали тромболітичної терапії, так і не отримували ніякого реперфузійного лікування. Хворим з ГКСзпST, яким виконано первинне перкутанне втручання (ПКВ), в якості другого антиагреганта (до АСК), доцільно розглянути призначення тикагрелора або прасугрела. Тикагрелор може бути призначений, в тому числі, хворим, які в минулому приймали клопідогрель.

Тому метою нашого дослідження було проведення порівняльної оцінки економічної ефективності подвійної антиагрегантної терапії хворих з ГКСзпST тикагрелором в комбінації з АСК (Т+АСК) у порівнянні з клопідогрелем в комбінації з АСК (К+АСК) за результатами клінічного дослідження PLATO (Study of Platelet Inhibition and Patient Outcomes). Клопідогрель був обраний як альтернатива для порівняння, оскільки його комбіноване застосування з АСК вважається стандартом лікування пацієнтів з ГКСзпST. В Україні клопідогрель, тикагрелор входять в стандарти допомоги хворим із гострим коронарним синдромом.

За результатами проведеного фармакоекономічного аналізу – «витрати-ефективність», було встановлено що комбінація Т+АСК є менш витратною порівняно з К+АСК: 280 052,55 грн. проти 281 098,96 грн. тобто на 1046,43 грн. При цьому комбінація Т+АСК є більш ефективною: при лікуванні 1000 хворих отримуємо 17 додатково врятованих життів. Розрахунок показника «витрати-ефективність» показав, що комбінація Т+АСК є більш ефективно витратною (рентабельною) порівняно з К+АСК, оскільки вартість одного врятованого життя (одного ефективно пролікованого хворого) є нижчою, порівняно з такою для К+АСК (307 750,06 грн. < 314 780,47 грн.).

Показник вартості додаткової одиниці ефективності (ICER) для комбінації Т+АСК складає – 61 553,40 грн. на одне додатково врятоване життя, тобто в результаті застосування комбінації Т+АСК у пацієнтів з ГКСзпST отримуємо при лікуванні 1000 хворих 17

додатково врятованих життів порівняно з комбінацією К+АСК, при цьому на кожне додатково врятоване життя витрачається на 61 553,40 грн. менше.

Отже, застосування тикагрелору з АСК у порівнянні з клопідогрелем з АСК у пацієнтів з ГКСзпСТ, які отримують лікування із застосуванням інвазивних втручань, є домінантною – більш ефективною і менш витратною.

Список використаних джерел

1. Comparison of ticagrelor with clopidogrel in patients with a planned invasive strategy for acute coronary syndromes (PLATO): a randomised double-blind study. Christopher P Cannon, Robert A Harrington, Stefan James, Diego Ardissino, Richard C Becker, Håkan Emanuelsson, Steen Husted, Hugo Katus, Matyas Keltai, Nardev S Khurmi, Frederic Kontny, Basil S Lewis, Philippe Gabriel Steg, Robert F Storey, Daniel Wojdyla, Lars Wallentin for the PLATElet inhibition and patient Outcomes (PLATO) investigators. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://williams.medicine.wisc.edu/ticagrelor_ACS_2010.pdf.

ЗАСТОСУВАННЯ ОПТИМІЗАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ ПЛАНУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВНЗ

Планування – важлива складова навчального процесу. В плануванні освіти України однією із важливих складових є створення навчальних планів спеціальностей.

Навчальний план – сукупність усіх дисциплін, що будуть викладатися студентам певної спеціальності, та кількість навчальних годин, що виділені на них.

Для кожної спеціальності, ВНЗ отримує від міністерства освіти перелік дисциплін, зв'язки між ними та допустимі діапазони годин, в межах яких вони мають бути розподілені. Далі ВНЗ визначає в яких семестрах викладати дисципліни та скільки годин виділити на викладання кожної дисципліни. Ця робота, що припадає на ВНЗ, зазвичай виконується адміністративними працівниками навчального закладу, та займає багато часу. В ідеальній ситуації, плани складаються лише один раз, коли ВНЗ відкриває нову спеціальність. Але є спеціальності, що потребують періодичного оновлення планів. Додатковий фактор - те, що Україна наразі перебуває в стані оновлення системи освіти. Тому навчальні плани необхідно оновлювати чи переробляти майже щорічно.

З іншого боку, задача автоматичного планування є досить цікавою задачею математичного моделювання. Існує багато методів та підходів до великої кількості задач планування. Але до останнього часу, задача автоматичного створення навчальних планів була мало розглянута.

Складність задачі полягає в тому, що вона поєднує в собі одночасно елементи оптимізаційної задачі та елементи сітьового планування. Для розв'язку цієї задачі було запропоновано новий метод, що з мінімальною модифікацією може бути використаний і до інших задач, що мають структуру оптимізаційної задачі, але містять внутрішні зв'язки між елементами (у випадку навчальних планів - це порядок викладання дисциплін, необхідність враховувати той факт, що певні дисципліни не можуть бути викладені раніше інших).

Метод розбиває задачу на 2 частини. Перший етап розв'язку полягає в розподілі дисциплін на групи, що не мають між собою зв'язків. Таким чином ми отримуємо групи дисциплін, для яких може бути розв'язана звичайна оптимізаційна задача. Більш детально метод викладено в попередніх роботах.[1-3]

Метод було реалізовано у програмному забезпеченні Генератор Навчальних Планів.

Список використаних джерел

1. Аксьонов В.С., Олійник Л.О. // “Автоматизація розробки навчального плану вищого навчального закладу освіти” // I міжнародна науково-методична конференція Проблеми інноватизації вищої професійної освіти, Дніпродзержинський Державний Технічний Університет, 2013
2. Аксьонов В.С., Олійник Л.О. // “Автоматизація оптимального планування навчальної діяльності вищих навчальних закладів” // Інновації у вищій освіті – комунікація та співпраця у сучасному університетському середовищі за допомогою специфічних цифрових інструментів, Дніпродзержинський Державний Технічний Університет, 2015
3. Аксьонов В.С., Олійник Л.О. // “Автоматизація освітньої діяльності вищих навчальних закладів” // 71-ша науково технічна конференція професорсько-викладацького складу, науковців, аспірантів та студентів, Одеська національна академія зв'язку імені О.С. Попова, 2016

Артюх Тетяна Олександрівна
к.ф.н., старший викладач кафедри управління та економіки фармації Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТОВНОСТІ КОРПОРАТИВНОЇ (ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ) ДЕПРИВАЦІЇ СПЕЦІАЛІСТІВ ФАРМАЦІЇ

Глобальні зміни соціально-економічного характеру у фармацевтичному секторі галузі охорони здоров'я України з огляду на євроінтеграційні процеси потребують використання сучасних теоретико-методичних підходів адаптивного управління персоналом (АУП) та впровадження нової практики управління організаційною культурою (ОК) в фармацевтичних закладах (ФЗ), що заслуговує пильної уваги. Оскільки навіть в останні десятиріччя в Україні не завжди ОК ФЗ розглядалася як ефективний інструмент для підвищення ефективності використання персоналу в організації. Особливого значення ОК набуває при створенні та підтриманні гармонійного психологічного мікроклімату у колективі ФЗ як суб'єкт-суб'єктної моделі взаємодії усіх спеціалістів фармації (СФ) як учасників робочого процесу.

Саме тому врахування індивідуально-психологічних особливостей кожного СФ оптимізує можливості й інтереси особистості та колективу в цілому і стає важливим атрибутом ОК ФЗ, необхідним для створення ефективної системи АУП. Це вимагає визначення та врахування при використанні методів АУП ФЗ поведінкового психоемоційного стану СФ або ситуацій (несприятливих умов, які викликають ці стани), тобто корпоративної (організаційної) депривації спеціалістів фармації (КДСФ) (англ. deprivation, лат. deprivation – втрата, позбавлення). Виникнення таких станів та ситуацій у ФЗ обумовлено здійсненням професійної діяльності в умовах тривалого, повного чи часткового обмеження або втрати можливостей до задоволення особистих життєво важливих та вагомих індивідуальних потреб, інтересів, мотивів СФ.

КДСФ пов'язана з: 1) індивідуальними особливостями поведінки СФ (ступенем його здатності, можливості для пристосування або адаптації до швидко змінюваних обставин у ФЗ та його сприйняттям цих умов: ротація, зміна складу колективу ФЗ, переміщення на нову посаду, професійна міграція, зміна місця роботи тощо), 2) самими обставинами, які склалися у ФЗ під впливом реалізації певної стратегії розвитку та відповідної ОК, стилю керівництва, системи АУП, зокрема системи адаптації, мотивації та стимулювання праці тощо, тобто соціокультурних факторів, які створюють мікроклімат та організаційне середовище ФЗ для створення умов формування та розвитку СФ, їх професійного та особистісного зросту.

КДСФ проявляється у СФ у формі поведінкового відхилення індивідуальних норм поведінки і реалізації їх професійної діяльності від норм, стандартів та правил поведінки, прийнятних у ФЗ, відповідно до проголошуваних цінностей, місії, візії, філософії діяльності в рамках ОК. За таких обставин унеможливується адаптація СФ у колективі, сприйняття ним самого себе як члена формальної та неформальної групи ФЗ, засвоєння ним спільних цінностей, притаманних персоналу. Це призводить до психологічної дисгармонії, протиставлення індивідуальних норм колективним нормам, що викликає процес інволюції СФ та деградацію його моральних і психологічних якостей через порівняння себе та свого положення з іншими, суб'єктивне сприйняття та хворобливо пережите не співпадіння ціннісних очікувань (ті блага та умови праці у ФЗ, які СФ вважає заслуженими) та реальних, а згодом може викликати агресію, конфліктність, проявлення нелояльної поведінки по відношенню до ФЗ та його колективу, зниження рівня мотивації до підвищення кваліфікації тощо.

Список використаних джерел

1. Варій М.Й. Загальна психологія. - К.: «Центр учбової літератури», 2007.- 968 с.
2. Маслоу А. Самоактуалізація личности и образования: пер. с англ. - Киев, Донецк: Ин-т психологии АПН Украины, 1994.

КАРДІОРЕАБІЛІТАЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Серцево-судинні захворювання (ССЗ) серед усього населення України (за поширеністю) становлять 30,9 % від усіх захворювань, серед дорослого населення віком від 18 років – 37,3 %, серед працездатного населення – 24,2%. При високому рівні захворюваності, інвалідизація і смертність в Україні внаслідок хвороб системи кровообігу значно перевищує аналогічні показники в розвинених країнах [3].

Мета дослідження – висвітлення сучасних проблем реабілітації хворих на ССЗ в Україні.

Результати дослідження. Реабілітаційні заходи - невід'ємна частина стандартів лікування кардіологічних хворих. За останні десятиліття зміст поняття «кардіореабілітація» суттєво змінився. Сьогодні це мультидисциплінарні, комплексні програми, що спрямовані на відновлення і підтримку регулярної і фізичної активності, виявлення і модифікацію факторів ризику, допомогу пацієнту у вирішенні психологічних і професійних проблем. Кардіореабілітація після серцево-судинних подій належить до доказового класу I згідно рекомендацій ESC, АНА, ACC [1]. Однак, не зважаючи на це, в Україні абсолютна більшість кардіологічних пацієнтів не отримують переваг кардіореабілітації, що обумовлено рядом причин. На сьогодні в Україні діє система реабілітації серцево-судинних хворих, яка була створена ще у 1970-80-ті роки в СРСР, що передбачає поступове розширення рухової активності хворих відповідно до семи ступенів з дотриманням конкретних критеріїв розширення режиму. Проте зміна соціально-економічних умов, руйнування системи «стаціонар - санаторій - диспансерно-поліклінічне спостереження» та скорочення термінів госпіталізації і рання виписка хворих з гострим інфарктом міокарда на амбулаторний етап призвели до того, що існуюча в Україні система реабілітації стає не тільки не ефективною, але й небезпечною: зростає число серйозних ускладнень і летальних випадків серед пацієнтів, що виписались з кардіологічних відділень після гострої коронарної події [1, 2]. Окрім невідповідності системи надання реабілітаційної допомоги сучасним умовам лікування кардіологічних хворих можна виділити такі проблеми кардіореабілітації в Україні, як: відсутність мультидисциплінарного підходу; низький рівень залучення пацієнтів до програм кардіореабілітації; відсутність ефективною системи вторинної профілактики ССЗ; недотримання принципів науково-доказової практики в реабілітації кардіологічних хворих.

Висновки. Недостатнє впровадження сучасних програм кардіореабілітації є нагальною проблемою в Україні. Для підвищення ефективності кардіореабілітаційних програм потрібен комплекс інституційних перетворень та змін у політиці в сфері охорони здоров'я і соціального захисту населення. Перспективою подальших досліджень є впровадження новітніх кардіореабілітаційних технологій в практику охорони здоров'я і вивчення їх впливу на показники поширеності серцево-судинних захворювань.

Список використаних джерел

1. Корчинський В.С. Кардіореабілітація: сучасний стан та пріоритети розвитку. Вісник Вінницького національного медичного університету. 2015. №1. Т. 19. С. 244 – 247.
2. Малиновская И.Э., Шумаков В.А., Терещенко Н.М. Ранняя постгоспитальная пациентов после инфаркта миокарда – основа эффективной вторичной профилактики. Український кардіологічний журнал. 2016. Додаток 3. С.126 – 131.
3. Первинна інвалідність внаслідок провідних хвороб системи кровообігу в Україні (2015-2016 рр.) / А.В. Іпатов та ін. Буковинський медичний вісник. 2017. Том 21. №2 (82). ч.1. С. 197 – 202.

АНАЛІЗ ПРОГРАМ ЕЛЕКТРОННОГО ПРОЕКТУВАННЯ ЗАЛІЗНИЦЬ

Підвищення якості проектних рішень та скорочення термінів розробки документації відбувається завдяки використанню геоінформаційних систем та цифрових моделей місцевості. Розглянемо поширені програмні продукти: Credo (Білорусь); Geonics (Росія); AutoCAD Civil 3D (США). Проектування, планування, реконструкція спирається на данні вишукувань, за допомогою сучасних геодезичних приладів (сканерів, тахеометрів, 3D камер) та створених тривимірних моделей місцевості. Що дозволяє вирішувати питання в режимі реально часу; виконувати додаткові розрахунки, визначати відстані, габарити, давати оцінку технічному стану об'єкта вишукувань.

№	Критерій оцінювання	CREDO	Geonics	AutoCAD Civil 3D
1	Бібліотеки типових рішень по верхній будові колії, земляному полотну, водопропускним спорудам	+	+	++
2	Геометрії для створення та редагування елементів плану	+++	+++	++
3	Геометрії для створення і редагування поздовжнього профілю	++	+++	+++
4	Відображення зрушень габаритів, міжколійя	+	++	+
5	Піднесення зовнішньої рейки, уширення колії, баластної призми, земляного полотна в кривих	-	+++	++
6	Розрахункова модель стрілочних переводів, з'їздів.	+	+++	-
7	Ведення пікетажу (кілометражу)	+++	+++	+++
8	Створення існуючого (чорного) і геометричний конструктор проектного (червоного) поперечного профілю	+	++	+++
9	Можливість розрахунків обсягів об'ємів робіт і матеріалів	++	+++	++

(+++ добре, ++ задовільно, + низький, - відсутній).

Використання сучасних програмних комплексів дозволяє задовільнити потреби проектувальника при розробці розділів «Поздовжній профіль і план колії», «Земляне полотно» проектів. Потрібно налагодити зв'язок проектувальника з робітниками виробничих спеціальностей, які користуються з проектом, це дозволить доповнювати проектні дані та оновлювати їх в «режимі реального часу»

Список використаних джерел

1. <http://www.credo-dialogue.com/>
3. <http://its.kiev.ua/project/site/geonics.html>
4. <https://www.autodesk.com/products/civil-3d/overview>

МЕТОДИКА ПРОЕКТУВАННЯ З TRELLO

Підвищення якісних можливостей проектних рішень, особливо помітно, при використанні сучасних інформаційних технологій. Система автоматизованого проектування і розрахунку (САПР), що працює на залізниці, на даний час повністю не розроблена. Тому зараз актуально адаптувати наявні сучасні програмні забезпечення до завдань проектування, реконструкції та експлуатації залізниць з використанням усіх різноманітних якісних сучасних електронних можливостей, створення на їх основі залізничного САПР і розробки сучасного електронного методу виконання проектних робіт на новій сучасній інформаційній базі. Kanban - японська методологія управління проектами. В перекладі Kan - «видимий» і ban- «дошка». Головні три дошки, між якими переміщується користувач: - перша, «задачі» - до неї додаються завдання за пріоритетом. Чим важливіше завдання - тим вище картка в списку; - друга, «в процесі» - до неї переміщуються завдання, над якими йде робота в цей час; - третя, «виконано» - це виконані завдання. Чому круто використовувати kanban: візуалізація роботи, є можливість обмежити кожний етап роботи, щоб розвантажити співробітників, легко вимірювати час, використаний на виконання завдання. Trello- сервіс kanban дошок. Є можливість створити безкінечну кількість проектів з карточками. У карточках є терміни, мітки, можливість прикріпити файли, писати коментарі. Обмеження на кількість користувачів для дошки немає. Особливість Trello - безліч інтеграцій для корпоративного спілкування. Скорочення трудовитрат і термінів розробки проектно-кошторисної документації є результатом застосування дошок в Trello.

Список використаних джерел

1. [https://uk.wikipedia.org/wiki/org/wiki/Управління проектами](https://uk.wikipedia.org/wiki/org/wiki/Управління_проектами)
2. <https://trello.com/>
5. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Trello>
6. [https://uk.wikipedia.org/wiki/ САПР](https://uk.wikipedia.org/wiki/САПР)
7. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Цифрова модель місцевості](https://uk.wikipedia.org/wiki/Цифрова_модель_місцевості)

INFORMATION TECHNOLOGIES OF UNDERWATER REMOTELY OPERATED VEHICLE CONTROL

An underwater remotely operated vehicle (ROV) is the class of maritime moving objects. The ROV is a part of a tethered underwater system (TUS). The latter generally consists of a vessel-carrier, which houses an ROV control station (CS), an umbilical cable, which connects the control station with the ROV, and an ROV itself [1].

The ROV is a complex technical object. It includes some basic components such as thrusters, video cameras, lights, navigation system, and additional components, such as mechanical arm, sonar, specialized sensors etc. (Fig. 1).

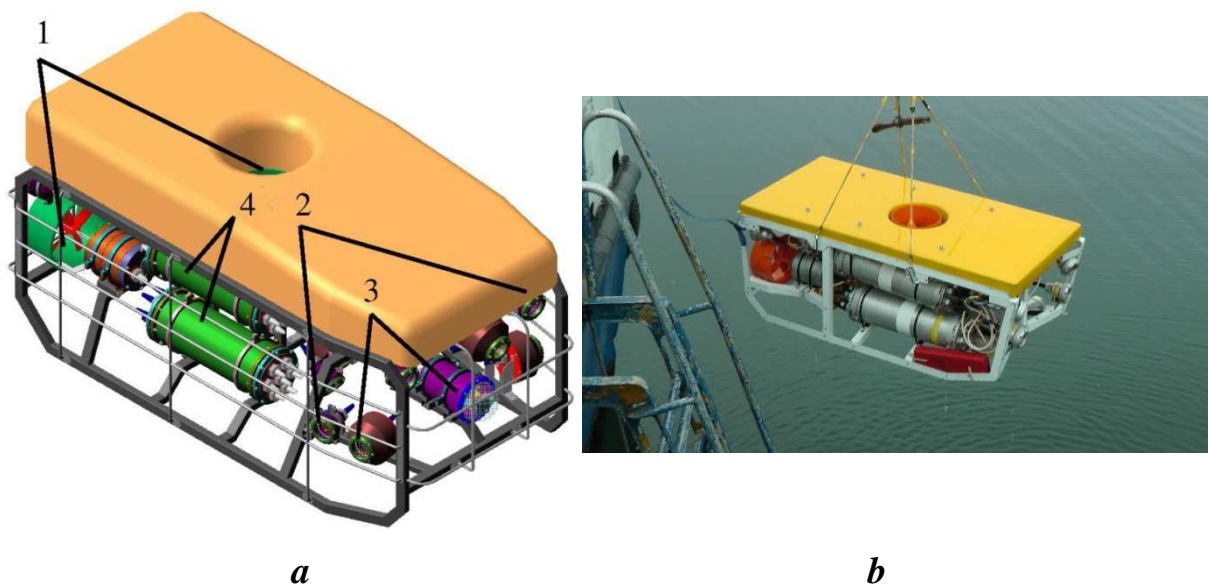

Fig. 1 – The ROV of the "Hydrograph" project (Ukraine): **a** – 3D-model: 1 – thrusters, 2 – LED-lights, 3 – video cameras, 4 – firm housings; **b** – external appearance

All the listed elements are controlled from the CS. The ROV control process is based on the following information technologies:

- information forming;
- information exchange;
- user interface;
- data processing and others.

Information forming implies data acquisition during an ROV operation. The data is acquired from ROV sensors, video cameras, sonar and other devices. The data can be separated to target data, which is obtained as an ROV operation goal, and service data, which mainly consists of ROV devices state information and is monitored to detect malfunction.

The basis of ROV control is information exchange between the ROV and the CS: the control signals are formed at the CS and then transferred to the ROV's actuating mechanisms; the ROV's acquired data is transferred to the CS and then it is processed [2]. So the ROV information exchange system provides the ROV control and feedback. The modern concept of the information exchange supposes digital data transfer protocols usage, though there are ROVs which include analog data transfer systems along with digital ones. The latter approach is unpromising because it leads to complication of an ROV architecture. Prospective is the centralized information exchange system, which is implemented in the "Hydrograph" ROV.

User interface is necessary to implement interaction between a human operator and an ROV. Its design involves variety of information technologies: 3D-visualization, augmented reality, cloud technologies for etc.

Data processing is carried out mainly at the CS to implement an ROV automatic control on strategic, tactical and executive levels. It serves as basis to incapsulate different areas of science: theory of automatic control, artificial intelligence, theory of prediction, object identification and others.

References

1. Dudykevych, V. Tasks statement for modern automatic control theory of underwater complexes with flexible tethers [Text] / V. Dudykevych, O. Blintsov // Eureka: Physics and Engineering. – 2016. – Issue 5. – P. 25–36. doi: 10.21303/2461-4262.2016.00158
2. Blintsov, O. Formation of a reference model for the method of inverse dynamics in the tasks of control of underwater complexes [Text] / O. Blintsov // Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. – 2016. – Vol. 4, Issue 2 (82). – P. 42–50. doi: 10.15587/1729-4061.2016.748752.

КОМПЛЕКСНЕ ВІДНОВЛЮВАЛЬНЕ ЛІКУВАННЯ ЖІНОК В ПОСТМЕНОПАУЗАЛЬНОМУ ПЕРІОДІ, ХВОРИХ НА ОСТЕОАРТРОЗ КОЛІННИХ СУГЛОБІВ

Остеоартроз (ОА) – найбільш розповсюджене та несприятливе у прогностичному плані захворювання суглобової патології. Оптимальне лікування остеоартрозу колінних суглобів передбачає комбінацію немедикаментозних та медикаментозних методів.

Мета дослідження: оціните комплексне відновлювальне лікування жінок в постменопаузальному періоді, хворих на остеоартроз колінних суглобів.

Методи дослідження. До дослідження було залучено 60 жінок віком від 50 до 75 років (середній вік $62,51 \pm 7,67$ років) з клінічними проявами ОА колінних суглобів в постменопаузальному періоді (середня тривалість менопаузи – $8,5 \pm 0,43$ років). Пацієнтки були поділені на 2 групи за способом лікування. Усім пацієнткам II групи (30 осіб) призначалася на фоні стандартної медикаментозної протизапальної та знеболюючої терапії комплексна терапія із застосуванням преформованих факторів, а саме: електрофорез із протеолітичним ферментом і пресотерапія на колінні суглоби. Пацієнткам I групи проводилося стандартне медикаментозне лікування НПЗП (мелоксикам дозою 15 мг кожен день, один рази на добу) та хондропротектором (піаскледін-300 1 т на добу, впродовж 3х місяців). До та після лікування всім хворим проводили оцінку больового синдрому за шкалою ВАШ, оцінку болю та зниження якості життя за індексом WOMAC, біохімічне дослідження крові, рентгенологічне дослідження колінних суглобів, ультразвукове дослідження колінних суглобів та вимірювання кутоміром рухливості колінних суглобів. За необхідністю пацієнтки консультовані ендокринологом та гінекологом.

Отримані висновки, результати. Після проведеного комплексного відновлювального лікування із застосуванням електрофорезу та пресотерапії у жінок в постменопаузальному періоді з остеоартрозом колінних суглобів зменшився вміст хворих з ознаками синовіту на 23% ($p < 0,01$), вміст гострофазових показників запалення знизився на 26 – 50% ($p < 0,05$); вміст показників ліпідного обміну знизився на 53,6% ($p < 0,05$), на 45% ($p < 0,05$) збільшилися показники рухливості колінних суглобів, больовий синдром за шкалою ВАШ знизився на 53,9% ($p < 0,05$), та на 56,3% ($p < 0,05$) зменшився індекс WOMAC у порівнянні з групою пацієнток, які отримували стандартну медикаментозну терапію. У 54%

($p \leq 0,05$) жінок в постменопаузальному періоді з ОАКС, яким призначали комплексне відновлювальне лікування спостерігалися підвищення працездатності та покращення якості життя.

Отже, спираючись на отримані данні, комплексне відновлювальне лікування із застосуванням електрофорезу та пресотерапії у жінок в постменопаузальному періоді, що страждають на остеоартроз колінних суглобів є ефективною і в подальшому може бути застосована у даній категорії хворих.

Список використаних джерел

1. Національний підручник з ревматології / За ред. В.М. Коваленка, Н.М. Шуби. – К.: Моріон. – 2013. – 672 с.
2. Поворознюк В.В. Остеоартроз: современные принципы лечения. / В.В. Поворознюк // Здоровье Украины – 2015 <http://health-ua.com/articles/469>
3. Бурьянов А.А. Боль в суставах. Остеоартроз. Диагностика и лечение на современном этапе. / А.А. Бурьянов // Практикующий лікар – 2014. – № 4 – С. 18-24.
4. Уніфікований клінічний протокол «Первинної, вторинної (спеціалізованої), третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги та медичної реабілітації по остеоартрозу». Київ – 2016 <http://www.dec.gov.ua/mtd/reestr.html>.
5. Ребров А.П. Новые возможности в лечении остеоартроза. / Ребров А.П., Романова И.А. // Здоров'я України – 2013. – № 4. С. 84.

ЗНАЧЕННЯ НАЯВНОСТІ СЕНСИБІЛІЗАЦІЇ ДО ТРОПОМІОЗИНУ У ПАЦІЄНТІВ З ХРОНІЧНОЮ КРОПИВ'ЯНКОЮ

Кропив'янка – одне з найпоширеніших захворювань шкіри, що характеризується виникненням висипу на шкірі, первинним елементом якої є пухир. За даними епідеміологічних досліджень, виконаних в США, хоча б один раз протягом життя кропив'янка спостерігалася у 15-25% населення, а хронічний характер вона приймає у 25% випадків. Традиційно виділяють гостру та хронічну форми кропив'янки. Діагноз гострої кропив'янки припускає тривалість захворювання менше шести тижнів. Хронічна кропив'янка характеризується щоденним (або майже щоденним) виникненням сверблячих пухирів на протязі більш ніж шести тижнів.

Гельмінтози – група паразитарних захворювань, яка в значній мірі є показником стану здоров'я населення. На думку експертів ВООЗ, гельмінтози в сучасних умовах стали певною мірою «забутими хворобами»: у всьому світі спостерігається тенденція до недооцінки їх медико-соціального значення. Навіть в ендемічних районах клініцисти та епідеміологи приділяють їм недостатньо уваги. Гельмінтози часто є останнім пунктом в ланцюзі диференційно-діагностичного мислення лікаря. Клінічні прояви паразитування гельмінтів обумовлені сенсibilізацією організму продуктами метаболізму гельмінтів, які надходять в кров. В результаті цього у хворих часто розвиваються прояви хронічної кропив'янки. Зв'язок гельмінтозів і хронічної кропив'янки обумовлений формуванням полісенсibilізаціі та перемиканням імунних механізмів по Th2-типу. Однак труднощі діагностики гельмінтозу пов'язані з життєвим циклом паразита. На жаль, серологічні дослідження, а також діагностика по калу не виключають наявності гельмінтів в організмі людини на 100%. Алерген-подібний протеїн Der p10 або тропоміозин є білком скоротливого апарату м'язів не тільки кліщів, тарганів, але і гельмінтів. Тропоміозин (Der p10) має великі перехресні властивості і може бути додатковим маркером наявності гельмінтів в організмі людини.

Матеріали та методи: На базі кафедри клінічної, лабораторної імунології та алергології НМАПО імені П. Л. Шупика було обстежено 124 пацієнта з явищами хронічної кропив'янки. Всім пацієнтам досліджували рівень IgE до Der p10. У пацієнтів I групи (93 особи – 75%) методом Immuno Cap була виявлена сенсibilізація до даного протеїну. Однак у 31 пацієнта II групи (15%) такої тенденції не спостерігалось. Потім сироватку пацієнтів обох

груп досліджували на наявність IgG до гельмінтів (аскарид, токсокар). Враховували лише титри до гельмінтів вищі ніж у 4 рази. Були отримані такі результати: у пацієнтів I групи 83,9% визначалися позитивні титри наявності гельмінтів в організмі, а 16,1% - негативні. У II групі IgG до гельмінтів спостерігалися у 31,0% пацієнтів, а 78,9% пацієнтів були серонегативні щодо досліджуваних паразитів.

Висновки: Дані щодо поширеності алергічних захворювань і гельмінтозів серед населення змушують задуматися про існування причинно-наслідкового зв'язку виявлених змін. Всі пацієнти з явищами хронічної кропив'янки та сенсibiliзацією до Der p10 повинні бути обстежені на предмет наявності гельмінтів. Сенсibiliзація до білка тропомиозина (Der p10) може доповнювати основні методи діагностики гельмінтів (аскарид, токсокар).

Borysova Inna

PhD DM, Associate Professor

of the Department of Medical and Social Expertise and Rehabilitation,

SE "Dnipropetrovsk Medical Academy of the Ministry of Health of Ukraine", Dnipro, Ukraine

THE SURVIVAL FORECAST FOR PATIENTS WITH PNEUMONIA ASSOCIATED WITH IMMUNITY DISORDERS ON THE BACKGROUND OF ONCOGEMATOLOGICAL DISEASES

Key words: forecast mathematical model, pneumonia, survival, immunity disorders, poor outcome.

Survival of patients is one of the most important indicator that characterizes the quality and effectiveness of medical care. There are no studies that would investigate the factors that determine the mortality and survival rate of patients with pneumonia, associated with immune disorders on the background of oncohematological diseases.

The aim of the study was to determine the survival forecast of patients with pneumonia, associated with immune disorders on the basis of factors that cause it.

Study methods. Study included 811 patients with pneumonia, associated with immune disorders on the background of oncohematological diseases. A computer database of their research results was created. The study was carried out on the hematology center "City Municipal Clinical Hospital №4", Dnipro, Ukraine. The diagnosis of pneumonia and oncohematological disease was determined according to generally accepted clinical and morphological criteria [ESMO, 2010; ATS 2012]. Data were analyzed using Microsoft Excel (Office Home Business 2KB4Y-6H9DB-BM47K-749PV-PG3KT) add-on program AtteStat and software STATISTICA 6.1 (StatSoftInc., Serial № AGAR909E415822FA). The median (Me) as a measure of the central tendency was used to describe the quantitative characteristics; interquartile scale ((25%, 75%) - 25 and 75 percentiles respectively, Q1 and Q3 - first and third quartiles) to describe the variation of attributes. The non-parametric dispersion analysis of Kraskale-Wallis and a correlation analysis with the calculation of Spirman's rank correlation coefficients (ρ) were carried out; the value of the significance level $p < 0.05$ (5%) was considered statistically significant [Petri A., 2015.]. Analysis of the "mortality table" and the Kaplan-Meier method survival assessment with the construction of survival curves were used for assessing the survival of patients. Cox proportional-hazards regression regression models were used to analyze the influence of the investigated factors on survival, to evaluate the relationships between multidimensional continuous and binary variables with lifetime values. A univariate analysis and multiple analysis were carried out, which included all the indicators that,

according to the previous analysis, influenced the occurrence of the event ($p < 0,05$) and the risk ratio (HR, HR risk ratio).

Results. The study identified factors that influenced on the survival of patients with pneumonia associated with immune disorders on the background of oncohematological pathology: the presence of Gp-pathogens; hemoptysis, neutropenia 3 st.; number of leukocytes, platelets, erythrocytes, lymphocytes, neutrophils; the state of immunity according to B CD19, T CD19, CD4, CD4 / CD8, HCT-test stimulated. We constructed a significant ($p < 0,001$) proportional Cox survival model that included (significance level $p < 0,01$): CT courses "8 and more" 1.71 (95% CI (1.34-2.17)); G-pathogens 2.92 (95% CI (2.11-4.02)); the number of erythrocytes is 0.59 (95% CI (0.52-0.68)); CD4 / CD8 0.48 (95% CI (0.30-0.79)). Covariant of kindly forecast was determined: number of courses $CT \leq 8$; not defined in the patient Gp-pathogens; amount of erythrocytes $\geq 2,0 * 10^{12} / l$; $CD4 / CD8 \geq 1,09$.

Conclusion:

Covariant of the kindly forecast was determined: the number of courses $CT \leq 8$; not defined Gp-pathogens; the number of erythrocytes $\geq 2,0 * 10^{12} / l$; $CD4 / CD8 \geq 1,09$. In such cases, the survival rate of patients for 30 days is 96%. Covariant of poor forecast of events was determined: the number CT courses 8 and more; the presence of G-pathogens; the number of erythrocytes $\leq 2,0 * 10^{12} / l$; $CD4 / CD8 \leq 1,09$. In such cases, the survival rate of patients within 30 days will be 30%.

INFORMATION TECHNOLOGIES OF THE ROBOTIC MONITORING OF MARINE AREAS

Ukraine is a maritime state with 29,454 km² of the territorial sea and 72,658 km² of the exclusive marine economic zone [1,2]. According to the international agreements, Ukraine has exclusive rights to these water areas and undertakes to maintain a permanent ecological balance and discipline before the international community. The safe maintenance of these water areas can be ensured by the organization of the robotic monitoring system (RMS) of their ecological state and scientific research of the hydrophysical and hydrochemical characteristics of the marine environment.

RMS is a multicomponent system that consists of autonomous underwater vehicles, remotely operated underwater vehicles, autonomous multifunctional measuring platforms, sonar systems, technical means of marine geophysics, remote control boats, unmanned aerial vehicles, etc. RMS is a territorially distributed network that provides a continuous flow information on the state of marine areas and covers the underwater, surface and air environments.

Functioning of the RMS involves receiving, transmitting, and processing a large number of different types of information. Information resources are activated and effectively used through information technology (IT). Depending on the nature and complexity of the tasks, SRM uses the following IT: databases, multimedia technologies, image recognition technologies, telecommunication technologies, geoinformation technologies, information security technologies, artificial intelligence technologies, etc [3]. Organized set of information resources and IT using computer facilities and communications, which implement information processes, create an information system (IS) of the RMS.

The RMS IS implements a standard set of functions (information processes). Collection of initial information on the marine environment, transfer (transportation) of information from the input to the output of the IS, accumulation and storage of information in information arrays, selection (rejection if it does not match to the specified criteria) information, structuring (organization) of information in IS and communication networks, concentration of information in the flow and arrays, processing (transformation) of the initial information in accordance with the needs of users is realized.

The main purpose of the RMS IS is to collect and process data from various components of the RMS (underwater, surface, air), analyse and transfer created information products to the central

state bodies for environmental management and marine environment protection. An assessment of the technogenic impact, a forecast of possible negative changes of the marine environment, recommended measures that reduce and localize the negative consequences of anthropogenic activities are advisable to include to information products. The operating of the RMS IS should be carried out in two modes: on-line and in the mode of obtaining generalized information.

For the sustained functioning of the RMS it is expedient to create an analytical centre that uses technologies for receiving and transmitting information from satellite channels, as well as involving GIS- and WEB-technologies for data management, integration of information resources, analysis and visualization of initial and resulting information.

References

1. Pro vykliuchnu (morsku) ekonomichnu zonu Ukrainy: zakon Ukrainy [On the Exclusive (Maritime) Economic Zone of Ukraine: Ukrainian law]. [Online]. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/162/95-вп>
2. Pro zatverdzhennia Pravyl okhorony vnutrishnikh morskykh vod i terytorialnoho moria Ukrainy vid zabrudnennia ta zasmichennia: postanova Kabinetu ministriv Ukrainy [On Approval of the Rules for the Protection of Internal Sea Waters and the Territorial Sea of Ukraine from Pollution: the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. [Online]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/269-96-п>
3. Davis Ch. H., Shaw D. Introduction to Information Science and Technology. Medford, N.J.: American Society for Information Science and Technology, 2011. 272p.

ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ У КОМПЛЕКСНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ ІЗ ХРЕБЕТНО-СПИННОМОЗКОВОЮ ТРАВМОЮ У ШИЙНОМУ ВІДДІЛІ

Щорічно в Україні отримує спинномозкову травму (СТ) понад 2000 людей, причому в переважній більшості це молоді люди. Частота травми у шийному відділі хребта – 10% (найчастіше C₄-C₇). СТ дає високу смертність (при травмі шийного відділу хребта гине 70-80% потерпілих) і призводить до важкої інвалідизації (як правило, інваліди I групи) [1, 2, 3]. Відомо що цілі, завдання та результативність відновного лікування хворих із хребетно-спинномозковою травмою (ХСМТ) залежать від багатьох факторів: рівня травми, стадії відновного процесу, супутніх захворювань, віку, мотивації пацієнта, а також кваліфікації фахівців у сфері реабілітації. В останній час у вітчизняній системі реабілітації постала нагальна потреба у вдосконаленні підходів до застосування фізичної терапії при ХСМТ з урахуванням сучасних підходів та міжнародних стандартів, за якими визначення рівня ураження спинного мозку проводиться за шкалою ступеня порушення провідності спинного мозку Американської асоціації спинальної травми (ASIA) [4].

Мета дослідження – розробити алгоритм втручання фізичного терапевта для осіб із хребетно-спинномозковою травмою у шийному відділі.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури; педагогічний метод дослідження; клініко-інструментальні методи; методи математичної статистики.

Результати дослідження. Було проведено обстеження 9 осіб (9 чоловіків) у віці від 22 до 35 років, що перенесли спинномозкову травму на шийному рівні та мали повне ураження (за ASIA). Первинне обстеження пацієнтів проводили через місяць після встановлення металоконструкції. Повторне обстеження пацієнтів проводили наприкінці чотирьох тижнів реабілітаційної роботи в мультидисциплінарній команді.

Розроблений алгоритм включав в себе інтерв'ю та визначення цілей пацієнта, оцінку за міжнародними стандартами неврологічної класифікації травми спинного мозку, урахування медичних запобіжні заходів, фізикальне обстеження, сенсорне та моторне обстеження, функціональну оцінку, побудову плану втручання.

На підставі даних, отриманих в ході дослідження, було відзначено позитивний вплив впровадження розробленого алгоритму на показники рухової функції та життєдіяльності. Оцінку ефективності алгоритму проводили за шкалою Spinal Cord Independence Measure

(SCIM). Під впливом фізичної терапії в осіб із ХСМТ у шийному відділі загальний показник незалежності пацієнтів за шкалою SCIM через місяць реабілітації збільшився на 62,6% ($p < 0,05$).

Таким чином, впровадження розробленого алгоритму дозволило досягти статистично значущих позитивних змін у показниках незалежності пацієнтів, що свідчить про ефективність розробленого алгоритму втручання для осіб з травмою спинного мозку у шийному відділі та доцільність проведення подальших досліджень в даному напрямку.

Список використаних джерел

1. Повреждения позвоночника и спинного мозга (механизмы, клиника, диагностика, лечение). Под ред. Н.Е. Полищука, Н.А. Коржа, В.Я. Фищенко, Е.И. Слынько. Киев, 2001. 357 с.
2. Scivoletto, G.; Tamburella, F.; Laurenza, L.; Torre, M.; Molinari, M. "Who is going to walk? A review of the factors influencing walking recovery after spinal cord injury". *Frontiers in Human Neuroscience*. 2014. 8. P. 203-253.
3. Vernon W.L. *Spinal Cord Medicine: principles and Practice*. 2003. P. 107-153.
4. ASIA e-Learning Center. [www.ASIA-spinalinjury.org /elearning/ SNCSCI_Exam_Sheet_r4. pdf](http://www.ASIA-spinalinjury.org/elearning/SNCSCI_Exam_Sheet_r4.pdf).

SELECTION OF DIFFERENTIAL SURGICAL TACTICS AT THE STAGE OF PREOPERATIVE PREPARATION WITH PURULENT CHOLANGITIS

Actuality: Cholangitis - inflammation of the bile duct as a result of infiltration of the gall bladder, intestine, blood vessels or lymphatic tract. The most problematic issues remain are the definition of clear criteria for a differentiated choice of adequate surgical tactics, timing, method and sequencing of decompression and radical surgical interventions, and the possibilities of using different types of minimally invasive methods in patients with purulent cholangitis. The lack of satisfactory results from the use of existing methods of surgical correction explains the constant interest of specialists to this problem, requires the improvement of the commonly accepted and the search for new approaches to the treatment of this concomitant disease.

The aim of the study to justify the use of an individual score at the stage of preoperative preparation for purposeful differential tactics.

Materials and methods: The basis of our research was the results of analyzes of treatment of 128 patients with acute purulent cholangitis. The developed method of ballroom individual assessment at the stage of preoperative preparation substantiates the purposeful choice of differentiated surgical tactics and directly determines the method of its implementation, respectively, the initial severity of the state of patients with purulent cholangitis in the form of ball scoring on the criteria of 3 blocks of primary information for a particular patient: 1) anamnestic, 2) clinical , 3) laboratory-instrument blocks.

Anamnestic information unit consists of a point rating criterion: age (gradation at age intervals: 60-69, 70-79, over 80 years), sex (female, male), duration of jaundice (1-7, 7-14, 14- 21, over 21 days).

The clinical information unit consists of the following criteria: temperature (37-37,9; 38-38,9; over 39⁰C), diuresis (1000-700, 700-500, less than 500 ml per day), evaluation of clinically significant accompanying somatic pathology (cirrhosis liver, diabetes, heart failure - HF1-2A (2 score), 2B (3 score), 3).

Laboratory and instrumental information unit consists of the following criteria: the value of peripheral leukocytosis (9-14,9; 15-19,9; more than $20 \times 10^9/l$); total bilirubin of blood (50-99, 100-199, 200-299, more 300 $\mu\text{mol/L}$) and the prothrombin index (90-80%, 79-60%, 59-40%, less than 39%), the results of the USG study (signs of destructive cholecystitis).

The initial severity of each individual patient hospitalized in the clinic will be calculated according to the amount received for each information block, which allowed us at the stage of preoperative preparation to standardize all patients according to their score in the groups. On the basis of the received pre-operative score, we proposed to optimize the differentiated selection of individualized surgical tactics, taking into account the available baseline conditions, to radically eliminate the causes of purulent cholangitis and to evaluate the measures of initial conservative therapy.

Results: Based on the received preoperative score, one can optimize the differential choice of surgical tactics and preoperative preparation of patients with acute purulent cholangitis.

Group A with low risk of postoperative complications (10-15 points) shows the implementation of a one-stage radical elimination of the causes of purulent cholangitis by surgical techniques (laparotomy, noninvasive - laparoscopic, endoscopic), based on the conditions of a separate surgical clinic, depending on its equipment, accumulated experience performing similar interventions and qualifications of the prepared surgical team.

In the groups of high-C (26-30 points) and ultra-high-D (31 balls and above) risk of postoperative complications shows a unambiguous choice of the stage tactics of surgical treatment: at stage 1, low-traumatic palliative spontaneous dosage biliary decompression is performed by non-invasive technologies (endoscopic - stenting, EPST in addition to the displays by nocobiliary drainage), and already in 2 stages after stabilization of the functional state of the liver and reduction of the ball scoring of the initial severity of the condition of the patient with purulent cholangitis, carries out and the radical elimination of biliary pathology by minimally invasive or traditional open methods, depending on the conditions of the surgical clinic. Group B in the average (16-25 points) of the risk of postoperative complications requires a dynamic assessment of the severity of the condition under the influence of initial preoperative conservative therapy. If in the monitoring process the score score decreases, it is possible for the patient to perform a one-stage radical elimination of the causes of purulent cholangitis. If in the dynamics of the assessment does not change, then patients need unambiguous implementation of the stage tactics of biliary decompression with the prevalent use of low-traumatic sparing dosage surgical techniques.

Conclusions: Thus, the proposed score by us assessment of the severity of the condition of patients can determine not only the optimal tactics, the volume and type of surgical correction, but also to determine the effectiveness of the selected composition of preoperative preparation and postoperative treatment, carrying out its dynamic assessment.

MAIN PROBLEMS AND LAW ASPECTS OF CREATING NATIONAL PUBLIC HEALTH CENTRE IN UKRAINE

According to Ukraine – European Union Association Agreement Ukraine takes an obligation to make its legislation and practice closer to principles and requirements of European Union (EU), specifically in public health sphere. Therefore, it is actual to create National Public Health Centre for achieving these goals.

The aim of our study is to determine the necessity of creating National Public Health Centre and to learn current legislation for determination of gaps in legal acts which regulate public health sphere.

In 2012 was accepted European Action Plan for Strengthening Public Health Capacities and Services (EAP). For approximating Ukrainian legislation to requirements of EU on 30.11.2016 government of Ukraine approved Conception of public health development. One more legal act that regulates this sphere is Decree of Ukraine Ministers Cabinet «About implementation of Agreement for association between Ukraine, from one side, and European Union, European Atomic Energy Community and their partner countries, on another side» from 25.10.1017. Despite of having many legal acts that regulate public health sphere, there is no document that mean the definition of public health. In accordance with EAP ten essential public health operations (EPHOs) should be realized. Nowadays Ukraine has a network of institutions, which carry out 10 EPHOs: Ministry of Healthcare of Ukraine, State Sanitary Epidemiological Service of Ukraine and Ukrainian Center for Socially Dangerous Disease Control, corresponding scientific and state institutions. In obedience of Ministry of Healthcare of Ukraine is a huge amount of institutions involved to realization of 10 EPHOs. However, there is any center can provide analytical and organizational work for making projects of management solutions for Minister of Healthcare of Ukraine.

The study was conducted using a questionnaire created in Google Forms. 146 students of Vinnytsia National Pirogov Memorial Medical University from 1 to 6 course filled in the questionnaire. Summarizing the results of the study allows to conclude that the smallest number of students know proper definition of public health, to be specific 7,7% of respondents. Most examinees answered that National Public Health Centre is functioning, that is for 53,8%. 92,3% of respondents assert that public health in Ukraine need strengthening of capacities and services, while only 76,9% of students would like to learn more about main problems and law aspects of public health in Ukraine. The results of the study indicate that most of the students have poor knowledge about public health and its law aspects. Among their number it is necessary to provide some lectures and masterclasses to rise their awareness.

At first, government should determine «public health» definition. Taking into consideration European vector of development of Ukraine, National Public Health Centre should be created. With a purpose of rationalization of using budgetary funds, it is expedient to create new center by merging institutions, which are under control of Ministry of Healthcare of Ukraine.

References

1. European Action Plan for Strengthening Public Health Capacities and Services. – Copenhagen: Regional Committee for Europe WHO, 2012 (document EUR/RC62/12). – 42p.
2. Conception of public health development from 30.11.2016 [online resource]. – Available from: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249618799>.
3. Decree of Ukraine Ministers Cabinet «About implementation of Agreement for association between Ukraine, from one side, and European Union, European Atomic Energy Community and their partner countries, on another side» from 25.10.1017 [online resource]. – Available from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF>.

Дерев'янка Дмитро Аксентійович

к.с.-г.н., доцент Житомирського національного агроекологічного університету, Україна

Сукманюк Олена Миколаївна

к.і.н., доцент Житомирського національного агроекологічного університету, Україна

ВПЛИВ МЕХАНІЧНИХ НАВАНТАЖЕНЬ НА ТРАВМУВАННЯ НАСІННЯ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР

Упродовж багатьох десятиків років, а особливо у другій половині минулого століття науковці-дослідники, селекціонери та виробники довели і обґрунтували, що тільки високоякісне насіння за всіх інших однакових можливостей забезпечує формування значної частини майбутнього врожаю.

Травмування, пошкодження і повне руйнування зернівок є наслідком впливу механічних навантажень багатьох елементів технологічного процесу від збирання до сівби.

Дослідженнями І. Г. Строни, Д. А. Дерев'янка, О. П. Тарасенка, О. М. Пугачова, В. І. Оробінського, В. М. Дринча, [1, 2, 3, 4] доведено, що травмування зернівок під час обмолочування сягає 20% і більше, а при доробленні зернового вороху, підготовленні насіння та сівбі їх кількість значно зростає до 60-80%.

На травмування насіння при виконанні технологічних процесів шнековими транспортерами при похилому або вертикальному їх розміщенні впливають такі фактори як кут нахилу шнека та спіралі гвинта, зусилля притиснення насіння до корпусу, критична частота обертів гвинта та ін. Об'єм насіння між витками має лінійну залежність від площі поперечного перерізу шнека, тому аналітична залежність для розрахунку об'єму насіння буде:

$$V_n = K_{об.} \cdot D \cdot n_{ш}, \quad (1)$$

де $K_{об.}$ – коефіцієнт, що залежить від щільності насіння і віддалі між витками, тобто є кроком; D – діаметр шнека, м; $n_{ш}$ – частота обертання шнека, об/хв.

Дані досліджень говорять про те, що на травмування зернівок впливає не тільки сила тертя, але і відцентрова сила F_y , що діє на насіння при обертанні шнека (рис. 1).

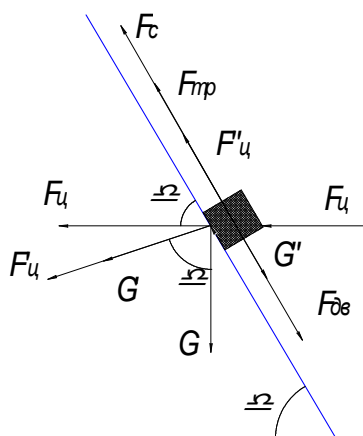

Рис. 1. Схема впливу сил на зернівку при обертанні гвинта шнека

Якщо показати сили дії на зернівку, як добуток тиску на площу, то отримаємо рівняння загального випадку, що описує рух шару насіння у вертикальному гвинтовому транспортері з урахуванням кутової швидкості.

$$F_{np} = m \times [\omega_u^2 \times p(\cos \gamma + \sin \gamma \times f_{uu}) + g(\sin \gamma - \cos \gamma \times f_{uu})], \quad (2)$$

де γ – кут нахилення витка до осі шнека, p – питомий опір.

Розрахунки згідно з виразом (2) показують, що витки, нахилені від осі до периферії шнека, зростання зусилля притиснення насіння до корпусу, в порівнянні з варіантом, де витки в поперечному перерізі шнека горизонтальні, становить 5–38 % в залежності від частоти обертання шнека. Таким чином вираз (2) дозволяє аналітичним шляхом визначити залежність кута γ від коефіцієнта тертя зернівок зі шнеком. У зв'язку з тим, що перший компонент цієї формули практично не залежить від кута γ в допустимій межі 5° – 20° , зростання зусилля притиснення насіння до корпусу дорівнюватиме нулю, якщо $\sin \gamma = \cos \gamma \times f_{uu}$ звідки:

$$\gamma = \arctg f_{uu} \quad (3)$$

При виготовленні шнека робочу поверхню витка гвинта досконало обробляють, коефіцієнт тертя зернівок з цією поверхнею в більшості дорівнюватиме 0,2–0,3, а тому пропонується кут нахилення витка відносно осі шнека перебуватиме в межах 10° – 15° , що мінімізує травмування насіння.

Список використаних джерел

1. Строна И. Г. Травмирование семян зерновых культур и урожай. Биология и технология семян. Харьков, 1974. С.122–129.
2. Дерев'яно Д. А., Тарасенко О. П., Оробінський В. І. Вплив травмування на якість насіння зернових культур. Житомир, 2012. 438с.

3. Пугачев А.Н. Повреждение зерна машинами. М.: Машиностроение, 1976. 320 с.
4. Дринча В.М. Исследования сепарации семян и разработка машинных технологий их подготовки. Воронеж, 2006. 382 с.

СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБМІНУ ТЕЛЕКЕРОВАНОГО ПІДВОДНОГО АПАРАТА

Ряд підводних робіт (інспекційні, пошукові, аварійно-рятувальні та ін.) ефективно виконувати із застосуванням прив'язних підводних систем (ППС). Основною складовою ППС є телекерований підводний апарат (ТПА), на який покладаються завдання доставки технологічного обладнання до місця проведення підводних робіт та його позиціонування [1].

Керування ТПА та його технологічним обладнанням (відеокамери, маніпулятори, сенсори) здійснюється з поста керування (ПК), розташованого на борту судна-носія або на суші. ПК з'єднано з ТПА за допомогою кабель-троса, який забезпечує електроживлення всіх складових ТПА та можливості оперативного керування, отримання інформації від технологічного обладнання в процесі виконання підводних робіт.

Зазвичай для керування технологічним обладнанням застосовуються різноманітні цифрові інформаційні інтерфейси та використовуються різні протоколи. Об'єднання всіх складових ППС до єдиного комплексу виконується за допомогою системи інформаційного обміну (СІО), завданнями якої є забезпечення з'єднання складових ТПА та ПК на апаратному та програмному рівнях та стійкого процесу інформаційного обміну між всіма елементами ППС.

Варто зауважити, що пряме підключення обладнання ТПА до поста керування призведе до погіршення експлуатаційних характеристик ППС та ускладнення програмного забезпечення для керування такою системою. Тому, сучасні ППС варто проектувати із застосуванням підходу централізованого інформаційного обміну [2].

Така архітектура передбачає використання двох СІО, об'єднаних загальним високошвидкісним інтерфейсом (наприклад, Gigabit Ethernet). СІО ПК будується на базі комутаційного обладнання та персонального комп'ютера, до якого приєднано пристрої керування та відображення інформації. Бортова СІО ТПА узгоджує інформаційні інтерфейси технологічного обладнання та сенсорів апарата з інтерфейсом зв'язку «ТПА – ПК» та забезпечує уніфікований протокол керування всіма складовими ТПА.

Для організації керування ТПА як складовою ППС перспективним вбачається застосування технології клієнт-сервер. ТПА представляє собою об'єкт управління ППС. Всі

його виконавчі механізми та сенсори з'єднуються з бортовим комп'ютером, функціонування якого для поста керування виглядає як сервер.

Пост керування складається з клієнтської та серверної частин, які безпосередньо зв'язані між собою. Клієнтська частина забезпечує під'єднання до ТПА та здійснення інформаційного обміну між ТПА та ПК. Серверна частина дає змогу з'єднатись з ППС клієнтам, які можуть спостерігати телеметричну та відеоінформацію, а також керувати технологічним обладнанням ТПА.

Список використаних джерел

1. Ястребов, В. С. Системы и элементы глубоководных исследований. Справочник [Текст] / В. С. Ястребов, Г. П. Соболев, А. В. Смирнов и др.; под общ. ред. В. С. Ястребова. – Л.: Судостроение, 1981. – 304 с.
2. Блінцов, О. В. Концепція створення багатоцільових прив'язних підводних систем з централізованим інформаційним обміном [Текст] / О. В. Блінцов // Восточно-европейский журнал передовых технологий. – Харьков, 2013. – Вып. 6/9 (66). – С. 31-35.

FEATURES OF INTELLIGENT CONTROL SYSTEMS OF BIOTECHNOLOGICAL OBJECTS

Biotechnological objects primarily include poultry farms and greenhouses. Both areas except technology and process equipment (technical facility) have biological filling (chicken, plants). Each of these biotechnical objects characterized by significant energy consumption. So for poultry in the cost structure of production, the share of energy up to 20 %, and for greenhouse plants - up to 70 % [1].

With rampant increasing of energy prices is important to use control algorithms of electrotechnical complexes which accompany appropriate technology, taking into account the biological filling state and maximize production profit primarily by reducing energy costs. The intelligent control systems of electrotechnical objects are able to form such algorithms, which are used the theories of stochastic processes, neural networks, game theory and statistical decisions, etc. [2-3].

According to preliminary research reducing of energy consumption through the development and implementation of intelligent control systems using the latest methods and means of automation, able to predefine control action based on disturbances forecasting, technological requirements and biological object characteristics.

Neural network forecasting of external disturbances can increase system performance up to 20 % and can increase technological efficiency up to 13 %. Also, additional energy savings can provide phytomonitoring of plants. Phytomonitoring can be implemented using modern robotic technical systems to ensure reliability and efficiency of a given measurement.

Review of the functioning of the process facilities along with the peculiarities of the dynamics of natural disturbances and living organisms states and the rational use of energy resources will increase profits from production. Experimental studies depending on the main quality parameters of biological objects from change of microclimate and establish the most productive growing conditions have provided the mathematical model of states of plants that were later used in the formation of management strategies.

The method of neural network prediction of natural external disturbances in biotechnical object has been developed. Networks type – multilayer perceptron with in hidden layers, have high predictive ability for temperature time series and solar radiation intensity. Genetic algorithm is a method that could be use for optimizing neural networks settings.

The study results of intelligent control systems of electrical complexes for biotechnological objects are given in this paper. For example, the control system of growing vegetables in greenhouses allows providing the highest profit from the sale of products and to minimize energy costs by implementing additional unit for neural network prediction of external disturbances and determine the control actions using generalized optimality criterion.

References

1. Lysenko V., Dudnyk A. “Automation of biotechnological objects”, Proceedings of the XIII International Conference “Modern Problems of Radio Engineering, Telecommunications, and Computer Science” TCSET’2016. Lviv-Slavsko/ - IEEE Catalog Number: CFP1638R-PRT. – P.44-47.
2. Chang Yang Development of an automation system for greenhouse seedling production management using radio-frequency-identification and local remote sensing techniques / Chang Yang, Kuang-Wen Hsieh Chao-Yin Tsai, Yu-I. Huang, Yu-Liang Chen, Suming Chen // Engineering in Agriculture, Environment and Food. – 2014. – Volume 7, Issue 1, Pages 52-58.
3. Uday A. Greenhouse Automation System / Uday A. Waykole,. Dhiraj G. Agrawal // 1st International Conference on Recent Trends in Engineering & Technology, Mar-2012. – Special Issue of International Journal of electronics, Communication & Soft Computing Science & Engineering, ISSN: 2277-9477.

Зарічкова Марія Володимирівна

к.ф.н., доцент кафедри управління та економіки фармації Інституту підвищення кваліфікації спеціалістів фармації Національного фармацевтичного університету, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДМІННОСТЕЙ В ВАРТОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПАКЕТУ ДЛЯ ПОСАД СПЕЦІАЛІСТІВ ФАРМАЦІЇ РІЗНИХ РІВНІВ

Сьогодні проблема врегулювання та фінансового забезпечення соціально-економічних проблем в Україні набуває актуальності. Не є виключенням і фармацевтичний сектор галузі охорони здоров'я, для якого характерно невирішеність значного кола соціально-економічних проблем. Так, одним з напрямків вдосконалення системи соціального захисту спеціалістів фармації (СЗСФ) є запровадження соціального пакету, який є доволі розповсюдженим в закордонних фармацевтичних фірмах і складається з вельми широкого кола опцій. Але, для українських аптечних закладів такий елемент СЗСФ залишається мало поширеним і соціальні потреби найбільш вразливих категорій спеціалістів фармації (СФ) не задовольняються достатньою мірою.

Для обґрунтування складових опцій з яких складається соціальний пакет, було проведено анкетування СФ 100 аптечних закладів різних форм власності. Найбільший інтерес представляв зв'язок загальної задоволеності соціальним пакетом з задоволеністю окремими його складовими опціями, з яких як найбільш бажані розглядалися: медична страховка, компенсація транспортних витрат і мобільного зв'язку, оплата харчування (надання безкоштовних обідів) і оплата додаткових послуг (спортивних занять і т.п.). Також дослідження показали, що по-перше, опції соціального пакету не є взаємозамінними (наприклад, не забезпечення медичного страхування не можна компенсувати безкоштовними обідами або щедрою оплатою послуг мобільного зв'язку та транспортних витрат). Це вказує на те, що соціальний пакет повинен розглядатися як комплекс заходів щодо забезпечення СЗСФ, а впровадження лише його окремих опцій повинно відбуватись на підставі відповідних досліджень.

Дослідження планування витрат на соціальний пакет в залежності від рівня займаної посади СФ показав наявність високої статистичної значущості відмінностей в загальній вартості соціального пакету для СФ, які займають посади 6 різних рівнів. В результаті отримано наступний ряд переваг для вартості соціального пакета в залежності від посади СФ: *вартість 1-го рівня < вартість 2-3-го рівня = вартість 4-5-го рівня < вартість 6-го рівня.*

Таким чином, можемо зробити висновок, що вартість соціального пакета на думку опитаних СФ повинна зростати в залежності від рівня займаної посади. При цьому вказане зростання статистично значимо між фахівцями, які працюють на посадах 1-го і 2-3-го рівнів, а також між фахівцями, які займають посади 4-5-го рівня, в порівнянні з завідувачами аптечних закладів і директорами (6-й рівень); відмінність же в вартості соціального пакету для фахівців 2-3-го рівнів в порівнянні з 4-5-м рівнем не є статистично значущим.

Список використаних джерел

1. Зарічкова М. В. Необхідність впровадження соціальних гарантій працівників охорони здоров'я на рівні розвинутих європейських держав // Фармація ХХІ століття: тенденції та перспективи : матеріали VIII Національного з'їзду фармацевтів України, м. Харків, 13–16 вересня 2016 р. Х. : НФаУ, 2016. С.219-220.
2. Zarichkova M.V. Analysis of the attitude of pharmacy specialists towards the current social protection system and directions for its reformation // News of pharmacy. 2015. №1(81). С.55–59.
3. Толочко В.М., Зарічкова М. В. Дослідження етапів формування та складових елементів соціального пакета як елемента додаткових соціальних гарантій для спеціалістів фармації // Соціальна фармація в охороні здоров'я. 2016. Т. 2, № 4. С. 48–57.
4. Зарічкова М. В. Впровадження соціального пакету в аптечні заклади України: визначення та порядок обліку // Актуальні проблеми розвитку галузевої економіки та логістики : матеріали V міжнарод.наук.-практ. конференції з міжнар. участю, м. Харків, 20–21 квітня 2017 р., Х. : НФаУ, 2017. С. 355–358.

**МОРФОФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СОМАТОТРОПІВ
АДЕНОГІПОФІЗА НЕСТАТЕВОЗРІЛИХ ЩУРІВ ПРИ
СТРЕПТОЗОЦИНОВОМУ ДІАБЕТІ**

Актуальність та перспективність наукової роботи не викликає сумнівів, адже на сьогодні цукровий діабет (ЦД) називають неінфекційною епідемією ХХІ століття. Багато дітей хворих на ЦД відстають у фізичному і статевому розвитку від здорових дітей. Тому метою нашого дослідження стало вивчення особливостей морфофункціональної перебудови аденогіпофіза на ранніх стадіях розвитку експериментального ЦД у тварин дорепродуктивного віку.

Робота виконана на 24-ох щурах самцях лінії Вістар 1- і 3-місячного віку, 12 із яких служили контролем, а у 12 викликали експериментальний цукровий діабет шляхом внутрішньоочеревинного введення стрептозоточину (7 мг / 100 г маси тіла). Аденогіпофіз забирали на 7-му і 42-гу доби експерименту. Використали гістологічний, гістохімічний, електронно-мікроскопічний, біохімічний методи дослідження.

Через тиждень після моделювання стрептоцоточиніндукованого цукрового діабету відмічається збільшення кількості ацидофілів у 1- місячних до $72,3 \pm 6,1$ (контроль $59,8 \pm 1,1$, $p < 0,01$) у 3-місячних до $61,3 \pm 1,3$ ( ) (контроль $42,5 \pm 3,77$, $p < 0,05$), при цьому загальна кількість клітин статистично значуще не відрізняється від контрольних показників і становить у 1-місячних щурів $184,1 \pm 3,86$ (контроль $183,8 \pm 2,98$, $p > 0,05$), у 3-місячних тварин $144,3 \pm 7,76$ (контроль $144,8 \pm 8,44$, $p > 0,05$). На ультраструктурному рівні в соматотропних ендокриноцитах відмічаються ознаки активації синтезу та транспорту секрету у відповідь на гіперглікемію, що призводить до зростання соматотропного гормону в крові у 1-міс. тварин до $1,65 \pm 0,04$ нг/мл (контроль – $1,57 \pm 0,04$ нг/мл, $p > 0,05$), у 3-міс. – $1,6 \pm 0,05$ нг/мл (контроль – $1,52 \pm 0,05$ нг/мл, $p > 0,05$).

Із збільшенням терміну експерименту гіперглікемія призводить до зниження кількості ацидофілів у 1 - місячних до $41,1 \pm 4,36$ (контроль $54,4 \pm 2,87$, $p > 0,05$) у 3-місячних до $37,8 \pm 4,16$ (контроль $41,8 \pm 2,39$, $p < 0,01$), при цьому загальна кількість клітин статистично значуще не відрізняється від контрольних показників і становить у 1-місячних щурів $170,7 \pm 3,14$ (контроль $172,4 \pm 8,88$, $p > 0,05$), у 3-місячних тварин $139,2 \pm 7,54$ (контроль $140,2 \pm 8,21$, $p > 0,05$), вакуольної дистрофії і деструктивних змін у соматотропних ендокриноцитах. Зменшення ацидофілів та деструктивні зміни в соматотропних

ендокриноцитах призводять до достовірного зменшення в крові соматотропного гормону в 1-міс. тварин до $0,86 \pm 0,05$ нг/мл, 3-міс. – $0,76 \pm 0,12$ нг/мл.

Висновки. Таким чином, гіперглікемія приводить до якісних і кількісних змін соматотропних ендокриноцитів гіпофіза, які на ранніх стадіях розвитку експериментального цукрового діабету характеризуються підвищеною функціональною активністю, а на пізніх – пригніченням синтезу і секреції соматотропного гормону.

Список використаних джерел

1. Автандилов ГГ. Медицинская морфометрия. Руководство. Москва: Медицина, 1990: 384.
2. Аметов АС, Камынина ЛЛ, Ахмедова ЗГ. Клинические аспекты эффективности инкретиновой терапии (WNT-патогенетический путь и полиморфизм гена TCF7L2). Российский медицинский журнал. 2016; 22(1):47-51.
3. Аметов АС, Карпова ЕВ, Иванова ЕВ. Современные подходы к управлению сахарным диабетом 2-го типа (обзор). Терапевтический архив. 2009; 10:20-27.

РОЗРОБКА ОПТИМАЛЬНОГО СКЛАДУ ГІПОТЕНЗИВНОГО ЗБОРУ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЙОГО ОСНОВНИХ ЧИСЛОВИХ ПОКАЗНИКІВ

Актуальність. За даними ВООЗ за 2009 р. причиною 13% всіх смертей у світі став підвищений артеріальний тиск. Артеріальна гіпертензія (підвищення артеріального тиску) - один зі станів, що належать в усьому світі до так званих «хвороб століття». За різними даними, близько третини дорослого населення України страждають від підвищеного артеріального тиску. Однак доведено, що профілактика і лікування даної патології на ранніх стадіях здатні значно поліпшити стан хворих і зменшити ризик розвитку ускладнень з боку серцево-судинної системи. Рослини, що володіють гіпотензивними властивостями, м'яко діють на організм і не викликають серйозних побічних ефектів, що дозволяє використовувати їх в якості фітотерапії.

Цілі та завдання. Розробити склад гіпотензивного збору, визначити його основні показники, в тому числі морфолого-анатомічні ознаки.

Матеріали і методи дослідження. Сировина рослин родин Asteraceae, Betulaceae, Clavicipitaceae, Equisetaceae, Lamiaceae, Loranthaceae, Rosaceae, Tiliaceae, Valerianaceae, Violaceae, створені нами 13 варіантів 4-компонентних зборів за правилами складання зборів, методика визначення числових показників в ЛРС, методика проведення морфолого-анатомічного аналізу.

Результати та обговорення. У доступній нам літературі зустрічається інформація про гіпотензивну активність 86 рослин світової флори. З них в помірному кліматі зустрічаються 39. Нами проаналізовано склад більш ніж 55 зборів, до складу яких входить більше 90 рослин родин Arosynaceae, Araceae, Asteraceae, Betulaceae, Ericaceae, Fabaceae, Lamiaceae, Loranthaceae, Polygonaceae, Rosaceae та ін. Ми вибрали 20 видів лікарської рослинної сировини, які найчастіше використовуються в гіпотензивних зборах. Ми вивчили особливості і правила складання зборів. На їх підставі ми склали 13 варіантів 4-компонентних зборів. Для визначення найбільш вдалого складу ми визначили суму поліфенолів у всіх зразках. Таким чином, ми вибрали збір, числові показники якого виявилися найвищими. До його складу входять: пагони глоду криваво-червоного (*Cornus Crataegi sanguineae*), квітки волошки синьої (*Flores Centaureae cyani*), листя м'яти перцевої (*Folia Menthae piperitae*), коріння лопуха великого (*Radices Arctii*). Ми провели морфолого-

анатомічний аналіз складових обраного збору та визначили кількісний вміст суми фенольних сполук у серіях збору та в окремих складових компонентах.

Висновки. Розробка оптимального складу гіпотензивного збору і визначення суми поліфенолів, що знаходяться в даному зразку, є першим кроком в стандартизації фітосбору.

RENAL FUNCTION EFFECT OF HYPERBARIC OXYGENATION IN COMPLEX TREATMENT OF POSTOPERATIVE ABDOMINAL PURULENT-SEPTIC COMPLICATIONS

Method of hyperbaric oxygen treatment of critically ill patients, induced in the early twentieth century, gradually became a separate area of medicine and today is an important treatment model. One of the most severe abdominal purulent-septic complications in surgical practice is disseminated purulent peritonitis. Optimization of the treatment of postoperative abdominal purulent-septic complications (PAPSC) is one of the most important problems of operative surgery, gynecology and intensive care. Development of postoperative purulent-septic complications accompanied with reduced immunobiological capacity of the patient and the growth of microbial resistance to antibiotics results in various pathophysiological changes in organs and systems, which can lead to severe complications such as multiple organ failure. It was found that the patients with more pronounced respiratory failure developed higher degree of endotoxemia. General and regional hypoxias, together with endogenous intoxication, form a pathophysiological basis for the development of multiple organ failure. Hypoxia causes breakdown of the processes of oxidative phosphorylation in the mitochondria of cells, which leads to a reduction of the energy reserve of cells. Hypoxic condition initiates activation of lipid peroxidation (LP) and oxidative modification of proteins (OMP) due to the excessive formation of reactive oxygen intermediates (ROI) against depletion of the antioxidant defense system. ROI, in turn, interacting with the phospholipids of cell membranes, intracellular proteins and DNA, induce failure of their structures and functions. As a result of the chain reaction of cell membranes phospholipids breakdown and the impairment of their resynthesis, the concentration of unsaturated fatty acids increases which activates the formation of ROI and further enhance of LP and OMP. The development of disseminated purulent peritonitis is accompanied by the activation of metabolic processes, especially catabolic reactions requiring increased oxygen supply against impaired tissue respiration. Prevalence of anaerobic glycolysis over aerobic glycolysis results in the accumulation of suboxidized metabolites in blood and deranges virtually all types of cell metabolism. The development of hypoxia during septic complications after surgery and abdomen sanitation leads to the need for oxygen therapy treatment. One of highly-efficient methods of oxygen therapy is hyperbaric oxygen therapy (HBOT). The study of the biochemical and pathophysiological mechanisms of oxidative stress development,

elaboration of measures to cope with the toxic effect of hyperbaric oxygen and, in this regard, the study of function of kidney as the organ of the satellite subordination constitutes one of the problems of hyperbaric oxygenation. The aim of the research was to study the renal function status in patients with postoperative purulent-septic complications exposed to HBOT. Renal impairment including failure of excretory function as well as ion- regulatory, osmoregulatory and volume-regulatory functions was observed in all patients of the group under study. A significant decrease in creatinine concentration index and urine output (35%- 40%) as compared to the control was due to the fall in glomerular filtration rate (GFR), which was not compensated for by the changes in the tubular reabsorption processes. Typically, these losses were compensated by infusion therapy including administration of electrolyte solutions and blood plasma. However, glucose solutions contain low amounts of sodium ions, if any, and therefore, considerable extrarenal Na⁺ losses could only be compensated on the third day after surgery. Administration of HBOT as a part of the complex therapy resulted in the increase of the GFR and, consequently, in the increase of daily urine output. Assessment of ion-regulatory and volume-regulatory renal functions in patients with PAPSC revealed serious impairments of these functions exhibited primarily through the changes in the parameters of basic blood plasma electrolytes. Thus, the content of Na⁺ and K⁺ in the blood plasma decreased due to significant extracorporeal losses of these ions through probes and drains. The analysis of the corresponding intrarenal processes indicators showed that sodium excretion changes were caused primarily by the low sodium filtration charge, since transport of this cation in the nephrons decreased. This is evidenced by indicators of absolute and relative sodium reabsorption, excretion fraction and by the calculations of sodium excretion to standardized GFR. The indicator characterizing volume-regulatory function (sodium clearance) points to the compensatory nature of the changes of this function, as well as to the fact that the mechanisms of its regulation are aimed at extracellular fluid (ECF) volume conservation. The same scenario occurred with the alterations in the distal nephrons: there was a decrease in sodium-free water clearance. As for other cation, potassium, it should be noted that low filtration charge also contributed to decrement of its excretion, since the intensity of secretion was on the level close to the control values (calculation of the excretion fraction). When considering the regulation of sodium, the main blood plasma electrolyte which forms efferent link of the volume-regulatory system, it should be noted that the HBOT did not produce any effect on the concentration of sodium in the plasma, yet contributed to the increment of this solute excretion. These changes were due to a more intensive flow of this cation in the proximal nephron (filtration charge indicator) as the reabsorption of sodium remained unchanged. These changes took place against the activation of volume-regulatory renal function. Due to the HBOT, the content of potassium in the blood plasma increased, but also grew its excretion by the kidney. Calculation of the excretion fraction of this

cation has shown that these alterations were due to the increased secretion of potassium by nephrons. Among the most significant changes that occur under simultaneous application of the HBOT and dalargin, the following deserve notice: activation of the volumeregulatory renal as a result of the sodium filtration charge increase, and hence renal blood flow, and no significant impact on the excretion of potassium, with the possible reduction of its concentration in the plasma. The status of osmoregulatory renal function under the HBOT could be described by the following changes: the increment of the OAS concentration in the plasma; the growth of excretion and clearance of blood; the increase in the osmotically free water reabsorption; intensification of performance of every active nephron on the OAS eliminatin. The conducted research of the water-excretory performance of kidney and of ionregulatory, volume-regulatory and osmoregulatory renal functions found significant deteriorations of renal homeostasis in the patients with early postoperative abdominal purulent-septic complications. Joint application of the HBOT and dalargin against the conventional therapy normalizes renal function on the third of fourth day after beginning of administration, which substantially improves the results of treatment of these patients.

References

1. Savilov P. Impact of Hyperbaric oxygenation on renal ammonia excretion during experimental liver resection. *General Reanimatology*/2015; 11(2): 56-63.
2. Lam G. Hyperbaric Oxygen Therapy: Exploring the Clinical Evidence. G.Lam, R.Fontaine, F.L.Ross, E.S.Chiu. // *J. Advances in Skin end Wound Care*. – 2017. – Vol.30. – № 4. – P. 181–190.

RHYTHMICITY OF HEN AND COCK DEATHS

The cyclical nature of the biological processes is a characteristic feature of the manifestation of the activity of the living systems of different levels of the organization – from molecular to biosphere. Biological rhythms of the organism are a form of time organization of its metabolic processes that provides an optimal form of response to the action of biotic and abiotic factors of the environment. The most studied manifestation of such a pace of life of the organism is the rhythmicity of the increase in the body weight of a young organism, that is manifested in a natural change in growth periods with high and low weight gains. Thus, the rhythmic nature of the growth of ducks, geese, calves, pigs, sheep, rabbits, as well as milk productivity of cows has been established [1-6].

The information on the other manifestations of the rhythmic character of the processes of life activity of farm animals has been limited.

The statistical data on the daily registration of deaths of the hens and cocks of domestic breeds of poultry (*Gallus gallus domesticus*), a parent herd of the cross of *Arbor Acres* for 280 days were the subject of the study. At the beginning of the experiment in the poultry house there were 9920 hens and 1,000 cocks of 140-day-old age that were hatched within one day. The feeding and drinking of the poultry took place according to the diet, the microclimate parameters of the poultry house were maintained automatically at the given constant level.

For the whole period of the study, the death rate of the hens was 1224 heads, the cocks – 223 heads, the average daily death rate was $4,37 \pm 0,31$ and $0,80 \pm 0,07$ heads, respectively. At the same time, the highest daily index of the daily deaths of the hens was 43 heads, the cocks – 4 heads. The double data processing of the time series of daily indicators of deaths of hens and cocks by the method of moving average allowed to "smooth" the constructed schedule and to detect a curve with several max i min that clearly showed their rhythmic wave-shaped nature. For 280 days, 14 periods of deaths of hens and 19 periods of deaths of cocks with an average length of 15.71 ± 1.22 and 13.74 ± 0.87 days were detected, respectively, the periods in most cases were "superimposed" on each other, that is, they were similar. Every such period lasted an average of 7.86 ± 0.61 and 6.84 ± 0.43 days, with an increase in the number of deaths of the hens and cocks, respectively, and the same number of days when the number of the deaths reduced to the minimum values.

Thus, despite the same feeding regime, watering, the state of the microclimate of the poultry house, the daily rate of deaths of hens and cocks of the parent's herd of the domestic poultry was of a rhythmic character with a regular alternation of maximum and minimum values.

References

1. Афанасьев В. А., Никишов А. А. Космофизическая активность и молочная продуктивность коров. Вестник РУДН. 2007. № 4. С. 68-73.
2. Зарытовский А. И. Ритмичность роста цыплят-бройлеров Физиологические, морфологические и биохимические показатели у продуктивных животных. Ставрополь, 1984. С. 39-43.
3. Куц Л. Л., Фесенко І. А., Гетьманець О. М. Аналіз часових рядів добових приростів живої маси гусенят великої сірої породи. Вісник Полтавської державної аграрної академії. Полтава, 2010. № 1. С. 72–75.
4. Федоров В. И. Рост, развитие и продуктивность животных. Москва : Колос, 1973. 272 с.
5. Сипачев С. Г. Ритмичность роста животных. Тюмень, 1970. 351 с.
6. Avian Growth and Development: Evolution Within the Altricial-precocial Spectrum. Edited by J. Matthias Starck, Robert E. Ricklefs. New York Oxford Oxford University Press, 1998. 441 p.

CLASS PREPARATIONS «ERBISOL®» IN STOMATOLOGY. THEORY AND CLINICAL PRACTICE OF APPLICATION»

The diseases of periodontal tissues and the affection of the oral mucosa are presently topical problems in the therapeutic dentistry (M.F. Danilevsky, A.V. Borisenko, 2000; M. Yu. Antonenko, 2012). According to the WHO, the lesions of periodontal tissues are found in 80% of children and 95% of the adult population of the planet. Most often inflammatory lesions are observed - gingivitis and generalized periodontitis - the process of destruction of periodontal tissues (alveolar bone) with subsequent tooth loss (B.L. Pihlstrom et al., 2005). Nowadays, there is no country or region in the world without periodontal and oral mucosal diseases (V. Buatongsri et al., 2002). The course of such diseases indicates an increasing role in their pathogenesis of disintegrative and maladaptive processes (L.A. Dmitrieva et al., 2001; N.A. Dzeman, 2005). It often occurs on the background of the adaptive mechanisms depletion, high indices of the tensivity and anxiety state, the sympathetic component aggravation (A.M. Radchenko, 1997-2003). Clinical experience shows that only a local treatment of such diseases without affecting the protective forces in order to increase the resistance of the organism, does not result into a stable remission and stabilization of the pathological process. Restoration of the organism's resistance has a certain parallelism with the normalization of the reparative-regenerative processes of the mucous membrane of the oral cavity and periodontal tissues. The phagocytic theories developed on the motherland of the author, the Nobel Prize winner Ilya Ilyich Mechnikov, the new class of Erbisol ® preparations, thanks to the original mechanism of action, provide an opportunity to solve this difficult problem successfully. The preparations have a unique ability to initiate a harmonious implementation of the processes of restoration of the mucous membrane of the mouth and periodontal tissues. The methods of the effective use of the preparations ERBISOL ®, Erbisol EXTRA and Erbisol ULTRAFARM® have been developed (each of them in different proportions uniquely combines different correlation of the potentials of the initiation of the immunomodulatory effect and controlled activation of the processes of repair and regeneration) substantially expand the therapeutic capabilities in clinical dentistry (O.M. Nikolaenko and A.V. Borisenko, 2017).

Currently developed and effectively used preparations of the class ERBISOL ® in the complex treatment of chronic generalized periodontitis (A.V. Borisenko, N.A. Dzeman, 2005-2017), generalized periodontitis of a chronic or acute course on the background of somatic pathology. The treatment tactics and the method of their application is determined by the attending doctor. It is

important that in dental clinical practice there is a unique possibility of their combined (local and general) application. The local application of preparations of the class ERBISOL ® is carried out by electrophoresis and ultraphonophorez. The paste mixture of preparations of the class Erbisol ® with a high dispersion of silicon dioxide in a ratio of 1: 1 is also popular in clinical dentistry (N.A.Dzeman, 2005). It is superposed on the gum after removing dental deposits and eliminating all local stimuli of periodontal tissues. The paste is prepared directly ex tempore on the gums in this way: add up to 0.5-1.0 grams of the mixture 3-6 milliliters of distilled water and mix thoroughly. The exposure time of the application is 15-20 minutes, which provides the absorption of the preparation by the mucous gum and periodontal tissues. The treatment course was 8-10 sessions.

ПЕРСПЕКТИВНІ ГРУПИ БАР, ЩО МІСТЯТЬСЯ У ПЛОДАХ КАЛИНИ ЗВИЧАЙНОЇ

Viburnum opulus або калина звичайна – раніше представник родини жимолостевих *Caprifoliaceae*, нині належить до окремої родини *Viburnaceae*, роду *Viburnum*. Рід об'єднує близько 200 видів листопадних та вічнозелених кущів, а також невеликих дерев.

Плоди калини звичайної використовуються різнопланово. Наприклад, екстракти з цього виду сировини входять до складу кремів і лосьйонів, що використовуються у косметології, широко застосовуються в їжу через свій різноманітний хімічний склад. Плоди містять вітаміни (С, Е, К, Р), органічні кислоти (ізовалеріанову, лимонну, оксалатну, яблучну), набір елементів (Fe, Mg, Ca, K, Na), жирні олії та антоціани.

Плоди калини звичайної мають широкий спектр застосування: при захворюваннях шкіри, серцево-судинної та нервової системи. Вони виявляють анальгетичну, гіпотензивну, гемостатичну, діуретичну, протизапальну та седативну дію. На сьогодні фармакопейним видом сировини калини звичайної є кора, монографія якої входить до складу ДФУ 2.0. Фармакопейна стаття на плоди калини входила до ДФ СРСР 11 видання. На сьогодні плоди калини на теренах нашої країни не є офіційним видом сировини.

Метою нашої роботи було проведення кількісного визначення суми органічних кислот у серіях плодів. Об'єктом вивчення стали 7 серій плодів калини звичайної з різних місць заготівлі на території України.

За допомогою методики визначення кількісного вмісту органічних кислот в перерахунку на яблучну кислоту, що викладена у монографії «Шипшини плоди» (додаток 2.1 ДФУ), нами було проведено кількісне визначення цієї групи БАР у серіях плодів калини звичайної.

Мінімальний вміст суми органічних кислот становив не менше 2,5 відсотків, а максимальний майже 3,5.

Одержані результати будуть використані у подальших дослідженнях.

MICROBIOLOGICAL MONITORING OF ANTIBIOTIC RESISTANCE OF CLINICAL CULTURES

Recently, relevant in medicine are quite controversial issues: the use of combined chemotherapy, the synthesis of biologically active substances with antimicrobial and fungicidal activity and at the same time the formation of antibiotic resistance of microorganisms. The reasons for the emergence and rapid spread of resistance of microorganisms at this stage are not completely determined. And it is this mechanism leads to a steady reduction in the therapeutic potential of any combination or novosyntezovanyh drugs.

According to WHO (2014) resistant strains of both community-acquired and nosocomial infections produce very high frequency all over the world. Even without actual data on the resistance of microorganisms in Ukraine, one can assume that the state of the problem is very relevant. Investigation of nosocomial strains in hospitals Ukraine on antibiotic susceptibility indicate urgency of the problem of antibiotic resistance. Thus, among the clinical isolates of *Enterococcus faecalis* to 48.6% and *Pseudomonas aeruginosa*, 50.6% of the strains were insensitive to beta-lactams. About 40% *Enterococcus faecalis* and 43,9% *Pseudomonas aeruginosa* - fluoroquinolone. High levels of resistance recorded and *Staphylococcus aureus* - 45.5% of strains are resistant to beta-lactams, 52.4% - to the action of tetracycline, 35.0% - to aminoglycoside action; frequency allocation metytsylinrezystentnoho *S. aureus* (MRSA) reached (15.8 - 77.6)%.

The objects of our study were biological material (feces, urine, material of the urogenital tract) derived from individuals on purulent-inflammatory diseases of the digestive tract and urogenital tract.

Cultures that were allocated on selective media and enrichment environments were identified in accordance with the order number 535 of 22.04.1985. The obtained material was analyzed on the composition of the microflora in order to determine the correspondence of its norm or dysbiosis. In identifying conditionally pathogenic microorganisms, they were isolated, identified and their biological properties were studied. The subject of further research was the strains of opportunistic microorganisms of the genus *Klebsiella*, *Pseudomonas aeruginosa*, *Proteus vulgaris*, *Staphylococcus aureus*, *Staphylococcus epidermidis*, *Klebsiella oxytoca*, *Enterococcus*, *E. coli*, *Proteus mirabilis*, *Sitrobacter*, *Candida* isolated from biological material. The isolation of strains of bacteria was performed in patients of different sex and age groups. We analyzed the frequency of

detection of all isolated crops in concentrations higher than normal. In the course of the study, it was found that 12 people were more than normal in the number of representatives of the genus *Staphylococcus*, 9 in *Candida*, 16 in *Klebsiella* and *Proteus*, and 6 in *Pseudomonas* and *E.coli*. In some cases, it was recorded simultaneous increase of the norm of two, and sometimes three representatives of conditionally pathogenic flora. Antibiotic resistance of isolated strains was determined by the disco diffusion method. The antibiotic resistance of 6 strains of *Staphylococcus*, 8 strains of *Klebsiella* and *Proteus* and 6 strains of *Pseudomonas* and *E. coli* was studied. and 4 strains of *Enterococcus* and *Sitrobacter*. It was established that the majority of isolated strains of opportunistic microorganisms possessed resistance to at least one preparation.

From the data obtained, it is obvious that the highest level of resistance to all antibiotics was revealed by strains of *Klebsiella*, only few of them were sensitive to gentamicin. High levels of resistance were noted in *Pseudomonas aeruginosa* and *Staphylococcus aureus*, which were isolated from biological material (feces and urine). Third place in the frequency of detection and resistance to antibiotics occupy yeast-like fungi of the genus *Candida*, which are of particular importance in patients with immune disorders. Sensitivity to almost all types of medication has been detected by *Proteus vulgaris* and *Proteus mirabilis*. Since the antibiotics we used for research are most often used to treat diseases of the gastrointestinal tract and the urogenital tract, it is a likely factor in the formation of the resistance of isolated microorganisms.

Mytrokhina Olga Sergeevna

*PhD, MD, State Institution “Dnipropetrovsk medical academy
of the Ministry of Health of Ukraine”, Ukraine*

THE USE OF COMPUTER TECHNOLOGY IN THE STUDY OF INTERNAL MEDICINE BY STUDENTS OF THE 5TH YEAR OF THE MEDICAL FACULTY

Today, the growth in the quality requirements for the training of future general practitioners involves the introduction of a variety of methods of mastery the material in the educational process [1]. The use of new modern technologies for teaching allows to expand the didactic possibilities in the education of students, improves the perception and study of the material and makes it most accessible and visible, and computer technology is used more often [2]. The use of computer technology, above all, is aimed at improving the quality of personal education. Except for the use of computer technologies in education, the teaching of clinical disciplines involves acquaintance students with modern technologies that relate to both diagnostics and treatment of patients.

The aimed to evaluate the attitude of future specialists to computer and Internet technologies in the educational process in preparation for practical classes.

Materials and methods of research. A questionnaire was conducted among 131 students of the 5th year of medical faculties. Among them 100 (76,34%) have education on the budget, 31 (23,66%) on a contract basis.

Results and discussion. 71% of the students of the budgetary and 83,8% of the contract form are using daily the computer in preparation for practical classes. In most cases, the computer is used to work with the methodical recommendations of the department, test databases and protocols for medical care in according to the orders of the Ministry of Health of Ukraine (88%, 94% and 90% of students on the budget and 87,1%, 90,3% and 80,6% % – on contract form respectively). Teaching of clinical disciplines involves acquaintance students with modern technologies, which relate to both diagnostics and treatment of patients. 87,8% of students consider it necessary to get acquainted with modern technologies research methods, with most of them (71,3 %) have an opinion on acquaintance in practical classes during education.

Conclusion. Modern trends in medical education offer the use of computer technology to achieve the maximum degree of learning material, as well as the study of the technical skills of individual diagnostic and therapeutic manipulations without the involvement of the patient.

References

1. Garanicheva, S.L. (2004). Teoriia i praktika podgotovki studentov meditsinskikh vuzov k primeneniuu informatsionnykh tekhnologii [Application of computer technologies in teaching of medical students]. Vitebsk: VGMU [in Russian].
2. Kaidalova, L.G. (2014). Sovremennye pedagogicheskie tekhnologii kak sredstvo podgotovki kompetentnykh spetsialistov [Modern educational technologies as means of training of competent professionals]. Nauchnyi rezultat – Scientific Results, 2, 24-27 [in Russian].

КІЛЬКІСНИЙ МОРФОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ ГЕПАТОЦИТІВ ПРИ РЕЗЕКЦІЯХ РІЗНИХ ОБ'ЄМІВ ПАРЕНХІМИ ПЕЧІНКИ

Сьогодні резекція печінки широко виконується у сучасних хірургічних клініках [1,2]. Вказану операцію виконують при доброякісних та злоякісних пухлинах, травмах печінки, альвеолярному ехінококозі, трансплантації печінки, цирозі печінки

Відомо, що резекція великих об'ємів її паренхіми може призводити до виникнення пострезекційної портальної гіпертензії та системних загально-біологічних процесів, що виникають при цьому в органах та системах організму [3].

Метою роботи стало кількісне морфологічне дослідження структурної перебудови гепатоцитів при резекції різних об'ємів паренхіми печінки.

Дослідження проведені на 45 білих статевозрілих щурах-самцях лінії Вістар, які були поділені на 3-и групи. 1-а – 15 інтактних тварин (контрольна). 2-а – 15 щурів після резекції лівої бокової частки – 31,5%; 3-я – 15 тварин після видалення лівої та правої бокових часток печінки (58,1%). Евтаназія тварин здійснювалася кровопусканням в умовах тіопенталового наркозу. Через 3 дні після початку досліду з печінки виготовляли гістологічні мікропрепарати, які досліджувалися морфометрично.

Встановлено, що через місяць після резекції 31,5% паренхіми печінки кількісні параметри гепатоцитів та їх ядер змінювалися незначно.

Після резекції 58,1% паренхіми печінки відмічалось розширення ворітної печінкової вени та брижових вен, що свідчило про наявність портальної гіпертензії. Встановлено, що у даних експериментальних групах діаметр гепатоцитів збільшився на 19,2%, а діаметр їх ядер - на 26,5%. Нерівномірні диспропорціональні зміни просторових характеристик ядра та цитоплазми гепатоцитів призводили до порушень ядерно-цитоплазматичних відношень у досліджуваних клітинах. Вказаний морфометричний параметр виявився збільшеним при цьому на 12,2%. Виявлені зміни ядерно-цитоплазматичних відношень свідчили про виражене порушення структурно-клітинного гомеостазу у гепатоцитах, які виникли через місяць після резекції 58,1% паренхіми печінки.

Отже, проведені експериментальні дослідження та отримані результати свідчили, що резекція 58,1% паренхіми печінки призводить до пострезекційної портальної гіпертензії,

вираженої структурної перебудови гепатоцитів та їх ядер і порушень структурного гомеостазу у досліджуваних клітинах.

Список використаних джерел

1. Lau W.Y., Lai E.C. (2007). Hepatic resection for colorectal liver metastases. Singapore Med. J. 48.7, 635-639.
2. Neumann U.P., Seehofer D., Neuhaus P. (2010). The surgical treatment of hepatic metastases in colorectal carcinoma. Dtsch. Arztebl. Int. 107.19, 535-342.
3. Zipprich A. (2007). Hemodynamics in the isolated cirrhotic liver. J. Clin. Gastroenterol. 41 (Suppl. 3), 254-258.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ СПЕЦІАЛІСТІВ ФАРМАЦІЇ

Для вирішення питань соціального захисту спеціалістів фармації як громадян України, існує основний закон, який визначає їх права і обов'язки. Це Конституція України, в якій передбачено права громадян, за які держава покладає на себе відповідальність, також визначено обов'язки громадян перед державою, що повинні виконуватись як фізичними, так і юридичними особами.

Важливим аспектом у даному процесі є удосконалення та реформування соціального захисту, зокрема дотримання норм праці, забезпечення питань охорони здоров'я, безпеки життя і захисту навколишнього середовища. Його актуальність для спеціалістів фармації обумовлюється тим, що вони у своїй роботі застосовують різноманітні хімічні речовини, які можуть бути шкідливими для їх здоров'я. Тому соціальний захист у діяльності спеціалістів фармації в першу чергу пов'язаний з питаннями норм тривалості робочого часу, надання перерв, відпусток тощо.

Спеціалісти фармації виконують роботу, яка насамперед пов'язана з безперервним виконанням фармацевтичного забезпечення не тільки населення, а й лікувально-профілактичних закладів. Тому для забезпечення їх соціального захисту і передбачаються певні підходи, що враховують специфіку їх діяльності.

Так для спеціалістів фармації встановлено 40-годинний робочий тиждень. Зокрема для спеціалістів фармації, що приймають участь у технологічному процесі, чи працюють зі шкідливими для здоров'я речовинами, передбачається скорочення робочого часу.

Згідно з законодавством про працю України спеціалісти фармації повинні мати перерви, а напередодні вихідних днів та передсвяткових днів мати скорочений робочий день.

Як і всі громадяни України, спеціалісти фармації мають право на відпустки. Чинним законодавством встановлено державні гарантії права на відпустки, визначено умови, тривалість і порядок надання їх працівникам для відновлення працездатності, зміцнення здоров'я, а також для виховання дітей, задоволення власних життєво важливих потреб та інтересів, всебічного розвитку особи.

Спеціалістам фармації за особливий характер праці, яка пов'язана з підвищеним нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням, за ненормований робочий день згідно з законодавством надається додаткова відпустка.

Усі спеціалісти фармації підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню, які працюють за трудовим договором незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання.

Таким чином в межах розглянутих матеріалів освітлено основні засади соціального захисту спеціалістів фармації у частині нормування робочого часу, надання можливості для відпочинку, отримання державного соціального страхування.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України від 10.12.71 р. № 322-VIII Із змінами і доповненнями [Електронний ресурс].– URL: zakon.rada.gov.ua.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. – V-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
3. Толочко В.М. Соціальні аспекти охорони праці та техніки безпеки в аптечних закладах /метод. рек./ Толочко В.М., Музика Т.Ф., Зарічкова М.В./ Х.: Вид-во НФаУ, 2014. – С.30.

АЛГОРИТМ ЗАСТОСУВАННЯ КІНЕЗІОТЕЙПУВАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ГЕМІПАРЕЗОМ ВІКОМ 5-7 РОКІВ

Проблемі фізичної терапії дітей із ДЦП присвячені роботи багатьох учених, як вітчизняних, так і зарубіжних. Розроблені програми фізичної терапії із використанням кінезіотерапії, фізіотерапевтичних процедур, лікувального масажу, тощо, які вирішують питання підвищення рухової активності, фізичного та психічного розвитку, соціальної адаптації дітей з ДЦП (Сермеєв, Ефіменко, 1991; Герцен, Лобенко, 2001; Reedman, Boyd, Sakzewski, 2017).

Проведені попередні дослідження присвячені, переважно реабілітації дітей з наслідками диплегічної форми ДЦП, актуальною залишається проблема комплексної терапії дітей з геміпаретичною формою та пошук для цього нових ефективних засобів і методів.

Мета дослідження – розробити алгоритм застосування кінезіотейпування для дітей з геміпарезом віком 5-7 років та перевірити ефективність його включення у фізичну терапію.

Дослідження проводилося протягом січня-грудня 2017 р. на базі Одеського благодійного фонду реабілітації дітей-інвалідів «Майбутнє» та Сумського обласного центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів.

До фізичної терапії були включені такі засоби: лікувальний масаж №10, кінезіотерапія №10, гідрокінезіотерапія №10, механотерапія правої руки та ноги №10, локосистема №10, кінезіотейпування, рефлексотерапія №10, парафінотерапія №10, іпотерапія №10.

Кінезіотейпування дітей-реабілітантів на всіх етапах програми проводилося за єдиним алгоритмом. Алгоритм кінезіотейпування передбачає визначення тону м'язів та добору відповідної м'язової техніки та визначення порушення руху у суглобі та добору місця накладання тейпу: 1) м'язова техніка – стимулюючий тейпінг м'язів плечового поясу, натягнення тейпа на перших сеансах 20-30% від максимального; 2) м'язова техніка – стимулюючий тейпінг задньої групи м'язів передпліччя, натягнення тейпу – 5-10% від максимально можливого; 3) м'язова техніка – стимулюючий тейпінг задньої групи м'язів тазового поясу із натягненням в терапевтичній зоні 10-15% від максимального; 4) стимулюючий тейпінг передньої групи м'язів гомілки із натягненням на перших сеансах 15-20% в терапевтичній зоні від максимального; 5) м'язова техніка для зниження тону в литковому м'язі із натягненням тейпу 10-15% від максимального в терапевтичній зоні; 6) зв'язково-сухожилкова корекція на ахілловому сухожилку з розподілом натягнення тейпу 25-

30% від максимального. Кожен кінезіотейп наклеювали на 5 днів із перервами між накладанням 3-5 днів. Під час накладання кінезіотейпа враховували результати м'язового тестування (тест Ловетта), рухливість суглобів та загальне самопочуття пацієнта.

Висновки. В результаті проведеного дослідження доведено ефективність застосування алгоритму кінезіотейпування у традиційній комплексній програмі фізичної терапії. Про це свідчить покращення таких показників з правої сторони – збільшення сили м'язів із 2-х до 4-х балів, рухливості суглобів (у середньому на 10-15°); зменшення проявів спастичності верхньої кінцівки, збільшення рухливості у ліктьовому (на 10,4°), плечовому (згинання – на 14,6, розгинання – на 6,4), променево-зап'ястковому (згинання – на 8,6° та розгинання – на 9,6°), кульшовому (на 9,4°), колінному (на 8,6°) та гомілково-стопному (згинання – на 8° та розгинання – на 9,2°) суглобах.

Список використаних джерел

1. Киселев Д. Кинезиотейпинг в лечебной практике неврологии и ортопедии / Д. Киселев. – М. : Медицина – 2015. – 168 с.
2. Ключкова Е.В. Введение в физическую терапию: физическая реабилитация детей с церебральным параличом и другими двигательными нарушениями неврологической природы / Е.В. Ключкова. – М. : Теревинф, 2014. – 288 с.

МЕДИЦИНСКИЙ ТУРИЗМ

В соответствии со стратегией устойчивого развития «Украина – 2020», направленной на достижение страной европейских стандартов жизни, охрана здоровья является одним из главных направлений деятельности государства [1, 3].

Медицинский туризм – это деятельность, связанная с организацией и предоставлением медицинских услуг пациентам вдали от их постоянного места проживания. Он может быть внутренним, когда пациенты пользуются услугами медицинских учреждений в своей стране; и международным, что предусматривает пересечение государственных границ [4].

В странах с развитой экономикой медицинские услуги довольно дорогостоящие. Не все жители этих стран имеют полноценную медицинскую страховку, которая бы покрывала расходы по лечению хронических заболеваний, операции, стоматологические услуги с протезированием. Существуют проблемы, угрожающие жизни пациентам в связи с наличием листов ожидания, когда довольно долго приходится ждать запланированной операции. Также некоторым странам присущи ограничения и запреты на отдельные медицинские услуги (репродуктивные технологии), а многие вообще не имеют качественных технологий лечения и диагностики [4].

На сегодняшний день в Украине можно наблюдать активное развитие въездного медицинского туризма, что обусловлено географическим расположением страны, климатическими особенностями, наличием уникальных природных лечебных ресурсов, наличием медицинских учреждений с передовым диагностическим и медицинским оборудованием; благодаря наличию медицинских кадров высокого уровня подготовки и огромного опыта хирургических вмешательств, лечения, диагностики и оздоровления. Въездной международный медицинский туризм развивается благодаря большому спросу и возросшей необходимости в области репродуктивной медицины, стоматологии, офтальмологии, эстетической медицины, косметологии, пластической хирургии, клеточной инженерии; возможностью использования банка пуповинной крови и лечению стволовыми клетками; санаторно – курортному оздоровлению и реабилитации [5].

Выездной туризм жителей Украины в 2017 году был представлен следующими медицинскими направлениями: Польша (нейрореабилитация, ортопедия); Турция (диагностика и лечение онкологии, ортопедии, проведение операций с помощью робота «da Vinci»); Израиль (онкология, ортопедия, трансплантология; Латвия и Литва (ортопедия,

реабилитация, флебология); Греция (робот «da Vinci», реабилитация); Индия (онкология, химиотерапия, радиотерапия, трансплантация); Беларусь (трансплантация); Таиланд (хирургия и пластическая хирургия) [2].

Привлекая к сотрудничеству лечебно-профилактические учреждения, как государственной, так и частной форм собственности; страховые компании и туристические агентства, необходимо развивать этот вид туризма. Скоординированная и налаженная работа влияет не только на имидж государства, она позволяет стимулировать развитие медицины, инфраструктуры, новейших технологий за счет экономического подъёма страны [6].

Государство должно обеспечить законодательную, институциональную, экономическую и инфраструктурную платформу для эффективной деятельности в сфере медицинского туризма, как одной из быстроразвивающихся отраслей.

Использованная литература

1. «Здоровье-2020»: Основы Европейской стратегии в поддержку действий всего государства и общества в интересах здоровья и благополучия. – Копенгаген : ЕРБ ВООЗ, 2012.
2. Первый независимый фармацевтический бизнес-портал [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://pharma.net.ua/analytic/analysis/19185>
3. Указ Президента Украины от 12 января 2015 года №5/2015 «Про стратегию устойчивого развития «Украина – 2020»: реформа системы социальной защиты; пенсионная реформа; реформа системы охраны здоровья; программа здорового способа жизни и долголетия.
4. Центр медицинского и репродуктивного права [Электронный ресурс] - Режим доступа: <http://www.medlawcenter.com.ua/ua/99/648.html>
5. Электронное научное специализированное издание "Эффективная экономика" <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3891>
6. Medical Tourism: Update and Implications Report - Deloitte [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.deloitte.com/.../center-for-health-solutions/health/55d9f278c

A STRUCTURE OF DISEASES IN GENERALIZED PERIODONTAL TISSUES IN PATIENS WITH ANOREXIA NERVOSA

Relevance. Anorexia is a dangerous disease of the twenty-first century, accompanied by changes from all internal organs and systems of the body. Despite the importance of the problem of generalized periodontal diseases (GPD), the literature doesn't provide information about the structure and characteristics of the clinical course of these diseases in patients associated with anorexia nervosa.

Aim: to investigate structural generalized periodontal diseases in patients with anorexia nervosa.

Objectives: 1. To study the frequency and clinical features of the course of generalized periodontal diseases in patients with anorexia nervosa.

2. To determine the hygienic state of the oral cavity in patients with generalized periodontal diseases who have anorexia nervosa.

3. To establish the level of motivational features for the treatment of generalized periodontal diseases in patients associated with anorexia nervosa.

Materials and methods. The study was attended by 63 patients with anorexia nervosa from 19 to 35 years old (49 women and 14 men) - the main group. A control was provided by the results of a survey of 30 practically mentally healthy people of the same age who had a weight deficit that was 15% according to the body mass index, and who didn't have dental diseases, as well as diseases of the internal organs and systems.

Methods of research: questionnaires, clinical, X-ray, statistical.

The results of research. In the result of our research, a high frequency of generalized periodontitis (initial-I, I-II degrees, chronic current), which was 84.1% in patients in the main group, was established, while chronic generalized gingivitis occurred only in 12,7% of cases. In 3,2% of patients with anorexia generalized periodontal diseases were not diagnosed. In the control group, generalized periodontitis was observed in 30% of patients, and chronic generalized gingivitis in 36.7%, while in 33.3% of the subjects GPD were not diagnosed. Thus, a high frequency of generalized periodontal diseases was established in the vast majority of patients with anorexia nervosa.

The low level of motivation for the necessity of conducting treatment of generalized periodontal diseases in the majority of patients in the main group (82%) was identified, and in 18% of patients there was no motivation for the need for treatment of GPD.

It was established that in the main group the PMA index was 0.343 ± 0.02 , ARI - 0.48 ± 0.02 , GI - 1.36 ± 0.09 . In the control group the PMA index was 0.133 ± 0.01 , ARI - 0.15 ± 0.01 , GI - 0.53 ± 0.05 . Thus, the unsatisfactory hygienic state of the oral cavity is established in all patients with anorexia nervosa, while in the control group the unsatisfactory condition of oral hygiene was noted only in 43.3% of patients.

Conclusions. 1. There is a high frequency of generalized periodontal diseases in patients with anorexia nervosa, which is accompanied by an unsatisfactory level of oral hygiene with a low or missing motivation of patients to the need for treatment of the these diseases.

2. The generalized periodontitis (initial-I, I-II degrees, chronic current) prevails in structure of generalized periodontal diseases in patients with anorexia nervosa, which is 84.1%, compared with 31% of practically mentally healthy people of the same age without infractions of eating behavior.

QUALITY OF LIFE OF CHILDREN WITH CHRONIC GASTRODUODENAL PATHOLOGY

Actuality: pathology of the digestive system in Ukraine is a leading place in the structure of diseases of childhood, which makes 117.07 per 1000 children population. Then, as the chronic gastroduodenal pathology occupies almost half of the entire pathology of the digestive system. Chronic gastroduodenal pathology has a negative impact on the way and quality of life of the child [1]. Quality of life of children consists of physical, psychological and social components. The study of these components makes it possible to determine changes in the quality of life, to assess the health of the patient and the impact of the disease on the daily social activity [2,3].

The aim of the study: comparative assessment of the quality of life of patients with chronic gastroduodenal pathology before and after treatment.

Materials and methods: in the course of our work, we examined 92 children with chronic gastroduodenal pathology, which were examined and treated in the pediatric department No 2 of the Vinnitsia Regional Children's Clinical Hospital. A general survey was conducted for all patients, which included collecting complaints, anamnesis, an evaluation of clinical carina and laboratory and instrumental studies. A dynamic study of quality of life was conducted using the GSRS questionnaire (Gastrointestinal Symptom Rating Scale - DS - Diarrhea Syndrome, IS - Dyspepsia Syndrome, CS - Constipation Syndrome (Confinement), AR - Abdominal Pain Syndrome and RS - Reflex syndrome: GSRS evaluation results are in line with indicators: 1-2 is excellent, and 5-7 is a significant health disorder.) The SF-36 (SF-36 Health Status Survey), which included physical functioning, role-playing activity, intensity of pain syndrome, general Tan health, vitality, social functioning, emotional state and mental health of the child. Indicators for each scale are within the range of 0 - 100 points, where 100 corresponds to full health).

Results: In the course of the study, we showed positive dynamics of manifestations of clinical syndromes in all five GSRS questionnaires. In assessing clinical manifestations, it found that the dyspeptic syndrome before treatment was 5.01 points, whereas after 2 weeks of therapy, a significant improvement in symptoms observed - 2.52 points. The syndrome of abdominal pain after treatment decreased almost 2 times and amounted to 2.14 points. In the estimation of the indicator of gastroesophageal reflux, positive dynamics also noted, which was 2.59 points for 2 weeks. The most positive dynamics obtained during the evaluation of two scales of the SF-36

questionnaire, where the physical functioning before treatment was quite low and amounted to 42.73 points; for the 2 weeks of treatment, the physical condition improved significantly and amounted to 75.45 points. In addition, the emotional functioning before treatment was 62.12 points, and after 2 weeks - 84.85 points.

Conclusions: quality of life indicators in the GSRS and SF-36 questionnaires is an important part of the comprehensive examination of children with gastroduodenal diseases, which enables a thorough and objective assessment of the child's health, the efficacy of treatment and the subsequent course of the disease.

References

1. Nesina I.M. Quality of life of children with gastroesophageal reflux disease. *Child Health*. 2017 - №5(12). – P. 580 – 584.
2. Sadova O.R., Nyankovskij S.L. Main indexes in children with chronic gastro duodenal pathology. *Science journal of Uzhgorod University, «Medicine»*. 2014. - №1(49). – P. 219 – 222.
3. Simon R Knowles, Laurie Keefer, Helen Wilding et al. Quality of Life in Inflammatory Bowel Disease: A Systematic Review and Meta-analyses—Part II. *Inflamm Bowel Disease*. 2018 - №5(24). – P. 966 – 976.

Frolova Yevheniia Olexandrivna

*PhD, MD, State Institution “Dnipropetrovsk medical academy
of the Ministry of Health of Ukraine”, Ukraine*

EXPERIENCE OF ORGANIZATION OF THE “INTERNAL MEDICINE” COURSE TEACHING FOR THE 5th YEAR FOREIGN STUDENTS WITH ENGLISH LANGUAGE STUDY MODE

Teaching subjects in English significantly increases competitive ability of a higher educational institution in the international higher medical education sphere, cooperation activates international collaboration for grant projects and allows using English language information resources [1, p. 118]. Teaching foreign students in English is a significant factor of strengthening credibility and prestige of a higher educational institution, also this promotes a growth of educator's professionalism and pedagogical skills [2, p. 59-60].

The aimed to analysis of teaching experience of the internal medicine course for the 5th year English-language students during their study at the Department of Internal Medicine 2, Dnipropetrovsk Medical Academy of Health Ministry of Ukraine.

Presenting the basic material. The teaching process is carried out with the use of ratified curriculum of Internal medicine - course for students of higher educational institutions of Ministry of Health of Ukraine. Methodological framework is updated annually and is comprehensive. The department has developed a base of thematically classified clinical cases, situational tasks, various laboratory and functional methods of examination results examples and all of the above-mentioned information is used for practical classes with English-speaking students. Course acquisition involves studying a course of lectures, seminars and student self-study. Only a multifaceted approach to the educational process can provide high-quality training of future specialists. Lecture material is still one of the leading forms of learning. Based on our experience of teaching foreign students with English language study mode the most suitable form is a conference lecture, which allows students to participate in learning process actively. In order to solidify educational material, every class must include practical training of the point of care work and imaging rooms visits. To formulate a clinical thinking a discussion and analysis of the clinical situation has to be applied in the educational process. In order to increase a learning motivation and interest in gaining new knowledge and skills, the Department holds conferences with an attraction of foreign students. Students are encouraged to make up multimedia presentations on topics submitted for individual study with a further discussion of material between students and teachers. The degree of material mastery is evaluated in complex by a teacher at the end of each class. Teaching foreign students in

English induces some problematic issues. The first – is a work at the bedside. We believe that to improve the educational process of students with English language study mode there should be a focus on learning the language of a country in which they are trained. The second problem –is a difference in the level of training and individual characteristics of each student. We believe that application of information technology can help to solve it.

Conclusions. Improvement of the quality of foreign students training requires constant updating of lectures and teaching materials, producing of English language training manuals that can be used by students for practice classes preparation. An introduction to modern evidence-based researches, analysis of clinical situations during an educational process originates clinical thinking of students. It is important to provide students with up-to- date quality English language material. An organization of education process for English-speaking students asks for creative approach to teaching and further improvement educator's professional skills with a proper knowledge of English language.

References

1. Likhachev VK, Dobrovolska LM, Lyakhovska TU «Et al.». Problematic aspects of English teaching in medical universities of Ukraine. *The world of medicine and biology*. 2013;(2):118-119 [in Ukrainian].
2. Dzyak HB, Pertseva TO, Naumenko LYu, Horbunova HV. Experience of the foreign students training quality improvment. *Medical Education*. 2014;(2):59-61 [in Ukrainian]. doi: <http://dx.doi.org/10.11603/me.v0i2.3650>.

INDICATORS OF ENDOTHELIAL DYSFUNCTION AS THE EARLY FORECAST FACTORS OF THE DIABETIC KIDNEY DISEASE DEVELOPMENT

Aim of the study: to evaluate the predictive ability of endothelial dysfunction indicators – the transforming growth factor-beta-1 (TGF- β 1) and the vascular adhesion molecule - 1 (VCAM-1) referring to DKD development in patients with diabetes mellitus type 1 (T1DM) and diabetes mellitus type 2 (T2DM).

Materials and methods. Patients were involved into the study in the endocrinology department of the "Clinic of the Medical Academy", Dnipro, 2016-2017. The study included 79 patients with diabetes, 43 patients with T1DM, 36 with T2DM. The patients were divided into two groups: 1st group - 39 patients without DKD (estimated glomerular filtration rate (eGFR) 90 ml/min/1.73 m² and above), 2nd group -40 patients with clinically proven signs of DKD (eGFR 59-45 ml/min/1.73m²) The control group consisted of 20 healthy persons. All patients were comparable for age and sex.

Clinical and laboratory studies included: albumin level in the morning urine portion, eGFR calculated by CKD-EPI (Chronic Kidney Disease Epidemiology Collaboration). The endothelial function was determined by TGF-b1 and VCAM-1 using the «Bender Medsystems» (Austria) and «BCM Diagnostics» (Ukraine). Data were analyzed using Microsoft Excel (Office Home Business 2KB4Y-6H9DB-BM47K-749PV-PG3KT) add-on program AtteStat and software STATISTICA 6.1 (StatSoftInc., Serial № AGAR909E415822FA) and programs R (<https://cran.r-project.org>) and the MedCalc Version 18.2.1 free trial version (<https://www.medcalc.org/download.php>). ROC analysis (Receiver Operating Characteristic) was used to assess the discriminatory ability (test diagnostic value) of TGF-b1 and VCAM-1 for the DKD development. The result was represented by the area under the ROC curve (AUC) based on the values of test sensitivity (Se) and specificity (Sr) and the 95% confidence interval (95% CI). Calculations of the standard area under the curve (AUC) and the difference between two AUCs were performed using DeLong et al. [DeLong E.R. Comparing the areas under two or more correlated receiver operating characteristic curves: a nonparametric approach / E.R. DeLong, D.M. DeLong, D.L. Clarke-Pearson // Biometrics. - 1988. - No. 44. - P. 837-845.]. The values of the area under the ROC curve were interpreted in predictive ability: 0.9-1.0 is excellent; 0,8-0,9 - very good; 0,7-0,8 - good; 0.6-0.7 - average; 0.5-0.6 - unsatisfactory; the

value less than 0.5 - unsuitability of the method. The critical value of the statistical significance level (p) was taken $<5\%$ ($p < 0,05$).

Results: Albuminuria (AU) is the "gold standard" for screening of DKD. Therefore the predictive abilities of TGF- β 1 and VCAM-1 referring to DKD development were compared with the AU predictive abilities.

TGF-b1 has the highest sensitivity and specificity (AUC). Its predictive ability referring to DKD development can be evaluate as «excellent» for both types of diabetes (Se = 100.0; Sr = 100.0; AUC = 1.000; $p < 0.001$).

VCAM-1 has «excellent» predictive ability referring to DKD development in patients with T2DM (Se = 100.0; Sr = 88.89; AUC = 0.923; $p < 0.001$) and «very good» predictive ability in patients with T1DM (Se = 86.36; Sp = 90.48; AUC = 0.866; $p < 0.001$).

AU has «good» predictive ability referring to DKD development in patients with T1DM and T2DM (Se = 57,50; Sd = 97.44; AUC = 0.785; $p < 0,001$). However, the evaluation of AU has a high specificity, but low sensitivity referring to DKD development. This pattern is determined for both types of diabetes.

Conclusion. The results of the study show that VCAM-1 and TGF-b1 in patients with T1DM and T2DM can be used as DKD development predictors. It is important to emphasize that predictive ability of TGF-b1 and VCAM-1 referring to DKD development exceeds the predictive ability of AU.